

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΟΙ ΧΩΡΕΣ ΒΙΖΕΓΚΡΑΝΤ ΩΣ ΥΠΟΨΗΦΙΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΖΩΝΗΣ :
Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ**

ΚΥΡΙΑΚΗ ΒΑΣΙΛΑΚΗ

Τριμελής Επιτροπή:
Επιβλέπων: Χρήστος Χατζηεμμανουήλ, Καθηγητής
Άγγελος Κότιος, Καθηγητής
Σπυρίδων Ρουκανάς, Επίκουρος Καθηγητής

ΠΕΙΡΑΙΑΣ, 2019

ΗΒασιλάκη Κυριακή..... βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

Κυριακή Βασιλάκη

Αφιερώνεται στη μητέρα μου

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα της μεταπτυχιακής εργασίας μου, καθηγητή κύριο Χρήστο Χατζηγεωργαντά, για την επιστημονική βοήθεια και καθοδήγηση που μου προσέφερε στα κρίσιμα σημεία εκπόνησης της παρούσας εργασίας.

Επιπλέον, ευχαριστώ ιδιαίτερα την τριμελή επιτροπή των καθηγητών που κλήθηκαν να εξετάσουν την εργασία μου, για τις πολύτιμες συμβουλές τους, καθώς και για τη συμβολή τους ως καθηγητές μου κατά τη διάρκεια της φοίτησης μου στο τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς.

Τέλος, ευχαριστώ εκ βάθους καρδιάς την οικογένεια μου για την αμέριστη συμπαράσταση, στήριξη και υπομονή τους καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας εργασίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1.1 Ερευνητικά Ερωτήματα	1
1.2 Μεθοδολογία	1
1.3 Δομή ανά κεφάλαιο	2
1.4 Περιορισμοί στη μελέτη	3
2. ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ V4.....	3
2.1 Διαφορές στην εφαρμογή πολιτικών της ΕΕ στο εσωτερικό των χωρών Βίζεγκραντ	4
2.1.1 Τσεχία.....	5
2.1.2 Ουγγαρία	7
2.1.3 Πολωνία.....	10
3. ΚΡΙΣΗ ΧΡΕΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ	11
3.1 Επίδραση Κρίσης στις Χώρες Βίζεγκραντ	17
3.2 Αλλαγές στην ΟΝΕ.....	22
3.3 Επιπτώσεις στις πολιτικές ένταξης στο Ευρώ	23
3.3.1 Τσεχία.....	23
3.3.2 Ουγγαρία	29
3.3.3 Πολωνία.....	32
4. ΑΝΟΔΟΣ ΕΥΡΩΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΥ	37
4.1 Επιπτώσεις εσωτερικών πολιτικών αλλαγών στην εφαρμογή πολιτικών σύγκλισης	40
4.1.1 Τσεχία.....	42
4.1.2 Ουγγαρία	43
4.1.3 Πολωνία.....	44
4.2 Απροθυμία ένταξης στο Ευρώ και τάσεις απομονωτισμού	46
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	49
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	51
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	61
ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Κριτήρια Μάαστριχτ και Πορεία των Βίζεγκραντ 3 (2016).....	61
ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Κριτήρια Μάαστριχτ και Πορεία των Βίζεγκραντ 3 (2018).....	62

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. ΤΣΕΧΙΑ: Κυβερνητικές αλλαγές και σχέση με ΕΕ και Ευρωζώνη 2007-2018.....	63
ΠΙΝΑΚΑΣ 4. ΟΥΓΓΑΡΙΑ: Κυβερνητικές αλλαγές και σχέση με ΕΕ και Ευρωζώνη 2007-2018	64
ΠΙΝΑΚΑΣ 5. ΠΟΛΩΝΙΑ: Κυβερνητικές αλλαγές και σχέση με ΕΕ και Ευρωζώνη 2007-2018	65

Περίληψη

Οι χώρες που απαρτίζουν τη Συμμαχία Βίζεγκραντ βρίσκονται τα τελευταία χρόνια στην επικαιρότητα λόγω των συγκρούσεων τους με τα ευρωπαϊκά όργανα σε πλειάδα ζητημάτων κρίσιμης σημασίας για το μέλλον της ΕΕ, όπως η οικονομική πολιτική σε ενωσιακό επίπεδο, η διαχείριση της μεταναστευτικής κρίσης και η συμμόρφωση προς το κοινοτικό κεκτημένο και τις θεμελιώδεις αξίες της ΕΕ. Η παρούσα διπλωματική εργασία επικεντρώνεται στις τρεις χώρες της Συμμαχίας που δεν ανήκουν στην Ευρωζώνη, την Τσεχία, την Ουγγαρία και την Πολωνία. Σε πρώτο επίπεδο, εξετάζεται η μεταβολή της στάσης τους απέναντι στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και στην υιοθέτηση του Ευρώ συνεπεία των διαδοχικών οικονομικών κρίσεων και των θεσμικών αλλαγών σε ΕΕ και Ευρωζώνη. Σε δεύτερο επίπεδο, αναλύεται η άνοδος του Ευρωσκεπτικισμού στο εσωτερικό τους και η μετεξέλιξη του σε οικονομικό πατριωτισμό, καθώς και το πως οι κυβερνητικές πρακτικές που συνδέονται με τον τελευταίο έχουν συμβάλει στο να τεθούν οι υπό μελέτη χώρες σε τροχιά απομονωτισμού από την ΕΕ. Μέσω της περιγραφικής μεθόδου εντοπίζονται οι ομοιότητες και οι αντιθέσεις στις παράλληλες πορείες των χωρών Βίζεγκραντ εντός της ΕΕ και εξάγεται το συμπέρασμα ότι η αρνητική τους στάση σε περαιτέρω εμβάθυνση της ΕΕ δεν συνδέεται αιτιωδώς με την μεταξύ τους συμμαχία, αλλά είναι απόρροια διαφορετικής υφής ζυμώσεων στις επιμέρους κοινωνίες τους.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΝΠ	Άριστη Νομισματική Περιοχή
ΔΥΕ	Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΕΑΚ	(Ενωσιακή Πολιτική) Έρευνας, Ανάπτυξης και Καινοτομίας
ΕΔΕΤ	Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ΟΝΕ	Οικονομική και Νομισματική Ένωση
ΣΕΕ	Συνθήκη Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣΛΕΕ	Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣΣΑ	Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης
ΧΚΑΕ	Χώρες Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης
ΑΝΟ 2011	Κίνημα Δυσारेσσημένων Πολιτών 2011 (τσέχικο κόμμα)
СNB	Κεντρική Τράπεζα της Τσεχίας
ΕFSF	Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας
ΕFSM	Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Χρηματοοικονομικής Σταθεροποίησης
ΕSM	Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Στήριξης
ΕRM II	Μηχανισμός Συναλλαγματικών Ισοτιμιών II
FCL	Flexible Credit Line
ΜNB	Κεντρική Τράπεζα της Ουγγαρίας
NPB	Κεντρική Τράπεζα της Πολωνίας

PiS	Νόμος και Δικαιοσύνη (κυβερνών κόμμα Πολωνίας)
SRF	Single Resolution Fund (Ενιαίο Ταμείο Εξυγίανσης)
SRM	Single Resolution Mechanism (Ενιαίος Μηχανισμός Εξυγίανσης)
SSM	Single Supervisory Mechanism (Ενιαίος Μηχανισμός Εποπτείας)
V4	Visegrad Four (Οι 4 χώρες της Συμμαχίας Βίζεγκραντ)

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία ασχολείται με τη μελέτη των τριών χωρών της Συμμαχίας Βίζεγκραντ που δεν έχουν προσχωρήσει στην Ευρωζώνη. Τοποθετείται στο πλαίσιο της ευρύτερης συζήτησης σχετικά με τον αντίκτυπο των διαδοχικών οικονομικών κρίσεων στον Ευρωπαϊκό χώρο και στην αυξανόμενη αντίσταση στο εσωτερικό των κρατών μελών για εντατικοποίηση της διαδικασίας ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η μελέτη του θέματος αυτού είναι πολύπλοκη, καθώς απαιτεί προσέγγιση από διάφορα επιστημονικά πεδία. Επιλέγη η περιγραφική μέθοδος των συγκεντρωθέντων δεδομένων που αφορούν κυρίως τη διαμόρφωση της οικονομικής πολιτικής των υπό μελέτη χωρών ανάλογα με τις επικρατούσες τάσεις στην πολιτική σκηνή τους και την επιρροή των κυβερνητικών αλλαγών στη σχέση τους με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σκοπός της ερευνητικής προσπάθειας είναι ο προσδιορισμός των αιτίων που οδήγησαν τις χώρες αυτές σε πορείες αντίθετες με τα ευρωπαϊκά ιδεώδη και ο εντοπισμός συγκλίσεων και αντιθέσεων μεταξύ τους.

1.1 Ερευνητικά Ερωτήματα

Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα αυτής της μελέτης είναι τα εξής:

Q1: Πως επηρέασε η κρίση χρέους της Ευρωζώνης και οι αλλαγές στη διακυβέρνηση της ΟΝΕ τις πολιτικές ένταξης των χωρών Βίζεγκραντ (πλην της Σλοβακίας) στο Ευρώ;

Q2: Πως η μετεξέλιξη του Ευρωσκεπτικισμού σε οικονομικό πατριωτισμό συνέβαλλε στην ένταση της απροθυμίας ένταξης στην Ευρωζώνη;

1.2 Μεθοδολογία

Η μεθοδολογία διερεύνησης και εξαγωγής συμπερασμάτων για τα άνωθεν τιθέμενα ερευνητικά ερωτήματα, υλοποιείται μέσω της περιπτώσιολογικής μελέτης. Ειδικότερα, χρησιμοποιήθηκε το είδος της "αντιπροσωπευτικής περίπτωσης", στα βασικά εργαλεία της οποίας περιλαμβάνονται η επιστημονική βιβλιογραφία, η εξέταση δευτερογενών εγγράφων και η αναζήτηση πρωτογενούς υλικού.

Οι πηγές από τις οποίες αντλήθηκαν τα δεδομένα της παρούσας μελέτης είναι α) η διεθνής βιβλιογραφία, β) ο διεθνής περιοδικός τύπος, γ) ο διεθνής ειδησεογραφικός

τύπος, δ) οι διαδικτυακές βάσεις δεδομένων, όπως ο ιστότοπος της ΕΕ (europa), του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, της ΕΚΤ, του ΔΝΤ, καθώς και των Κεντρικών Τραπεζών και Υπουργείων Οικονομικών των υπό μελέτη χωρών.

Η πρόσβαση σε ένα μεγάλο μέρος δεδομένων εξασφαλίστηκε από την ελεύθερη πλοήγηση σε πηγές του διαδικτύου. Πιο συγκεκριμένα, τα δεδομένα που αποτελούν μέρος του πρωτογενούς και δευτερογενούς υλικού της έρευνας και αφορούν οικονομικά μεγέθη, θεσμικές διαδικασίες, πρακτικές, προτάσεις και απόψεις πολιτικού περιεχομένου, διακυβεύματα και στρατηγικές αντλήθηκαν από α) εκθέσεις σύγκλισης τόσο σε επίπεδο ΕΕ όσο και στο εσωτερικό των χωρών β) επιστημονική αρθρογραφία, γ) παρουσιάσεις συνεδρίων, δ) εκθέσεις και εργασίες ανάλυσης των νέων δεδομένων στην Ευρωζώνη και στην ΕΕ, ε) μελέτες ερευνητικών Ινστιτούτων, στ) άρθρα εφημερίδων, ζ) τεύχη περιοδικών η) δελτία τύπου των οργάνων της ΕΕ, θ) έντυπη βιβλιογραφία.

1.3 Δομή ανά κεφάλαιο

Η παρούσα εργασία χωρίζεται σε πέντε κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο είναι εισαγωγικό και περιλαμβάνει την περιγραφή του εξεταζόμενου αντικειμένου, τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα, τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε και τους περιορισμούς της παρούσας ερευνητικής προσπάθειας. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται το πλαίσιο λειτουργίας της συμμαχίας Βίζεγκραντ σε αντιπαραβολή με τη λειτουργία της ΕΕ, καθώς και οι διαφοροποιήσεις των επιμέρους χωρών στην εφαρμογή ενωσιακών πολιτικών στο εσωτερικό τους από την ένταξη τους στην ΕΕ έως τα πρώτα χρόνια της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.

Το τρίτο κεφάλαιο ασχολείται ειδικότερα με την κρίση χρέους στην Ευρωζώνη από το 2010 και έπειτα. Αναλύεται η επίδραση της κρίσης στις υπό εξέταση χώρες, περιγράφονται οι βασικές αλλαγές της ΟΝΕ σε θεσμικό επίπεδο και εξετάζονται οι επιπτώσεις των αλλαγών σε επίπεδο ΕΕ και Ευρωζώνης στις πολιτικές ένταξης των χωρών Βίζεγκραντ στο Ευρώ.

Στο τέταρτο κεφάλαιο περιγράφεται η -παράλληλα με την κρίση- άνοδος του Ευρωσκεπτικισμού στις υπό μελέτη χώρες, δίνεται έμφαση στις πολιτικές εξελίξεις στο εσωτερικό των χωρών Βίζεγκραντ την περίοδο 2004 – 2017 και στο πως εκδηλώνεται ο Ευρωσκεπτικισμός τους μέσω της επιλεκτικής ή μη συμμόρφωσης τους με το ευρωπαϊκό κεκτημένο (acquis communautaire). Αναλύεται περαιτέρω η σχέση μεταξύ

της απροθυμίας ένταξης στο Ευρώ με τις τάσεις απομονωτισμού από την ΕΕ που επιδεικνύουν. Στο πέμπτο κεφάλαιο εξάγονται κάποια συμπεράσματα σε σχέση με τα τιθέμενα εισαγωγικά ερωτήματα και τον βασικό ερευνητικό σκοπό της εργασίας.

1.4 Περιορισμοί στη μελέτη

Ως ενδεχόμενοι περιορισμοί της παρούσας μελέτης εντοπίζονται ζητήματα τεχνικής και θεωρητικής φύσεως. Σε τεχνικό επίπεδο, υπήρξε δυσκολία στην καταγραφή των πολιτικών θέσεων και οικονομικών πολιτικών των υπό μελέτη χωρών, καθώς ιδιαίτερα για τις εξελίξεις της τελευταίας διετίας η επιστημονική βιβλιογραφία είναι πολύ περιορισμένη και με μεγαλύτερη στόχευση σε οικονομετρικά μοντέλα και ποσοτική ανάλυση δεδομένων. Σε κάθε περίπτωση, δηλώνεται η πρόθεση για περαιτέρω μελλοντική επέκταση της παρούσης έρευνας.

2. ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ V4

Η συμμαχία Βίζεγκραντ ανάμεσα στην Τσεχία, την Ουγγαρία, την Πολωνία και τη Σλοβακία έχει συχνά ανακηρυχθεί ως η πιο επιτυχημένη μορφή περιφερειακής συνεργασίας στην μετακομμουνιστική εποχή ακόμα και αν απουσιάζουν τα κριτήρια μέτρησης μιας τέτοιας επιτυχίας. Σύμφωνα με την άποψη του Fawn (2013) η συμμαχία Βίζεγκραντ είναι κατάλληλη για το σκοπό που εξυπηρετεί, καθώς αποφεύγει τους συνήθεις κινδύνους των διακυβερνητικών οργανισμών, ήτοι την υπο-φιλοδοξία ή την υπερεπέκταση.

Εκτός από το Διεθνές Ταμείο Βίζεγκραντ, το οποίο ιδρύθηκε το 1999, οι χώρες της συμμαχίας δεν επιθυμούν την ύπαρξη θεσμών. Ακόμα και στην επίσημη ιστοσελίδα τους αναφέρεται ότι τα μέρη δεν επιθυμούν την περαιτέρω θεσμοποίηση της συνεργασίας τους με κανένα τρόπο. Παρά το γεγονός ότι δεν διαθέτουν καν Γραμματεία, εντούτοις προβαίνουν σε τακτικές ετήσιες προεδρικές και πρωθυπουργικές διαβουλεύσεις, ενώ έχει καθιερωθεί μια εκ περιτροπής ετήσια προεδρία που συνδυάζεται με πρόγραμμα και λήγει με έκθεση αξιολόγησης της προεδρίας.

Η εξέλιξη του εύρους των προεδρικών προγραμμάτων μαρτυρά και την εξέλιξη της συνεργασίας των χωρών, καθώς το πρώτο πρόγραμμα που εξέδωσε η Πολωνία για

την περίοδο 2000/01 αποτελούταν από μόλις μερικές παραγράφους, αλλά μεταγενέστερα τα προγράμματα περιλάμβαναν προτάσεις συνεργασίας σε ολόενα και περισσότερους τομείς, απαιτώντας το συντονισμό και τη συνεργασία περισσότερων Υπουργείων.

Επι παραδείγματι, το τσέχικο προεδρικό πρόγραμμα για την περίοδο 2011-12 περιείχε προτεραιότητες που αφορούσαν τους τομείς των Υπουργείων Περιφερειακής Ανάπτυξης, Μεταφορών, Άμυνας, Εσωτερικών, Οικονομικών, Πολιτισμού, Βιομηχανίας και Εμπορίου, Δικαιοσύνης, Υγείας, Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, Εκπαίδευσης, Νεότητας και Αθλητισμού, Περιβάλλοντος και Αγροτικής Ανάπτυξης (Fawn, 2013). Παρατηρείται σε αυτό το σημείο έντονη ομοιότητα με τους τομείς συνεργασίας των χωρών της ΕΕ, η οποία βασίστηκε διαχρονικά στη διασυνοριακή ενδυνάμωση των σχέσεων σε τομείς χαμηλής πολιτικής, ώστε να δημιουργηθούν εκ των έσω οι προϋποθέσεις εξέλιξης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

2.1 Διαφορές στην εφαρμογή πολιτικών της ΕΕ στο εσωτερικό των χωρών Βίζεγκραντ

Για την ένταξη τους στην ΕΕ όλες οι χώρες πρέπει να συμμορφωθούν με ορισμένα κριτήρια (τα καλούμενα κριτήρια της Κοπεγχάγης), το βασικότερο εκ των οποίων είναι η δημιουργία και διατήρηση ανοιχτών οικονομιών (Dean, 2004). Ειδικότερα, οι χώρες πριν και έπειτα από την ένταξη τους θα πρέπει να διαθέτουν: (α) σταθερούς θεσμούς που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα δικαιώματα του ανθρώπου και την προστασία των μειονοτήτων· (β) μια βιώσιμη οικονομία της αγοράς και την ικανότητα αντιμετώπισης της ανταγωνιστικής πίεσης και των δυνάμεων της αγοράς μέσα στην Ένωση· και (γ) την ικανότητα να αναλάβουν τις υποχρεώσεις της πλήρους συμμετοχής, συμπεριλαμβανομένων των στόχων πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής ένωσης (Μούσης, 2011).

Ιδιαίτερα πριν από την υιοθέτηση του Ευρώ, προαπαιτείται συμμόρφωση προς τις βασικές αρχές του Ευρωσυστήματος: τη σταθερότητα των τιμών, την ανεξαρτησία της Κεντρικής Τράπεζας και τη δημοσιονομική πειθαρχία (Baldwin & Wyplosz, 2016). Επιπλέον, απαιτείται η πλήρωση των πέντε κριτηρίων ένταξης που προβλέπονται από τις Συνθήκες και αναλύονται ως εξής στο έργο των Baldwin και Wyplosz (2016):

- i. Ο πληθωρισμός της υπό ένταξη χώρας να μην υπερβαίνει το μέσο όρο των τριών χαμηλότερων ποσοστών πληθωρισμού που σημείωσαν τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης πάνω από 1,5 ποσοστιαίες μονάδες.
- ii. Το μακροπρόθεσμο ονομαστικό επιτόκιο δεν πρέπει να υπερβαίνει το μέσο όρο των επιτοκίων που σημείωσαν οι τρεις χώρες με τα χαμηλότερα επίπεδα επιτοκίων, κατά ποσοστό μεγαλύτερο των 2 ποσοστιαίων μονάδων.
- iii. Το δημοσιονομικό έλλειμμα να μην υπερβαίνει το 3% του ΑΕΠ.
- iv. Το δημόσιο χρέος να μην υπερβαίνει το 60% του ΑΕΠ.
- v. Η ένταξη στον Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών II (ERM II) για τουλάχιστον δύο χρόνια πριν την ένταξη στην Ευρωζώνη και η συνακόλουθη δέσμευση διατήρησης της συναλλαγματικής της ισοτιμίας χωρίς σοβαρές αποκλίσεις από την κεντρική ισοτιμία του ERM II σε συνδυασμό με την απαγόρευση υποτίμησης του νομίσματος της έναντι του Ευρώ

Τα νέα μέλη της ΕΕ (ένταξης από 2004 κι έπειτα) διαθέτουν σχετικά σημαντική διακριτική ευχέρεια ως προς το χρονοδιάγραμμα υιοθέτησης του Ευρώ διότι παρόλο που έχουν δεσμευτεί να προσχωρήσουν στην Ευρωζώνη στις Συνθήκες Ένταξης τους, κάποια βασικά βήματα για να ξεκινήσει η υιοθέτηση, όπως η εναρμόνιση του εσωτερικού νομικού πλαισίου με τις προδιαγραφές της ΟΝΕ και η αίτηση ένταξης στον ERM II, παραμένουν στη σφαίρα του κρατικού ελέγχου (IMF, 2015). Ταυτόχρονα, οι θεσμοί της Ευρωζώνης έχουν από την πλευρά τους ουσιώδη διακριτική ευχέρεια στην εισδοχή των χωρών στον ERM II (IMF, 2015).

Κατά την ένταξη τους, και οι τέσσερις χώρες Βίζεγκραντ τοποθετούσαν τη δυνατότητα εισόδου της στην ΟΝΕ την περίοδο 2008-2010 με βάση τις προβλεπόμενες εξελίξεις στις μακροοικονομικές τους συνθήκες (Dean, 2004) και εν τέλει μόνο η Σλοβακία προσχώρησε στην Ευρωζώνη εντός του αρχικού χρονοδιαγράμματος της τον Ιανουάριο του 2009.

2.1.1 Τσεχία

Όπως κάθε μέλος της ΕΕ, η Τσεχία απέκτησε τη δυνατότητα να επηρεάζει το ρυθμιστικό πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς ως ενεργός παράγοντας σε αντίθεση με την παθητική θέση του αποδέκτη του ενωσιακού κεκτημένου κατά την προενταξιακή περίοδο (Šlosarčík, 2011). Η εμπειρία των πρώτων ετών της ανέδειξε τη σημασία καθορισμού και επιδίωξης των εθνικών συμφερόντων εντός των δομών της ΕΕ (Šlosarčík, 2011).

Η Τσεχία έχει ακολουθήσει δύο σημαντικές τάσεις στην εσωτερική αγορά κατά τα έτη μετά την προσχώρηση. Η πρώτη ήταν η υποστήριξη περαιτέρω απελευθέρωσης της εσωτερικής αγοράς, η κατάργηση δηλαδή των εναπομεινάντων εθνικών εμποδίων και η δεύτερη είναι η αντίθεση της στις νέες ρυθμιστικές πρωτοβουλίες που επιδιώκουν δραστικές αλλαγές στα ενωσιακά πρότυπα ιδίως στους τομείς της φορολογίας και της εργασίας (Šlosarčík, 2011).

Τον Οκτώβριο του 2003 η Τσεχία έθεσε ως πολιτικό στόχο την ένταξη στη ζώνη του Ευρώ το 2009 ή 2010 (Li, 2016; Šlosarčík, 2011). Αρχικά, η Τσεχική κυβέρνηση εξέφρασε την πρόθεση της για ένταξη στην Ευρωζώνη εντός σύντομου χρονοδιαγράμματος με ημερομηνία στόχο την 1^η Ιανουαρίου 2010 (με βάση το πλάνο της σοσιαλδημοκρατικής Κυβέρνησης του 2005). Αργότερα, οι κυβερνητικές στρατηγικές μεταβλήθηκαν με την ημερομηνία στόχο να τοποθετείται στο 2012, ενώ η Κεντρική Τράπεζα της Τσεχίας επέμενε σε ουδέτερη στάση ως προς τον καθορισμό ημερομηνίας ένταξης (Šlosarčík, 2011). Έκτοτε έχουν σημειωθεί επανειλημμένες καθυστερήσεις στη διαδικασία ένταξης στην Ευρωζώνη που συνεχίζονται έως σήμερα (Li, 2016).

Το φθινόπωρο του 2006 εξελέγη κεντροδεξιά κυβέρνηση στην Τσεχία με τους ηγέτες της να δηλώνουν ότι δεν θα εξετάσουν το ενδεχόμενο εισόδου στην Ευρωζώνη αν δεν εφαρμοστούν οι αναγκαίες οικονομικές μεταρρυθμίσεις. Οι εκλογές του 2006 σηματοδότησαν την αρνητική μεταστροφή των πολιτικών δυνάμεων της Τσεχίας ως προς το στρατηγικό στόχο προσχώρησης στην Ευρωζώνη το 2009-2010 με το ρυθμό των προετοιμασιών ένταξης να επιβραδύνεται. Εκτός από ονομαστική σύγκλιση, δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση στην πραγματική σύγκλιση, καθώς οι πολιτικοί αρχηγοί ανησυχούσαν για τα μειονεκτήματα που θα είχε η εισαγωγή του κοινού νομίσματος στην εσωτερική οικονομία χωρίς την κατάλληλη προετοιμασία (Li, 2016). Με την έναρξη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, λόγω της χειροτέρευσης της οικονομίας και της αδυναμίας πλήρους συμμόρφωσης με τα κριτήρια του Μάαστριχτ εντάθηκε το κλίμα Ευρωσκεπτικισμού, το οποίο ενισχύθηκε ακόμα περισσότερο από την επακόλουθη κρίση χρέους της Ευρωζώνης (Li, 2016).

Το Νοέμβριο του 2007, ο πρωθυπουργός Μιρεκ Τοπολάνεκ δήλωσε ότι η Τσεχία δεν πρέπει να βιαστεί να ενταχθεί στον ERM II πριν εφαρμόσει τις μεταρρυθμίσεις στον συνταξιοδοτικό και υγειονομικό τομέα, πράγμα που σήμαινε ότι η εισαγωγή του ευρώ το 2012 δεν ήταν ρεαλιστικός στόχος (EurActiv, 2007). Λόγω της έλλειψης πολιτικής βούλησης για υιοθέτηση του Ευρώ, οι απαιτούμενες οικονομικές και δομικές

μεταρρυθμίσεις καθυστέρησαν με συνέπεια η Τσεχία να μην πληροί τα κριτήρια σύγκλισης του Μάαστριχτ για σημαντικό χρονικό διάστημα (Li, 2016).

Το χαμηλό προφίλ που διατηρούσε η Τσεχία ως χώρα μέλος διαταράχθηκε εν μέσω της Τσέχικης Προεδρίας της ΕΕ κατά το πρώτο εξάμηνο του 2009, όταν λόγω εσωτερικής πολιτικής κρίσης, κατέρρευσε η Κυβέρνηση Τοπολάνεκ (Šlosarčík, 2011). Το τσέχικο κομματικό σύστημα μέχρι εκείνο το σημείο θεωρούταν από τα πιο σταθερά στην μετα-κομμουνιστική Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη κυρίως λόγω του ότι ο αριθμός, η ταυτότητα και η εκλογική στήριξη για ορισμένα κόμματα έμενε σχετικά σταθερή, ενώ μέχρι και τις εκλογές του 2010 είχαν περάσει 12 χρόνια χωρίς αιρετό κόμμα με λαϊκιστική πλατφόρμα (Havlík, 2015a).

Η νέα κεντροδεξιά Κυβέρνηση που αναδείχθηκε στις βουλευτικές εκλογές του 2010 με επικεφαλής τον Πετρ Νέτσας, δεν ήταν κατά τον Šlosarčík (2011) από τους ένθερμους υποστηρικτές της αναθεώρησης της Ευρωπαϊκής Συνθήκης και σε συνδυασμό με τις πιέσεις του Τσέχου Προέδρου Κλάους για παροχή εγγυήσεων περί μη διατάραξης του ισχύοντος εσωτερικού ιδιοκτησιακού καθεστώτος από τη νέα Ευρωπαϊκή Συνθήκη, η διαδικασία κύρωσης της από το Τσέχικο Κοινοβούλιο καθυστέρησε σημαντικά με την Τσεχία να είναι η τελευταία χώρα που κύρωσε την Συνθήκη της Λισαβόνας το φθινόπωρο του 2011.

Όσον αφορά την ένταξη στην ΟΝΕ, ήδη από την έναρξη της διεθνούς οικονομικής κρίσης και της κρίσης της Ευρωζώνης, οι ηγέτες της Τσεχίας ανησυχούσαν για τους πιθανούς τρόπους που η εισαγωγή του Ευρώ θα μπορούσε να βλάψει την εθνική οικονομία. Τον Αύγουστο του 2011, ο Πρόεδρος Κλάους, γνωστός για την κριτική του στην διαδικασία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, υποστήριξε ότι η Τσεχία πρέπει να ακολουθήσει το παράδειγμα του Ηνωμένου Βασιλείου, της Δανίας και της Σουηδίας και να αρχίσει διαπραγματεύσεις με την ΕΕ ώστε να εξαιρεθεί μόνιμα στα ζητήματα που αφορούν την εισαγωγή του Ευρώ (Li, 2016).

2.1.2 Ουγγαρία

Η Ουγγαρία αποτελεί τυπικό παράδειγμα των δυσκολιών που αντιμετώπισαν οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (ΧΚΑΕ) στην προσπάθεια τους να χαλιναγωγήσουν την κατανάλωση παράλληλα με τις προσπάθειες κάλυψης του κενού με τη Δύση κατά την περίοδο μετάβασης (Orenstein, 2013). Ακόμα και υπό το κομμουνιστικό καθεστώς, οι κυβερνήσεις δίσταζαν να επιβαρύνουν οικονομικά τον

πληθυσμό, ακολουθώντας τον λεγόμενο «κομμουνισμό του γκουλας¹ (goulash communism)» με τη διπλή σημασία της εξασφάλισης της επιβίωσης από τη μία και της ανάμιξης διαφόρων πολιτικών χωρίς να δυσαρεστείται καμία από τις οργανωμένες ομάδες συμφερόντων από την άλλη (Orenstein, 2013).

Οι ίδιες πρακτικές συνεχίστηκαν και έπειτα από τη μετάβαση στη δημοκρατία και τον καπιταλισμό, με τις κυβερνήσεις να δαπανούν κατά κανόνα υψηλότερα ποσά από τα φορολογικά έσοδα τους, καταλήγοντας σε δημοσιονομικά ελλείμματα άνω του 10% στα χρόνια που πρηγήθηκαν της κρίσης, ενώ παράλληλα η επιθυμία βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου στα πρότυπα της Δύσης σε συνδυασμό με οικονομικά κίνητρα όπως αυξήσεις μισθών και επιδοτήσεις στεγαστικών δανείων, οδήγησε σε εκτόξευση του ποσοστού των στεγαστικών δανείων, τα περισσότερα εκ των οποίων (85% το 2007) ήταν εκπεφρασμένα σε ξένο νόμισμα (Myant, Drahokoupil, & Lesay, 2013; Orenstein, 2013).

Όταν η Ουγγαρία έγινε μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2004, το μόνο από τα κριτήρια σύγκλισης του Μάαστριχτ που πληρούσε ήταν εκείνο του ύψους του δημοσίου χρέους, το οποίο ανερχόταν σε 57,6% με όριο το 60% (Dandashly & Verdun, 2009). Στις αρχές της δεκαετίας του 2000, η αρχική πρόβλεψη ένταξης της Ουγγαρίας στην Ευρωζώνη τοποθετούνταν στο 2006, καθώς η χώρα συγκαταλεγόταν ανάμεσα σε εκείνες που επεδίωκαν την υιοθέτηση του ευρώ όσο το δυνατόν συντομότερα (Dandashly & Verdun, 2009). και λίγο καιρό αργότερα η πρόθεση ένταξης μετατοπίστηκε για το έτος 2008 (Dean, 2004).

Κατά τους Dandashly και Verdun (2009) και τη μελέτη τους που επικεντρώνεται στην περίοδο 2002-2009, η Ουγγαρία λόγω της μακροοικονομικής της θέσης, θα ωφελοόταν από μία ταχεία υιοθέτηση του ευρώ, όμως η Κυβέρνηση δεν εφάρμοσε τις απαραίτητες πολιτικές που θα τη διευκόλυναν, παρά ακολούθησε πολιτικές εντελώς αντίθετες που αποσκοπούσαν στον καθησυχασμό του εκλογικού σώματος, κυρίως με προσπάθειες παροχών από Κυβέρνηση και Αντιπολίτευση.

Ο σοσιαλιστής πολιτικός Φερεντς Γκιουρσάνι επεδίωξε την επανεκλογή του το 2006 με κύριο σύνθημα «Μεταρρυθμίσεις χωρίς λιτότητα». Ωστόσο, μετά τη νίκη των Σοσιαλιστών τον Απρίλιο του 2006, μετέστρεψε την πολιτική του και πρότεινε αυστηρά μέτρα λιτότητας τα οποία θα μείωναν το δημοσιονομικό έλλειμμα κατά 3% του ΑΕΠ έως το 2008 (Johnson & Barnes, 2015). Το Σεπτέμβριο του 2006 ήρθε στο φως μία ηχογράφιση από τον προηγούμενο Μάιο, στην οποία ο πρωθυπουργός παραδεχόταν

¹ Παραδοσιακή ούγγρικη συνταγή σούπας

ότι οι Σοσιαλιστές ψεύδονταν εν γνώσει τους στο λαό σχετικά με την κατάσταση της οικονομίας για 2 χρόνια σχεδόν, πράγμα που προκάλεσε μαζική αγανάκτηση και διαδηλώσεις (Johnson & Barnes, 2015; Orenstein, 2013).

Οι πολιτικές λιτότητας αποδείχθηκαν επιτυχημένες ως προς το χρέος το οποίο σταμάτησε να αυξάνεται το 2007, αλλά την ίδια πορεία στασιμότητας ακολούθησε και η οικονομία. Οι πολιτικές αυτές επιβάρυναν την ήδη κακή φήμη των Σοσιαλιστών ως το κόμμα της λιτότητας και το χειρότερο όλων ήταν ότι τα μέτρα λιτότητας δεν κατάφεραν να προστατέψουν την Ουγγαρία από τον αντίκτυπο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2008-09 (Johnson & Barnes, 2015).

Η κρίση αποδυνάμωσε το φιορίνι, το οποίο σταδιακά υποβάθμισε τη δυνατότητα των κατόχων υποθήκης και άλλων να αποπληρώσουν τα εκπεφρασμένα σε ξένο νόμισμα δάνεια τους. Προκειμένου να συγκρατήσει την πτώση το φιορινιού, η Κυβέρνηση δέχτηκε δάνειο 20 δισεκατομμυρίων ευρώ από το ΔΝΤ, την Παγκόσμια Τράπεζα και την ΕΕ και υποσχέθηκε σε αντάλλαγμα τον διπλασιασμό των προσπαθειών λιτότητας με μέτρα όπως μειώσεις μισθών και συντάξεων και εξάλειψη του 13^{ου} μισθού για τους δημοσίους υπαλλήλους (Cordero, 2009).

Ο ανοιχτός χαρακτήρας της Ουγγαρίας στον χρηματοπιστωτικό και τον εμπορικό τομέα φαίνεται ότι την έκανε ευάλωτη στη μετάδοση της κρίσης (Connolly, 2012). Επιπροσθέτως, οι προ-κυκλικές πολιτικές λιτότητας που επεβλήθησαν από το ΔΝΤ και την ΕΕ όχι μόνο απέτυχαν στο να βελτιώσουν βραχυπρόθεσμα την κατάσταση της οικονομίας, αλλά και χειροτέρευσαν το πολιτικό κλίμα, καθώς ο Βίκτορ Όρμπαν και οι άλλοι αρχηγοί της αντιπολίτευσης κατηγορήσαν τους Σοσιαλιστές, την έξωθεν επιβαλλόμενη από διεθνείς παράγοντες λιτότητα και τις τράπεζες αλλοδαπής ιδιοκτησίας για την οικονομική δυσπραγία του μέσου Ούγγρου (Johnson & Barnes, 2015).

Η διαρκής αύξηση της ανεργίας και του πληθωρισμού συμβάδιζε με την αύξηση της δυσαρέσκειας ιδίως των φτωχότερων ψηφοφόρων (Várnagy, 2010) και ήταν ο βασικός παράγοντας πίσω από την συντριπτική νίκη του κεντροδεξιού Fidesz στις εκλογές του 2010 και την ανάδειξη του ακροδεξιού κόμματος Jobbik ως νέου παίκτη στην ουγγρική πολιτική σκηνή (Walter, 2016).

Το 2010 σηματοδότησε μια ριζική μεταστροφή της ουγγρικής πολιτικής απέναντι στην ΕΕ διότι, αφενός ήταν δημοφιλές το μήνυμα αντίστασης στους ξένους που ανακατεύονται στις ουγγρικές υποθέσεις και αφετέρου το Fidesz βρέθηκε ανάμεσα στο

σκληρά Ευρωσκεπτικιστικό ριζοσπαστικό δεξιό κόμμα Jobbik και στα πρώην κυβερνώντα κόμματα που δήλωναν υπέρ της ΕΕ, οπότε μια χαλαρή στάση απέναντι στις πιέσεις των Βρυξελλών αποτελούσε άμεση απειλή για την υφαρπαγή των δεξιών ψηφοφόρων από το Jobbik (Taggart & Szczerbiak, 2013).

2.1.3 Πολωνία

Κατά την προενταξιακή περίοδο, οι Πολωνοί διαπραγματευτές προωθούσαν ένθερμα την ιδέα ότι η Πολωνία θα ήταν η πιο σημαντική νέα χώρα μέλος της ΕΕ (Longhurst, 2013). Ήταν λογική αυτή η θέση, καθώς το μέγεθος της Πολωνίας καθόρισε τη δυνατότητα της να γίνει σημαντικός παίκτης στη δημιουργία συνασπισμών εντός της ΕΕ. Επιπρόσθετα, η συμμετοχή της Πολωνίας θα γινόταν αισθητή σε πλειάδα σημαντικών ενωσιακών πολιτικών, όχι μόνο στην εξωτερική πολιτική, καθώς διέθετε μεγάλο αγροτικό τομέα και θα γινόταν από τους κύριους δικαιούχους τόσο περιφερειακών πόρων όσο και πόρων από τα ταμεία συνοχής συν το ότι το μεγάλο και καλά εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό της που ήδη εμφάνιζε μεγάλη κινητικότητα θα επέφερε μεταναστευτικές πιέσεις στις αγορές εργασίας των υφιστάμενων κρατών μελών της ΕΕ (Longhurst, 2013).

Η Κυβέρνηση της Πολωνίας την περίοδο 2005-2007 αποτελούταν από τρία κόμματα με κριτική διάθεση απέναντι στην ΕΕ. Ειδικότερα, το δεξιό κόμμα «Νόμος και Δικαιοσύνη» (PiS) του Γιαροσλάβ Κατζίνσκι εξαρτώταν κοινοβουλευτικά από δύο μικρότερα ριζοσπαστικά κόμματα, το αγροτικό “Αυτοάμυνα” και το κληρικό-εθνικιστικό “Ένωση Πολωνικών Οικογενειών”(Taggart & Szczerbiak, 2013). Έχοντας ήδη εκφράσει έντονη διαφωνία με την εξωτερική πολιτική των προηγούμενων κυβερνήσεων και με γνώμονα τον αναπροσανατολισμό των σχέσεων Πολωνίας - ΕΕ, το PiS κατέστησε σαφές ότι δε θεωρούσε ως προτεραιότητα την ένταξη στο Ευρώ ιδιαίτερα αν αυτό συνεπαγόταν την εισαγωγή δημοσιονομικών μεταρρυθμίσεων με πιθανό αρνητικό κοινωνικό αντίκτυπο βραχυπρόθεσμα (Szczerbiak, 2011).

Παρά το ότι το PiS εξέφραζε έντονες αντιθέσεις προς τις δεσμεύσεις πολιτικής που είχαν αναλάβει οι προηγούμενες κυβερνήσεις έναντι της ΕΕ και το "πάγωμα" του δημοσίου διαλόγου κατά τη διάρκεια επεξεργασίας της Συνθήκης της Λισαβόνας με απειλές για άσκηση βέτο αν δεν διασφαλιζόταν ρήτρα εξαίρεσης της Πολωνίας από τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, εντούτοις διατήρησε μια διπλή στάση ανάλογα με το ακροατήριο στο οποίο απευθυνόταν (Taggart & Szczerbiak, 2013).

Έχοντας προνοήσει ώστε να αποκλειστούν οι υπόλοιποι κυβερνητικοί εταίροι από τους τομείς όπου αναπτυσσόταν η κυβερνητική πολιτική στα ευρωπαϊκά ζητήματα, το PiS χρησιμοποιούσε μια αντι-ομοσπονδιακή ρητορική στο εσωτερικό της Πολωνίας, τασσόμενο υπέρ μιας διακυβερνητικής προσέγγισης στο εγχείρημα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, όπου το κύριο βάρος θα δινόταν στην υπεράσπιση των πολωνικών εθνικών συμφερόντων εντός της ΕΕ (Taggart & Szczerbiak, 2013). Ταυτόχρονα, σε εξωτερικό επίπεδο, επεδείκνυε την αλληλεγγύη του στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, στηρίζοντας μεγάλους ενωσιακούς προϋπολογισμούς, περιφερειακές και αγροτικές πολιτικές, την ενίσχυση της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, την ενίσχυση της ενεργειακής πολιτικής και την ενίσχυση του ρόλου της Επιτροπής (Taggart & Szczerbiak, 2013).

Οι εκλογές του Οκτωβρίου 2007 ήταν «ένα δημοψήφισμα σχετικά με μία πολωτική Κυβέρνηση» και γι' αυτό είχε ανάμικτες συνέπειες όσον αφορά τον λαϊκισμό στην Πολωνική πολιτική. Η Πλατφόρμα Πολιτών του Ντόναλντ Τουσκ κέρδισε εύκολα το «Νόμος και Δικαιοσύνη» και η πτώση της στήριξης για τα λαϊκίστικα κόμματα «Αυτοάμυνα» και «Ένωση Πολωνικών Οικογενειών» τα εξώθησε εκτός του κομματικού συστήματος χωρίς μελλοντική τους εκλογική συμμετοχή, όμως όπως θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο, η πτώση αυτή δεν επέφερε την εξάλειψη του λαϊκισμού από την πολιτική σκηνή (Stanley, 2016).

Ωστόσο, στα τέλη της δεκαετίας του 2000, έπειτα από τη θορυβώδη περίοδο διακυβέρνησης των αδερφών Κατζίνσκι, η Πολωνία αναθέρμανε τις σχέσεις της με Ρωσία και Γερμανία και έδειξε μεγαλύτερη ωριμότητα ως κράτος μέλος της ΕΕ (Longhurst, 2013). Τότε, επίσης, επανεμφανίστηκε το « τρίγωνο της Βαϊμάρης », ένα φόρουμ δηλαδή, μεταξύ Πολωνίας, Γαλλίας και Γερμανίας (Longhurst, 2013). Εξάλλου, από όλες τις ΧΚΑΕ η Πολωνία είναι σταθερά ο εταίρος με τη μεγαλύτερη συνάφεια και σημασία για τη Γερμανία σχεδόν σε κάθε πτυχή. Το μέγεθος της, η εθνική της δυναμική, η γεωπολιτική σημασία της και η πολιτική φιλοδοξία της αναδεικνύουν την Πολωνία σε σημαντικό Ευρωπαϊκό δρώντα με αποτέλεσμα να είναι η μόνη εκ των ΧΚΑΕ με την οποία η Γερμανία επιδιώκει τακτικές διαβουλεύσεις σε κυβερνητικό επίπεδο (Handl & Paterson, 2013).

3. ΚΡΙΣΗ ΧΡΕΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ

Από τα τέλη του 2007, η Ευρωζώνη έχει βιώσει μια παγκόσμια οικονομική κρίση, μια μεγάλη ύφεση, την κρίση δημοσίου χρέους και μία δεύτερη ύφεση που ακολούθησε την

σύντομη ανάνηψη της περιόδου 2009 – 2011 (Reichlin, 2013), ενώ πλέον εν μέσω διαρκών αλλαγών, διαβουλεύσεων και πολιτικών ανακατατάξεων στα κράτη μέλη του Ευρωσυστήματος, δεν θα ήταν υπερβολή να τονιστεί ότι η κρίση της Ευρωζώνης είναι πρωτίστως υπαρξιακή.

Αρχικά, η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2007 εξώθησε τα κράτη μέλη της ΕΕ στη δημιουργία σημαντικών δημοσιονομικών ελλειμμάτων λόγω της υιοθέτησης επεκτατικών δημοσιονομικών πολιτικών, προκειμένου να περιορίσουν την ύφεση (Baldwin & Wyplosz, 2016). Η ύφεση περιορίστηκε μεν, αλλά τα ελλείμματα προβλημάτισαν τις χρηματοοικονομικές αγορές ως προς τη βιωσιμότητα των δημοσίων οικονομικών (Baldwin & Wyplosz, 2016). Οι εντάσεις στις αγορές κρατικών ομολόγων λόγω προβλημάτων ρευστότητας και φερεγγυότητας πυροδότησαν τη δεύτερη περίοδο ύφεσης της Ευρωζώνης το 2011 (Reichlin, 2013), κυριότερο αίτιο της οποίας ήταν η συσσώρευση δημοσίου χρέους από τα κράτη μέλη της κατά τη διάρκεια αντιμετώπισης της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.

Μπορεί η αρχική κρίση που έπληξε την Ευρωζώνη να οφείλεται στην κατάρρευση του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος και στην ύφεση που ακολούθησε, ωστόσο μεγάλη είναι η ευθύνη των κρατών μελών και των θεσμών και διαδικασιών διακυβέρνησής της για τη μετάλλαξη, εξάπλωση και συνεχή επιδείνωση της κρίσης (Wolf, 2012), καθώς και η εγγενής ελαττωματική αρχιτεκτονική της ΟΝΕ.

Οι κυριότερες δομικές αδυναμίες της ΟΝΕ εντοπίζονται στον περιορισμό της παρεμβατικής ικανότητας της κοινής νομισματικής πολιτικής (αποκλειστική στόχευση συγκεκριμένου μεγέθους πληθωρισμού), στην υπερεθνικοποίηση της νομισματικής πολιτικής χωρίς αντίστοιχη υπερεθνικοποίηση άλλων τομέων της οικονομικής πολιτικής, η συνακόλουθη μείωση της δυνατότητας των κρατών μελών περί χάραξης αντικυκλικών μακροοικονομικών πολιτικών, η απουσία μηχανισμών πρόληψης και διαχείρισης κρίσεων, η έλλειψη αναδιανεμητικού μηχανισμού και η έλλειψη δανειστή έσχατης ανάγκης (Κότιος, Γαλανός, & Ρουκανάς, 2012).

Κρίσιμο είναι και το ότι οι κυβερνήσεις των κρατών μελών της Ευρωζώνης εκδίδουν χρέος σε νόμισμα (Ευρώ) στο οποίο οι ίδιες δεν ασκούν κανένα έλεγχο και έτσι σε περίοδο ύφεσης και επιδείνωσης του δημοσιονομικού τομέα, προκαλείται πανικός στην αγορά που οδηγεί σε μεγάλες διακυμάνσεις των επιτοκίων των κρατικών ομολόγων και σε παύση της ρευστότητας, γεγονός που οδηγεί τις κυβερνήσεις της Ευρωζώνης σε γρήγορη και έντονη λιτότητα (De Grauwe & Ji, 2015).

Το έτερο σοβαρό πρόβλημα της Ευρωζώνης είναι το μεγάλο κενό στην ανταγωνιστικότητα ανάμεσα στα κράτη μέλη της νομισματικής ένωσης. Αυτή η απόκλιση απορρέει από την πιστωτική έκρηξη κάποιων λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών της περιφέρειας μετά την υιοθέτηση του ευρώ το 1999 (Pronobis, 2014). Εμφανίστηκε εξαιτίας της πτώσης των ονομαστικών επιτοκίων και της καταναλωτικής επέκτασης η οποία οδήγησε σε ραγδαία αύξηση τιμών και μισθών, υπονομεύοντας την ανταγωνιστικότητα προς τις χώρες του πυρήνα της Ευρώπης, ιδίως τη Γερμανία, την οικονομία-σημείο αναφοράς για τις υπόλοιπες (Pronobis, 2014).

Τα εμπειρικά αποτελέσματα της έρευνας των De Grauwe, Ji, και Steinbach (2016) δείχνουν ότι η δημοσιονομική κρίση που ξέσπασε το 2010 και που οδήγησε σε θεαματικές αυξήσεις των κρατικών ομολόγων σε πολλές χώρες, δεν ήταν το αποτέλεσμα επιδείνωσης των τοποθετήσεων δημοσίου χρέους, αλλά προήλθε από αισθήματα πανικού και φόβου των αγορών και σε μικρότερο βαθμό από την πτώση της ανάπτυξης και της ανταγωνιστικότητας. Με άλλα λόγια η εκτόξευση των spreads την περίοδο 2010-12 αντανάκλασε την αντίδραση των αγορών, όπου οι επενδυτές ωθούμενοι από φόβο και πανικό πωλούσαν μαζικά κρατικά ομόλογα, τα οποία κατά ένα αυτοεκπληρούμενο τρόπο προκάλεσαν κρίση ρευστότητας δυσκολεύοντας προοδευτικά τις επηρεαζόμενες κυβερνήσεις ως προς την αναχρηματοδότηση του χρέους τους (De Grauwe, Ji, & Steinbach, 2016).

Η αντίδραση σε επίπεδο λήψης μέτρων για να αντιμετωπιστεί η ευθραυστότητα της Ευρωζώνης υπήρξε εξ αρχής διττή κατά τους De Grauwe και Ji (2015) με βασικούς της άξονες την αποτελεσματικότερη διαχείριση των κρίσεων στην ONE και την ενίσχυση του συστήματος εποπτείας και πρόληψης τέτοιων κρίσεων. Έτσι, με αφορμή την ελληνική κρίση το Μάιο του 2010, η ONE δημιούργησε ένα προηγούμενο χρηματοδοτικής στήριξης, το οποίο στη συνέχεια λόγω και του φόβου για κατάρρευση και άλλων χωρών της Ευρωζώνης, αναπτύχθηκε περαιτέρω ως σύστημα παροχής βραχυπρόθεσμης πιστωτικής στήριξης με δύο όργανα τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Χρηματοπιστωτικής Σταθεροποίησης (European Financial Stabilization Mechanism) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (European Financial Stability Facility) (Κότιος et al., 2012). Η στήριξη αυτή παρεχόταν σε χώρες με πρόβλημα ρευστότητας και με απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου να λάβουν τη στήριξη αυτή, τη διατήρηση ενός υγιούς (;) επιπέδου λιτότητας (De Grauwe & Ji, 2015).

Η παγκόσμια οικονομική κρίση επέφερε αλλαγή πολιτικής και στον τομέα δημοσιονομικού συντονισμού της ΕΕ (Bickerton, Hodson, & Puetter, 2015; Hallerberg, 2011; Verdun, 2015). Έπειτα από μια σύντομη περίοδο δημοσιονομικής τόνωσης, η ΕΕ

και η Ευρωζώνη ειδικότερα, στράφηκαν στη λιτότητα ως πολιτική αντιμετώπισης (Mody et al., 2015). Σε θεσμικό επίπεδο, η μεταστροφή άρχισε το 2010 με την εισαγωγή του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου ως μηχανισμού συντονισμού (Karo, Kattel, & Raudla, 2017). Το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο έχει δύο βασικές στοχεύσεις: το συγχρονισμό του δημοσιονομικού προγραμματισμού στην ΕΕ και τη διαμόρφωση των εθνικών προϋπολογισμών σύμφωνα με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ) (Baldwin & Wyplosz, 2016).

Το Εξάμηνο έχει σαφές χρονοδιάγραμμα, σύμφωνα με το οποίο τα κράτη μέλη λαμβάνουν συμβουλές από την ΕΕ («κατευθύνσεις») και στη συνέχεια υποβάλλουν σχέδια πολιτικής («εθνικά προγράμματα μεταρρυθμίσεων» και «προγράμματα σταθερότητας ή σύγκλισης»), προκειμένου να αξιολογηθούν σε επίπεδο ΕΕ (EC, 2019). Έπειτα από αξιολόγηση των σχεδίων αυτών, διατυπώνονται προς τα κράτη μέλη συγκεκριμένες συστάσεις όσον αφορά τις εθνικές τους δημοσιονομικές και μεταρρυθμιστικές πολιτικές. Τα κράτη μέλη πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους αυτές τις συστάσεις κατά την κατάρτιση του προϋπολογισμού τους για το επόμενο έτος και κατά τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τις εθνικές πολιτικές τους που αφορούν την οικονομία, την τυχόν διόρθωση μακροοικονομικών ανισορροπιών, την παιδεία, την απασχόληση και άλλους τομείς (EC, 2019).

Με γνώμονα την αντιμετώπιση της δομικής ευθραυστότητας της Ευρωζώνης, προωθήθηκε η ενίσχυση του μηχανισμού δημοσιονομικής πειθαρχίας μέσω της επανασχεδιασμού του ΣΣΑ και της εισαγωγής του Δημοσιονομικού Συμφώνου² (De Grauwe και Ji 2015). Η θεωρία πίσω από το μηχανισμό αυτό είναι ότι προστατεύει τις κυβερνήσεις από τις κρίσεις ρευστότητας των χρηματοπιστωτικών αγορών. Οι αγορές δηλαδή δεν θα "τιμωρήσουν" τις δημοσιονομικά "ενάρετες" κυβερνήσεις. Η ενίσχυση του ΣΣΑ μέσω μεταρρυθμίσεων της δευτερεύουσας νομοθεσίας το 2011 (Εξάπτυχο) συνδύαζε εποπτεία δημοσιονομικής και οικονομικής πολιτικής στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου (Karo et al., 2017). Το Δημοσιονομικό Σύμφωνο όσον αφορά τα κράτη μέλη της ΕΕ που δεν ανήκουν στην Ευρωζώνη, αλλά το έχουν υιοθετήσει, δεν είναι δεσμευτικό ως προς τα μέτρα δημοσιονομικού και οικονομικού συντονισμού (EC, 2016a).

Το 2011 επίσης, υπεγράφη το Σύμφωνο για το Ευρώ + (Euro+ Pact), από τους επικεφαλής των κρατών μελών της Ευρωζώνης και στο οποίο συμμετέχουν η

² Συνθήκη για τη Σταθερότητα, το Συντονισμό και τη Διακυβέρνηση στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση

Βουλγαρία, η Δανία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Πολωνία και η Ρουμανία (εξ ου το «συν») (Μούσης, 2011). Στόχος του η ενίσχυση του οικονομικού πυλώνα της ONE και ο καλύτερος συντονισμός των οικονομικών πολιτικών –ιδίως όσων εμπíπτουν στην εθνική αρμοδιότητα- , ώστε να τονωθεί η ανταγωνιστικότητα και να επιτευχθεί υψηλότερος βαθμός σύγκλισης (Μούσης, 2011).

Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Στήριξης (ESM), ο οποίος αντικατέστησε το EFSF το 2012, συμπληρώνει το σπλοστάσιο της ΕΕ και της Ζώνης του Ευρώ (αριθμητικοί περιορισμοί, νέες διαδικασίες λήψης αποφάσεων, κυρώσεις) για τη δημοσιονομική πειθαρχία και αποτελεσματικότερο συντονισμό της οικονομικής πολιτικής των κρατών μελών (Λιαργκόβας, Καζάκος, & Μήτση, 2014). Κατέχει ισχυρή θέση στο ευρωπαϊκό σύστημα, καθώς είναι ένας δημόσιος χρηματοδοτικός θεσμός, ο οποίος εξουσιοδοτήθηκε με διεθνή σύμβαση να δανείζει μια χώρα στα πρόθυρα χρεοκοπίας που αδυνατεί πλέον να δανεισθεί απευθείας από τις διεθνείς αγορές με ανεκτά επιτόκια (Λιαργκόβας et al., 2014). Ωστόσο, όποιο κράτος ζητήσει βοήθεια, θα τη λάβει μόνον αν δεχθεί όρους οικονομικής πολιτικής, δηλαδή αν δεχθεί να εφαρμόσει ένα πρόγραμμα διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και διατηρήσιμης δημοσιονομικής εξυγίανσης (Λιαργκόβας et al., 2014).

Έπειτα, το 2013 αυστηροποιήθηκαν οι μηχανισμοί παρακολούθησης [αξιολόγηση σχεδίων προϋπολογισμού από τα Ευρωπαϊκά όργανα, δημιουργία δημοσιονομικών συμβουλίων, ενισχυμένοι έλεγχοι (graduated monitoring) για τις χώρες σε Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος], για τα μέλη της Ευρωζώνης μέσω του Δίπτυχου και του Δημοσιονομικού Συμφώνου (Karo et al., 2017).

Το νέο σύστημα αμοιβαίας εποπτείας διαφέρει σημαντικά από το προηγούμενο (προ κρίσης). Όσον αφορά τη δημοσιονομική πτυχή γίνεται πιο δεσμευτικό και συνδυάζεται με αυστηρότερες κυρώσεις και ευκολότερες διαδικασίες επιβολής τους, ενώ ταυτόχρονα διευρύνθηκε το αντικείμενο της εποπτείας σε βαθμό που περιλαμβάνει και τις γενικότερες (μακρο) οικονομικές ανισορροπίες (Λιαργκόβας et al., 2014). Ουσιαστικά διαμορφώθηκαν στην ΕΕ και Ευρωζώνη δύο διακριτά αλλά αλληλένδετα πεδία συνεργασίας, στη δημόσια οικονομία αφενός και στην ευρύτερη οικονομική και κοινωνική πολιτική αφετέρου (Λιαργκόβας et al., 2014) με κοινό στόχο την ενίσχυση του οικονομικού σκέλους της ONE.

Η ΕΚΤ από την πλευρά της αντέδρασε και στις δύο κρίσεις με την εφαρμογή ανορθόδοξων νομισματικών πολιτικών, πολιτικών δηλαδή πέραν του καθορισμού επιτοκίων αναχρηματοδότησης (Reichlin, 2013) με την πολιτική αντιμετώπισης της

κρίσης εκ μέρους της να κρίνεται από τον Pronobis (2014) σε γενικές γραμμές ορθή και επαρκής σε σχέση με το τι συνέβαινε στην Ευρωζώνη.

Αρχικά, προκειμένου ν' αντιμετωπίσει το πάγωμα της διατραπεζικής αγοράς μετά από την κατάρρευση της Lehman Brothers, η ΕΚΤ ανέλαβε την υποχρέωση να χορηγεί δάνεια απευθείας στις τράπεζες και όχι μέσω της αγοράς, ενώ παράλληλα έλαβε αντισταθμιστικά μέτρα, ώστε να αποτρέψει τη διόγκωση του ισολογισμού της (Baldwin & Wyplosz, 2016). Με την πάροδο του χρόνου οι ενέργειες της ΕΚΤ έλαβαν διαφορετικές μορφές χωρίς ωστόσο να αποκλίνει από τη βασική της προτεραιότητα, ήτοι τη σταθερότητα των τιμών (Baldwin & Wyplosz, 2016).

Όταν η κρίση δημοσίου χρέους έγινε βαθύτερη, το Ευρωσύστημα ανέλαβε την υποχρέωση να αγοράσει ομόλογα που εξέδιδαν τα κράτη που διένυαν περιόδους κρίσης (Baldwin & Wyplosz, 2016). Η αρχική διστακτικότητα στην εφαρμογή του μέτρου δεν κατάφερε να αναχαιτίσει την κρίση, προκαλώντας έντονες αναταραχές στις χώρες του Νότου (Baldwin & Wyplosz, 2016).

Τον Ιούλιο του 2012, ο Πρόεδρος της ΕΚΤ Μάριο Ντράγκι ανακοίνωσε ότι «η ΕΚΤ είναι σε θέση να προβεί σε οποιαδήποτε ενέργεια απαραίτητη για τη διαφύλαξη του Ευρώ» (Baldwin & Wyplosz, 2016; Saka, Fuertes, & Kalotychou, 2015). Η δήλωση αυτή ενισχύθηκε περαιτέρω από την εξαγγελία έναρξης του προγράμματος OMT από το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ στις αρχές Αυγούστου του 2012 (Saka et al., 2015). Το πρόγραμμα OMT ("outright monetary transactions") επιτρέπει στο Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών να αγοράζει στις δευτερογενείς αγορές ομόλογα των κρατών μελών της ζώνης του Ευρώ, εφόσον πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις, όπως η αυστηρή δημοσιονομική εποπτεία των χωρών που ωφελούνται και η ομόφωνα θετική απόκριση περί βιωσιμότητας του χρέους τους από τα μέλη του ESM (De Grauwe & Ji, 2015; Saka et al., 2015).

Η ανακοίνωση Ντράγκι ερμηνεύθηκε ως υπόσχεση της ΕΚΤ να αγοράσει όσα κρατικά ομόλογα ήταν απαραίτητα για τη μείωση των επιτοκίων (Baldwin & Wyplosz, 2016). Το πρόγραμμα OMT και μόνο δια της εξαγγελίας του, κατάφερε να διατηρήσει ένα σταθερό επίπεδο στην αγορά ομολόγων, ενώ μειώθηκαν εντυπωσιακά τα επιτόκια των κρατικών ομολόγων (De Grauwe και Ji 2015). Η Ευρωζώνη επανήλθε σε καλύτερη ισορροπία με την ΕΚΤ πια να αποδέχεται το ρόλο του δανειστή έσχατης ανάγκης για τις εθνικές κυβερνήσεις (Baldwin & Wyplosz, 2016) και να αναδεικνύεται ως ο βασικός εγγυητής του δημοσίου χρέους στην Ευρωζώνη (De Grauwe και Ji 2014).

Ο κύριος στόχος των προγραμμάτων της ΕΚΤ ήταν η μείωση του ρίσκου των ευρωπαϊκών αγορών κρατικών ομολόγων ούτως ώστε να βοηθηθούν οι κυβερνήσεις των κρατών μελών στο δανεισμό τους. Σε αυτό το πλαίσιο η παρέμβαση της ΕΚΤ υπήρξε αποτελεσματική διότι οι αποδόσεις μειώθηκαν έπειτα από την εισαγωγή των προγραμμάτων SMP³, LTRO⁴ και OMT (Pronobis, 2014). Επιπλέον, απεφεύχθη το χειρότερο δυνατό σενάριο για την Ευρώπη, καθώς δε πτώχευσε καμία χώρα μέλος και οι οικονομικές συνθήκες ολοένα και βελτιώνονται (Pronobis, 2014). Οι προσδοκίες λήψης περαιτέρω μέτρων από την ΕΚΤ ήταν μη ρεαλιστικές διότι οι νομισματικές αρχές της Ευρωζώνης δρούσαν σε ένα ιδιαίτερα δύσκολο περιβάλλον από δομικής και νομικής άποψης με εμπόδια εφαρμογής πιο αντισυμβατικών μέτρων (Pronobis, 2014).

3.1 Επίδραση Κρίσης στις Χώρες Βίζεγκραντ

Ως προς τη διαχείριση της κρίσης, οι χώρες ΧΚΑΕ (Βίζεγκραντ) εμφάνιζαν τρία ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κατά τους Myant, Drahozkouiril, και Lesay (2013) σε σύγκριση με άλλες ομάδες χωρών. Πρώτον, η εφαρμογή της «Βαλτικής συνταγής»⁵ θα οδηγούσε σε εκλογική ήττα, πράγμα που έθετε περιορισμούς σε νεοφιλελεύθερες στρατηγικές. Δεύτερον, ήταν εύκολο να προκληθούν ανησυχίες για τα επίπεδα του δημοσίου χρέους, θέτοντας έτσι όρια και σε κάθε πολιτική σοσιαλδημοκρατικού χαρακτήρα. Η ανησυχία για το χρέος δεν είχε έρεισμα σε συγκεκριμένα ποσοστά, αλλά αντανάκλούσε τόσο το γεγονός ότι είχαν ήδη επιβληθεί διεθνείς περιορισμοί στην Ουγγαρία, όσο και το φόβο των άλλων χωρών ότι εύκολα μπορούσαν να απολέσουν την εμπιστοσύνη των χρηματοπιστωτικών θεσμών (Myant et al., 2013). Τρίτον, δεν υπήρχε ιδιαίτερη ανησυχία για ενδεχόμενες μακροπρόθεσμες οικονομικές αδυναμίες που θα αποκάλυπτε η κρίση, καθώς η κεντρική αντίληψη ήταν ότι η κρίση μπορεί ν' αντιμετωπιστεί χωρίς να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στον τομέα της έρευνας και της ανάπτυξης νέων τεχνολογιών (Myant et al., 2013).

³ Πρόγραμμα Αγορών Τίτλων. Πρόκειται για παρεμβάσεις του Ευρωσυστήματος στις δημόσιες και ιδιωτικές αγορές χρεωστικών τίτλων στη ζώνη του ευρώ για τη διασφάλιση ρευστότητας στα δυσλειτουργικά τμήματα της αγοράς (ECB, 2018).

⁴ Πράξεις μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης μέσω των οποίων παρεχόταν ρευστότητα στις τράπεζες (Reichlin, 2013).

⁵ Οι κυβερνήσεις των χωρών της Βαλτικής (Λετονία, Εσθονία, Λιθουανία) αντιμετώπισαν την κρίση με δραστικές περικοπές δημοσίων δαπανών μειώνοντας κοινωνικές παροχές, συντάξεις και μισθούς στο δημόσιο τομέα, ενώ παράλληλα, προκειμένου ν' αυξήσουν τα έσοδα τους προέβησαν σε αυξήσεις φορολογικών συντελεστών σε άμεσους και έμμεσους φόρους (Mező & Bagi, 2012).

Με την ένταξη τους στην ΕΕ το 2004, οι υπό εξέταση χώρες είχαν δεσμευθεί να προσχωρήσουν στην Ευρωζώνη κάποια μελλοντική στιγμή, επομένως η ΕΕ ασκούσε επιρροή στις δημοσιονομικές τους πολιτικές (σε μικρότερο βαθμό βέβαια από τα μέλη της Ευρωζώνης). Οι χώρες αυτές αναμενόταν ότι θα υπάκουαν στα χρονοδιαγράμματα που βάσει διαπραγματεύσεων ενσωματώνονταν στα Προγράμματα Σύγκλισης, τα οποία έθεταν ημερομηνίες - στόχους για την εκπλήρωση των κριτηρίων ένταξης (Myant et al., 2013).

Στην περίπτωση της Ουγγαρίας, η διαδικασία αυτή επισκιάστηκε από τις προϋποθέσεις που τέθηκαν στις συμφωνίες με το ΔΝΤ, ενώ για την Πολωνία λειτούργησε ως παράγοντας εντατικοποίησης της λιτότητας στο εσωτερικό, πράγμα που οδήγησε στη μεγάλη μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος της το 2011 (Myant et al., 2013). Για την Τσεχία η σημασία των Προγραμμάτων Σύγκλισης ποίκιλε λόγω των διαρκών κυβερνητικών αλλαγών με την ιδιότητα ότι ο κύριος πολιτικός φορέας υπέρ της λιτότητας (το ODS) ήταν ταυτόχρονα ο λιγότερο ενθουσιώδης ως προς την ταχεία ένταξη στο ευρώ και ο λιγότερο διατεθειμένος στο να ακολουθεί τις Ευρωπαϊκές Οδηγίες και κατευθυντήριες γραμμές (Myant et al., 2013).

Στην πραγματικότητα, τα κριτήρια του Μάαστριχτ δε συνιστούσαν σκληρούς περιορισμούς τα πρώτα έτη μετά το 2008 διότι πολλά κράτη μέλη της Ευρωζώνης αποτύγχαναν να τα εκπληρώσουν (Myant et al., 2013). Στις ΧΚΑΕ αναφορικά με τα κριτήρια του Μάαστριχτ, πριν από την κρίση δινόταν βάρος στη διαχείριση της ανατίμησης της πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας, ενώ τα δημόσια ελλείμματα, όπως και τα μακροπρόθεσμα επιτόκια ήταν κάτω του σημείου αναφοράς (Lewis, 2010). Μετά από την κρίση, το κριτήριο του δημοσιονομικού ελλείμματος παρουσιάζει τη μεγαλύτερη δυσκολία για τα κράτη, καθώς ιδιαίτερα στις περιπτώσεις Ουγγαρίας και Πολωνίας υποδηλώνει ότι είναι απόρροια δομικών ελλείψεων και όχι κυκλικό πρόβλημα (Lewis, 2010).

Με την εμφάνιση των πρώτων σημάδιων της παγκόσμιας κρίσης, παρατηρείται αύξηση αντικυκλικών πολιτικών στις δραστηριότητες των χωρών της ΕΕ. Όλες οι χώρες της ΕΕ αύξησαν τις δαπάνες στους προϋπολογισμούς τους, ωστόσο ο ρυθμός της αλλαγής αυτής διαφοροποιήθηκε από χώρα σε χώρα (Krajewski & Krajewska, 2011). Οι δημόσιες δαπάνες την περίοδο 2007-2009 στην Ευρώπη των 15 (προ της διεύρυνσης του 2004) αυξήθηκαν σταθερά κατά 4-6 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ αντίθετα η κατάσταση στα νέα κράτη μέλη της ΕΕ ποίκιλε. Η μεγαλύτερη επέκταση δημοσίων δαπανών καταγράφηκε στις χώρες της Βαλτικής (8-10 ποσοστιαίες μονάδες) παρά τη συσταλτική δημοσιονομική πολιτική τους από την αρχή της μετάβασης τους

και τις διαρκείς προσπάθειες τους για μείωση των δημοσίων δαπανών, ενώ η Πολωνία μαζί με την Ουγγαρία και τη Βουλγαρία ανήκαν στην ομάδα χωρών με τη μικρότερη αύξηση δημοσίων δαπανών την περίοδο της κρίσης (Krajewski & Krajewska, 2011).

Σε όλες τις ΧΚΑΕ πλην της Τσεχίας και της Πολωνίας, η πτώση της εσωτερικής ζήτησης οφειλόταν και σε κατακόρυφη πτώση της ιδιωτικής κατανάλωσης. Η πτώση της ιδιωτικής κατανάλωσης επηρέασε με τη σειρά της τον τομέα των υπηρεσιών, ο οποίος είχε αρνητικές επιδόσεις στη μέτρηση επί του ΑΕΠ στις ΧΚΑΕ εκτός από την Πολωνία και τη Βουλγαρία (European Central Bank, 2010).

Η Πολωνία και η Τσεχία άμα τη εμφανίσει συναλλαγματικών πιέσεων το καλοκαίρι του 2008, επέτρεψαν την υποτίμηση της συναλλαγματικής τους ισοτιμίας και αρχικά προτίμησαν τις επεκτατικές δημοσιονομικές και νομισματικές πολιτικές από τις αντίστοιχες της λιτότητας (Walter, 2016). Όμως, οι επεκτατικές δημοσιονομικές πολιτικές που συνέβαλαν στην αύξηση του ΑΕΠ πριν από την κρίση οδήγησαν σε σημαντικά διαρθρωτικά ελλείμματα στον προϋπολογισμό το 2007 σε Τσεχία, Πολωνία και Ουγγαρία (European Central Bank, 2010).

Ως προς την μεταστροφή των δημοσιονομικών πολιτικών τους προς αντιμετώπιση και διαχείριση της κρίσης, οι ΧΚΑΕ αντέδρασαν διαφορετικά. Ειδικότερα, η Ουγγαρία το 2009 στα πλαίσια αξιοποίησης πακέτου βοήθειας από το ΔΝΤ και την ΕΕ, κλήθηκε να εφαρμόσει πρόγραμμα αυστηρής δημοσιονομικής εξυγίανσης με μέτρα που αφορούσαν μεταξύ άλλων την δραστική περικοπή των δημοσίων δαπανών και τη διεύρυνση της φορολογικής βάσης. Την ίδια περίοδο, Τσεχία και Πολωνία δεν χρειάστηκε να αυστηροποιήσουν τη δημοσιονομική τους πολιτική, καθώς υπήρχε ο απαραίτητος δημοσιονομικός χώρος για τη λειτουργία αυτόματων σταθεροποιητών⁶ (European Central Bank, 2010).

Η Πολωνία ειδικότερα, διαθέτει μία επαρκώς θεσμοθετημένη «άγκυρα» δημοσιονομικής πολιτικής, το συνταγματικά κατοχυρωμένο, ήδη από το 1997 (Sobják, 2013), ανώτατο όριο του δημοσίου χρέους της, το οποίο επί του παρόντος ορίζεται σε 60% του ΑΕΠ και συνοδεύεται από τα προληπτικά όρια 50% και 55% του ΑΕΠ (Jędrzejowicz & Koziński, 2012). Η υπέρβαση οποιουδήποτε από αυτά τα όρια ενεργοποιεί μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής.

⁶ Εργαλεία αντικυκλικής πολιτικής, όπως οι προοδευτικοί φόροι εισοδήματος, το επίδομα ανεργίας και οι κοινωνικές παροχές, που υπάρχουν ήδη στο οικονομικό σύστημα και δεν απαιτείται η λήψη νέων μέτρων για την ενεργοποίησή τους, καθώς αυξάνονται όταν η οικονομία επιβραδύνεται και μειώνονται ή παρουσιάζουν πλεονάσματα όταν η ανάπτυξη είναι ταχεία (Baldwin & Wyplosz, 2016; Janikowski, 2018).

Το 2011-12, η Κυβέρνηση Τουσκ εφάρμοσε ένα μεγάλης κλίμακας πρόγραμμα δημοσιονομικής εξυγίανσης, επιτυγχάνοντας μια σωρευτική δημοσιονομική προσαρμογή περίπου τεσσάρων ποσοστιαίων μονάδων του ΑΕΠ (Jędrzejowicz & Koziński, 2012). Η έγκαιρη κυβερνητική παρέμβαση για δημοσιονομικές διορθώσεις οφειλόταν και στο ότι ο τραπεζικός τομέας παρέμενε σχετικά υγιής (και συνεπώς δε χρειαζόταν χρηματοδοτική ενίσχυση από τα δημόσια ταμεία) λόγω προγενέστερων προσπαθειών της Πολωνικής Αρχής Χρηματοπιστωτικής Εποπτείας για περιορισμό των δανείων και για συσσώρευση πρόσθετων κεφαλαιακών αποθεμάτων ασφαλείας (Sobják, 2013). Στην Πολωνία οι επιπτώσεις των αυτόματων σταθεροποιητών αντισταθμίστηκαν εν μέρει από περικοπές μη υποχρεωτικών δαπανών. Οι μειώσεις στη φορολογία της εργασίας που είχαν εγκριθεί προ κρίσης ενήργησαν ως δημοσιονομική τόνωση (European Central Bank, 2010).

Οι κυβερνήσεις της Τσεχίας δεν κατάφεραν ν' αντισταθμίσουν τις επιπτώσεις της κρίσης. Ο δεξιός συνασπισμός κομμάτων που κυβερνούσε το 2008 αντέδρασε αρχικά αμφισβητώντας τη σοβαρότητα της κρίσης, ενώ το πρόγραμμα κατά της κρίσης που εφάρμοσε κατέληξε σε τόνωση ύψους 1,1% του ΑΕΠ μέσω εντελώς νέων μέτρων, από τα οποία το 74% αφορούσε μειώσεις στη φορολογία των επιχειρήσεων και στις εργοδοτικές εισφορές (Myant, 2013).

Η προσωρινή Κυβέρνηση τεχνοκρατών που ανέλαβε καθήκοντα το Μάρτιο του 2009 (έως το Μάιο του 2010), προέβη σε διαβουλεύσεις με τους εκπροσώπους των κοινωνικών συμφερόντων καταλήγοντας σε ένα πλάνο 38 σημείων κατά της κρίσης το οποίο εν πολλοίς παρέμεινε σε επίπεδο συζητήσεων (Myant, 2013). Αντίθετα, κινήθηκε αποφασιστικά προς την κατεύθυνση μείωσης του δημοσιονομικού ελλείμματος πρώτα σε 5% (ήταν 5,8% το 2009) και μετά σε 3% , το επιθυμητό όριο για μελλοντική ένταξη στην Ευρωζώνη (Myant, 2013). Έπειτα από την εκλογή της το 2010, η Κυβέρνηση Νέτσας ξεκίνησε να εφαρμόζει πρόγραμμα δημοσιονομικής εξυγίανσης με τη λήψη μέτρων που επηρεάζουν το εισόδημα, δηλαδή αυξήσεις στο φόρο προστιθέμενης αξίας και στους ειδικούς φόρους κατανάλωσης, καθώς επίσης και περικοπές στα δικαιώματα για παροχές (benefit entitlements) (European Central Bank, 2010).

Ως προς την κατεύθυνση της νομισματικής πολιτικής των εξεταζόμενων χωρών, σε χώρες με στρατηγικές στόχευσης του πληθωρισμού, όπως οι χώρες Βίζεγκραντ, η δημιουργία ανισορροπιών και η εξάρτηση από την ξένη χρηματοδότηση ήταν σε χαμηλότερα επίπεδα κατά την περίοδο πριν από την παγκόσμια οικονομική κρίση. Έτσι, οι οικονομίες τους περιόρισαν την έκθεση τους σε ξαφνική διακοπή της ξένης

χρηματοδότησης, ενώ ταυτόχρονα οι στοχεύσεις του πληθωρισμού λειτούργησαν ως «άγκυρα» για τις προσδοκίες πληθωρισμού. Ειδικότερα, η Τσεχική και η Πολωνική οικονομία ωφελήθηκαν από τη μείωση των επιτοκίων που έλαβε χώρα λίγο αργότερα από τον Σεπτέμβριο του 2008. Η Ουγγαρία, αντίθετα αύξησε τα επιτόκια της, τα οποία ακολούθως μειώθηκαν σημαντικά κατά τη διάρκεια του 2009 και των αρχών του 2010 με τις πληθωριστικές πιέσεις να παραμένουν ισχυρές (European Central Bank, 2010).

Η προσέγγιση δημοσιονομικής εξυγίανσης με όχημα τη λιτότητα που υιοθέτησε η ΕΕ μείωσε τα περιθώρια για διαρθρωτικές πολιτικές οικονομικού χαρακτήρα (Karo et al., 2017). Στην αναποτελεσματική ή εξαιρετικά περιορισμένη νομισματική πολιτική έρχεται να προστεθεί ο ολοένα και πιο περιορισμένος δημοσιονομικός χώρος με έμφαση στο βραχυπρόθεσμο ορίζοντα (Karo et al., 2017). Οι οικονομίες των ΧΚΑΕ αναδεικνύουν την παγίωση αυτής της κατάστασης, καθότι επηρεάστηκαν μέχρι και χώρες όπως η Τσεχία και η Πολωνία, όπου οι πρότερες παραδόσεις ευνοούσαν στενότερες σχέσεις συντονισμού τόσο κράτους-κοινωνίας (ισχυρότερες πολιτικές κοινωνικής πρόνοιας), όσο και κράτους – αγοράς (στοχευμένες βιομηχανικές πολιτικές και πολιτικές για την καινοτομία) και όπου η κρίση άσκησε σχετικά μικρή πίεση (Karo et al., 2017).

Δεδομένης της στρατηγικής λιτότητας, η πολιτική συνοχής και τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία παραμένουν από τα ελάχιστα κανάλια μέσω των οποίων οι ΧΚΑΕ δύνανται να χρηματοδοτήσουν τις αναπτυξιακές πολιτικές τους με έμφαση στην Έρευνα, την Ανάπτυξη και την Καινοτομία (Karo et al., 2017). Την ίδια στιγμή όμως, η ΕΕ στρέφει τις πολιτικές ΕΑΚ σε βραχυπρόθεσμες και με βάση τον αντίκτυπο δραστηριότητες, καθώς τόσο ο Ορίζοντας 2020 και τα ΕΔΕΤ επικεντρώνονται σε έρευνα πρακτικών εφαρμογών και όχι σε πιο βασικές ΕΑΚ και δημιουργία υποδομών (Karo et al., 2017).

Μπορεί οι άμεσες ξένες επενδύσεις να έχουν συμβάλει σημαντικά στην ανάπτυξη των ΧΚΑΕ, όπου τα κεφάλαια σπάνιζαν, αλλά ο κινητήριος μοχλός της οικονομικής ανάπτυξης τους ήταν η αυξανόμενη εσωτερική ζήτηση με Τσεχία, Ουγγαρία και Σλοβακία να παρουσιάζουν πιο ισοσκελισμένα ισοζύγια τρεχουσών συναλλαγών σε σχέση με τις υπόλοιπες Βαλτικές και Βαλκανικές χώρες (European Commission, 2009; Farkas, 2011). Λόγω της κρίσης του 2008, εκτιμήθηκε αύξηση των ανισοτήτων στην κατανομή εισοδημάτων ανάμεσα σε νέα και παλαιότερα μέλη της ΕΕ και πρόβλεψη ότι η ασύμμετρη αλληλεξάρτηση των πρώτων ετών μετά τη διεύρυνση θα είχε μακρά διάρκεια (European Commission, 2009; Farkas, 2011). Κατά την Farkas (2011) η κρίση έχει προκαλέσει απώλειες στις προσπάθειες σύγκλισης των νέων με τα παλιά κράτη

μέλη και παρά τις διακηρύξεις της Λισαβόνας περί μετατροπής της ΕΕ σε περιοχή καινοτομιών, οι σχέσεις κέντρου – περιφέρειας που ίσχυαν από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα έως το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, αναπαράγονται εντός της ΕΕ.

3.2 Αλλαγές στην ΟΝΕ

Η κρίση της Ευρωζώνης αφενός μεταλλάσσεται δυναμικά και αφετέρου πρόκειται για πολλαπλές συνδεδεμένες κρίσεις. Έτσι, ξεκίνησε ως κρίση του ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού συστήματος και ύφεσης λόγω της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης, εξελίχθηκε σε κρίση ρευστότητας στις χώρες της περιφέρειας, μετεξελίχθηκε σε κρίση χρέους και φερεγγυότητας αυτών και, σήμερα, εκφράζεται ως κρίση συνοχής και συνέχισης ύπαρξης της Ευρωζώνης, με διεθνείς διαστάσεις (Shambaugh, 2012).

Πέρα από τις θεσμικές αλλαγές που αναφέρθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο και την ενίσχυση του ρόλου της ΕΚΤ στο Ευρωσύστημα, το πιο φιλόδοξο και επί του παρόντος ανολοκλήρωτο εγχείρημα πρόληψης και αντιμετώπισης οικονομικών κρίσεων στην ενιαία αγορά είναι η επιτάχυνση των διεργασιών δημιουργίας της Τραπεζικής Ένωσης.

Η Τραπεζική Ένωση είναι ίσως το μεγαλύτερο βήμα από την εποχή της υιοθέτησης του ευρώ, προς την εντατικοποίηση της οικονομικής ολοκλήρωσης των κρατών μελών της ΕΕ (Mero & Pirooska, 2016). Οι κρίσεις που έπληξαν τον παγκόσμιο και ευρωπαϊκό χώρο κατέστησαν σαφές το ότι έπρεπε ν' αντιμετωπιστεί σε ενωσιακό επίπεδο το ζήτημα των τόσο στενά διασυνδεδεμένων κρατών και τραπεζών, καθώς σε μία νομισματική ένωση μία εσωτερική αναταραχή μεταδίδεται εύκολα εκτός συνόρων και πλήττει τραπεζικούς τομείς άλλων χωρών. Δεδομένης της ασυμμετρίας των συνεπειών ανά κράτος μέλος της ΕΕ γενικότερα και της Ευρωζώνης ειδικότερα, καθώς η τελευταία δεν αποτελεί άριστη νομισματική περιοχή⁷, κρίθηκε απαραίτητο να τεθούν κοινές ρυθμίσεις στον κρίσιμο για τη λειτουργία της οικονομίας χρηματοπιστωτικό τομέα.

Τα συστατικά στοιχεία της Ευρωπαϊκής Τραπεζικής Ένωσης είναι ο Ενιαίος Εποπτικός Μηχανισμός (Single Supervisory Mechanism) που τέθηκε σε λειτουργία στις 4 Νοεμβρίου 2014, ο Ενιαίος Μηχανισμός Εξυγίανσης (Single Resolution Mechanism) και το Ενιαίο Ταμείο Εξυγίανσης (Single Resolution Fund) που τέθηκαν σε λειτουργία το 2016, και το Ενιαίο Εγχειρίδιο Κανόνων (Single Rulebook), το οποίο περιλαμβάνει

⁷ Κατά τη θεωρία των Άριστων Νομισματικών Περιοχών, οι χώρες ωφελούνται από την ένταξη τους σε μια νομισματική ένωση όταν οι οικονομίες τους είναι παρόμοιες και συγχρονισμένες και υπάρχει ταυτόχρονα κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής (κεφάλαιο και εργασία) (Mundell, 1961).

κοινούς κανόνες για τα 28 κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφορικά με: την πρόσβαση στη δραστηριότητα πιστωτικών ιδρυμάτων και την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων από τις αρμόδιες αρχές, τις απαιτήσεις προληπτικής εποπτείας που οφείλουν να εκπληρώνουν τα πιστωτικά ιδρύματα, την ανάκαμψη και την εξυγίανση των πιστωτικών ιδρυμάτων, και την εγγύηση καταθέσεων (EET, 2018).

Η συμμετοχή στην Τραπεζική Ένωση είναι υποχρεωτική για τα κράτη που απαρτίζουν την Ευρωζώνη και προαιρετική για τα υπόλοιπα κράτη μέλη της ΕΕ. Οι υπό εξέταση χώρες επέλεξαν την προσέγγιση της αναμονής, ώστε να αποφασίσουν εκ των υστέρων αν θα συμμετάσχουν, παρά το γεγονός ότι οι τραπεζικοί τομείς τους αποτελούνται σε μεγάλο ποσοστό από θυγατρικές άλλων Ευρωπαϊκών τραπεζών. Η απόκλιση τους αυτή σύμφωνα με έρευνα του ΔΝΤ (IMF, 2015) βασίζεται στην ανησυχία των κυβερνήσεων τους για τις πιθανές αρνητικές συνέπειες μιας πρόωρης συναίνεσης με την κριτική τους να επικεντρώνεται στην αποδυνάμωση της κρατικής εποπτείας. Βασικό μέλημα των χωρών Βίζεγκραντ είναι η διατήρηση του κρατικού ελέγχου στον εγχώριο τραπεζικό τομέα, όπως θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο, πράγμα που εξηγεί την τωρινή αρνητική στάση τους απέναντι στην Τραπεζική Ένωση.

3.3 Επιπτώσεις στις πολιτικές ένταξης στο Ευρώ

3.3.1 Τσεχία

Στις αρχές της δεκαετίας του 2000, ο μισός και πλέον πληθυσμός της Τσεχίας στήριζε την υιοθέτηση του ευρώ. Όμως, οι πολιτικοί ηγέτες δεν αξιοποίησαν την στήριξη αυτή. Σε διάστημα 10 ετών η κοινή γνώμη σταδιακά στράφηκε κατά της ένταξης στην Ευρωζώνη με την Τσεχία πλέον να θεωρείται από τις πλέον αρνητικές ως προς το Ευρώ χώρες που έχουν ήδη δεσμευθεί να το υιοθετήσουν (Horáček, 2015; Li, 2016).

Κρίνεται δέον ν' αναφερθεί ότι στην αρχή της κρίσης η Τσεχία είχε το μικρότερο ποσοστό δημοσίου χρέους στην περιοχή (45,5% του ΑΕΠ το 2011) (Kliber & Płuciennik, 2017). Ο τραπεζικός τομέας παρέμενε υγιής λόγω των συντηρητικών προσεγγίσεων που υιοθετήθηκαν την περίοδο προ της κρίσεως και δεν χρειάστηκε κυβερνητικό πακέτο διάσωσης των τραπεζών (Šlosarčík, 2011), αλλά και επειδή το μεγαλύτερο ποσοστό των χρεών των ιδιωτών ήταν εκπεφρασμένο σε Τσεχικές κορώνες, όποτε και δεν επηρεαζόταν από τις συναλλαγματικές διακυμάνσεις, όπως στην Ουγγαρία και την Πολωνία (Kliber & Płuciennik, 2017).

Τονίζεται, επίσης, ότι η πολιτική αστάθεια στην Τσεχία είχε ξεκινήσει πριν από την κρίση και δε σχετιζόταν άμεσα με την απόφαση υποτίμησης της συναλλαγματικής ισοτιμίας το 2008 (Åslund, 2010) που αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα. Στην πραγματικότητα η υποτίμηση της κορώνας δεν επηρέασε την πολιτική αντιπαράθεση, στην οποία κυριαρχούσαν ζητήματα όπως η κύρωση της Συνθήκης της Λισαβόνας, η χωροθέτηση του αμερικανικού αντιβαλλιστικού ραντάρ σε τσέχικο έδαφος και ερωτήματα σχετικά με την εκκλησιαστική περιουσία (Linek & Lacina, 2010).

Από τα τέλη του 2008 έως τις αρχές του 2009 η Τσεχία υιοθέτησε μέτρα δημοσιονομικής τόνωσης, όπως μειώσεις φόρων, προσωρινές μειώσεις στις ασφαλιστικές εισφορές εργαζομένων, αυξήσεις δαπανών για έρευνα, ανάπτυξη και καινοτομία (Myant 2013). Η χώρα εισήλθε σε Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος (ΔΥΕ) το 2009 (παρέμεινε έως και το 2014). Ο εγγενώς ασταθής συνασπισμός και η αναμεμιγμένη σε σκάνδαλα Κυβέρνηση «έπεσαν» το Μάρτιο του 2009 λόγω αποτυχίας εξασφάλισης ψήφου εμπιστοσύνης και αντικαταστάθηκαν από τεχνοκρατική προσωρινή Κυβέρνηση, ενώ δύο νέα κόμματα -το TOP 09 και το Δημόσια Ζητήματα (VV) - έκαναν την εμφάνισή τους (Walter, 2016).

Η προσωρινή Κυβέρνηση τεχνοκρατών (Μάρτιος 2009 – Μάιος 2010) ήταν πιο ανοιχτή σε τριμερείς διαπραγματεύσεις με σωματεία εργαζομένων και εργοδοτών και λόγω της ενεργής συμμετοχής του μέχρι πρότινος αντιπολιτευόμενου Σοσιαλδημοκρατικού κόμματος πέτυχε στο ν' ανατρέψει ορισμένες επιβληθείσες μειώσεις κρατικών επιδομάτων (Myant et al., 2013). Επίσης, μία από τις ξεκάθαρες αποφάσεις της ήταν η διατήρηση του δημοσιονομικού ελλείμματος σε ποσοστό έως 5% του ΑΕΠ για το 2009 και για το 2010 με γνώμονα την πλήρη συμμετοχή της Τσεχίας στη διαδικασία ένταξης στην Ευρωζώνη (Myant et al., 2013). Αυτό προϋπέθετε συμμόρφωση προς το Πρόγραμμα Σύγκλισης σε διαπραγμάτευση με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η οποία θα έθετε το χρονοδιάγραμμα για την πλήρωση των κριτηρίων του Μάαστριχτ (Myant et al., 2013).

Η διαπραγμάτευση για τους όρους έλαβε χώρα στις αρχές του 2010, με την πρόβλεψη ότι ο στόχος του 3% για το δημοσιονομικό έλλειμμα μπορούσε να έχει επιτευχθεί έως το 2013 και παρά την έλλειψη ενθουσιασμού για την ένταξη στο ευρώ το ODS ενέκρινε τη συμφωνία με τους Σοσιαλδημοκράτες να παραμένουν πιο σκεπτικοί (Myant et al., 2013). Ο στόχος μείωσης του δημοσιονομικού ελλείμματος σε συνδυασμό με την αντίθεση στην σημαντική αύξηση φόρων, αναπόφευκτα απαιτούσε τη μείωση των δημοσίων δαπανών και λόγω της στήριξης των Σοσιαλδημοκρατών στις δημόσιες υπηρεσίες και παροχές, οι άμεσα επηρεαζόμενοι αρνητικά τομείς από τις περικοπές

ήταν τα νέα έργα υποδομών και οι δαπάνες έρευνας και ανάπτυξης (Myant et al., 2013).

Ο δεξιός κυβερνητικός συνασπισμός που προέκυψε από τις εκλογές του Μαΐου του 2010 με επικεφαλής τον Νέτσαρ εισήγαγε μεγαλύτερης εμβέλειας μέτρα λιτότητας, όπως περικοπές στους μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων, αυξήσεις φόρων, μεταρρυθμίσεις στο σύστημα υγείας και στο συνταξιοδοτικό (Karo et al., 2017; Myant, 2013). Το 2011, ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ άρχισε εκ νέου να επιβραδύνεται, καθώς τα μέτρα λιτότητας επέφεραν μείωση της εσωτερικής ζήτησης και της παραγωγής (Myant 2013).

Το δημοσιονομικό έλλειμμα αναμενόταν ότι θα αυξηθεί μεν λόγω της μετάβασης σε ημι-ιδιωτικό συνταξιοδοτικό σύστημα, ελεγχόμενα δε, εξαιτίας των αυξήσεων στον ΦΠΑ, ενώ η φορολογία επιχειρήσεων και εισοδημάτων θα παρέμενε ως είχε (Myant et al., 2013). Όντως το 2011 τα έσοδα από έμμεσους φόρους αυξήθηκαν κατά 3,9% σε αντίθεση με τα έσοδα από άμεσους φόρους που μειώθηκαν ελαφρά (Myant et al., 2013). Οι μεταρρυθμίσεις στο φορολογικό σύστημα, στο σύστημα ιατρικής περίθαλψης και στο συνταξιοδοτικό, συνέβαλαν στην αργή επιστροφή του ΑΕΠ στα προ κρίσεως επίπεδα (Kliber & Płuciennik, 2017) χωρίς όμως να εμποδίσουν την εκ νέου ύφεση της τσέχικης οικονομίας το 2012 (Sobják, 2013).

Η δεύτερη ύφεση της τσέχικης οικονομίας το 2012 ήταν απόρροια της κυβερνητικής πολιτικής λιτότητας και έγινε αισθητή λόγω της πτώσης των πραγματικών μισθών κυρίως στο δημόσιο τομέα και της επιβράδυνσης της ανάπτυξης των επιχειρήσεων (Myant 2013). Επακολούθησε μείωση της εσωτερικής ζήτησης που συμπάρεσυρε και την παραγωγή. Ο κατασκευαστικός κλάδος εξακολουθούσε να κινείται πτωτικά εν μέρει λόγω της περιορισμένης πρόσβασης σε δανεισμό, αλλά κυρίως εξαιτίας περικοπών των δημοσίων δαπανών που αφορούσαν έργα υποδομών (Myant 2013). Ο βιομηχανικός κλάδος εμφάνιζε ρυθμούς ανάπτυξης που αναχαίτιζαν την επιβράδυνση της μεγέθυνσης του ΑΕΠ, όμως λόγω της μεγάλης εξάρτησης του από τις εξαγωγές, επηρεάστηκε αρνητικά από τη στασιμότητα στις αγορές των κυριότερων εξαγωγικών του εταίρων, καθώς η ΕΕ απορροφούσε το 83% των τσέχικων εξαγωγών στα τέλη του 2011 (Myant 2013).

Αναφορικά με τα ευρωπαϊκά ζητήματα, ο Ευρωσκεπτικιστής Νέτσαρ ακολούθησε μια διττή στρατηγική που χαρακτηριζόταν από συνεργασία με τα όργανα της ΕΕ, αλλά εξαίρεση της Τσεχίας από σημαντικές θεσμικές αλλαγές του ενωσιακού οικοδομήματος (Handl & Paterson, 2013). Ο Νέτσαρ υποστήριζε ανοιχτά την "Ευρώπη α λα καρτ" και

άσκησε έντονη κριτική σχεδόν σε όλες τις θεσμικές προτάσεις της Γερμανίας, όπως το Διευρυμένο Σύμφωνο για το Ευρώ (Euro Plus Pact), ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας, το Δημοσιονομικό Σύμφωνο, το κοινό πλαίσιο τραπεζικής εποπτείας και η αναδυόμενη Τραπεζική Ένωση (Handl & Paterson, 2013).

Η Τσεχία ήταν, επίσης, αντίθετη στη δημιουργία κεντρικού ελεγκτικού μηχανισμού της ΕΕ για τους κρατικούς προϋπολογισμούς των μελών, το οποίο ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για τη Γερμανία προκειμένου να πραγματοποιηθούν επιπλέον χρηματοπιστωτικές μεταφορές προς την Ελλάδα και τις χώρες του Νότου (Handl & Paterson, 2013).

Τον Οκτώβριο του 2011, ο πρωθυπουργός Νέτσας δήλωσε σε ανεπίσημη σύνοδο κορυφής της Συμμαχίας Βίζεγκραντ ότι η Τσεχία δεν επιθυμεί προς το παρόν να προσδιορίσει ημερομηνία εισαγωγής του ευρώ για δύο κυρίως λόγους: το ότι δεν πληρούνταν τα κριτήρια σύγκλισης από την πλευρά της Τσεχίας και το ότι η Ευρωζώνη είχε μεταμορφωθεί από νομισματική ένωση σε συμμαχία μεταβιβαστικών πληρωμών και χρέους (“transfer and debt” alliance), με την Τσεχία να χρειάζεται χρόνο παρατήρησης των υπό διαμόρφωση τάσεων στην Ευρωζώνη (Li, 2016).

Πριν από την κρίση της Ευρωζώνης, η κοινή γνώμη στην Τσεχία υποστήριζε την εισαγωγή του ευρώ μετά από ενδεδειγμένες προετοιμασίες. Οι κύριοι λόγοι κατά την Jiang Li (2016) για τους οποίους δεν προωθήθηκε η γρήγορη προσχώρηση στην Ευρωζώνη όπως συνέβη στη Σλοβακία ήταν: η απροθυμία παραχώρησης ενός τόσο βασικού κομματιού εθνικής κυριαρχίας, η ενεργή συμμετοχή μη κυβερνητικών οργανώσεων και ανεξάρτητων οργανισμών στη διαμόρφωση εθνικών πολιτικών, ο Ευρωσκεπτικισμός του δημοφιλούς Προέδρου Κλάους (2003-2013) και η αποδυνάμωση του Ευρώ στον απόηχο της κρίσης και του εντεινόμενου κλίματος αβεβαιότητας στην Ευρωζώνη.

Η αρνητική στροφή της κοινής γνώμης προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση συνδέεται και με την παράλληλη άνοδο του λαϊκισμού στην υπό μελέτη περίοδο. Το 2010 η εκλογική στήριξη στα τέσσερα παραδοσιακά κόμματα άρχισε να γίνεται ολοένα και πιο ασταθής ως απόρροια του κύματος στήριξης νεοπαγών κομμάτων, του κεντροδεξιού TOP 09 και τριών λαϊκιστικών: του Δημοσία Ζητήματα (*Věci veřejné*, VV), του ANO 2011 (*Action of Dissatisfied Citizens, Akce nespokojených občanů*, το ακρώνυμο ANO σημαίνει NAI στην τσεχική γλώσσα) και του «Αυγή της Άμεσης Δημοκρατίας του Tomio Okamura» (*Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury*) (Havlík, 2015b).

Στις βουλευτικές εκλογές του 2010, για πρώτη φορά έπειτα από 12 χρόνια εξελέγη κόμμα λαϊκιστικής ρητορικής, το VV έπειτα από μία προεκλογική εκστρατεία

στοχευμένη στην κριτική των παραδοσιακών κομμάτων, ώστε να ωφεληθεί από το κλίμα δυσαρέσκειας με την υπάρχουσα πολιτική κατάσταση (Havlík, 2012). Παρά την αρχική εικόνα του ως κόμμα διαμαρτυρίας, το VV προσχώρησε σε Κυβέρνηση συνεργασίας με τα κεντροδεξιά κόμματα ODS και TOP09 για να εκπέσει το 2012 και να διαλυθεί λόγω σκανδάλων διαφθοράς, έλλειψης σαφούς πολιτικής πλατφόρμας και έλλειψης εσωτερικής ενότητας (Havlík, 2012).

Το Νοέμβριο του 2011, ένας δισεκατομμυριούχος Σλοβακικής καταγωγής και ιδιοκτήτης της μεγαλύτερης εταιρίας αγρο-χημικών προϊόντων στη χώρα (της Agrofert), ο Αντρέι Μπάμπις δημοσίευσε ένα έγγραφο με τίτλο «Δράση Δυσανεστημένων Πολιτών» στο οποίο επέκρινε την κατάσταση της Τσεχικής πολιτικής και των δρώντων της, καλώντας τους πολίτες να συμμετάσχουν σε μία πρωτοβουλία προς μια πιο δίκαιη κοινωνία και ένα πιο λειτουργικό κράτος διαπνεόμενο από την αρχή του κράτους δικαίου (Havlík, 2015a). Η πρωτοβουλία αποτέλεσε την ιδρυτική βάση του κόμματος ANO 2011, το αφήγημα του οποίου είχε μεν στοιχεία διαμαρτυρίας κατά του πολιτικού κατεστημένου που διέφεραν όμως σε κάποιο βαθμό από το αφήγημα που χρησιμοποίησε το έτερο κόμμα διαμαρτυρίας VV στις εκλογές του 2010 (Havlík, 2015a).

Η ρητορική διαμαρτυρίας του ANO 2011 ήταν ένα ετερόκλητο μίγμα από πρακτικές διοίκησης επιχειρήσεων, που υπογράμμιζαν την ικανότητα του ηγέτη του και από ένα δήθεν δυσλειτουργικό, σπάταλο και μαστιζόμενο από διαφθορά κράτος (Havlík, 2015a). Η λύση που πρότεινε για τα πολιτικά και διοικητικά προβλήματα ήταν η δημιουργία αποτελεσματικής προσέγγισης στα πρότυπα του ιδιωτικού τομέα με κεντρικό σύνθημα ότι θα διαχειριστεί τη χώρα όπως μία επιχείρηση (Havlík, 2015a).

Το 2013, ένα πολύκροτο σκάνδαλο οδήγησε σε παραίτηση τον πρωθυπουργό Νέτσας και την κυβέρνηση υπέρ της λιτότητας. Οι γενικές εκλογές που προκηρύχθηκαν, ακολούθησαν το μοτίβο της προηγούμενης εκλογικής αναμέτρησης, καθώς η στήριξη στα άλλοτε μεγάλα κόμματα υποχώρησε και τα δύο νέα κόμματα ANO 2011 και Αυγή της Άμεσης Δημοκρατίας ξεπέρασαν το εκλογικό όριο συγκεντρώνοντας μαζί περισσότερο από το ¼ των ψήφων (Havlík, 2015a).

Ειδικότερα, το ANO 2011 εξασφάλισε το ποσοστό του 18.65% των ψήφων, επίδοση που το ανέδειξε ως το πιο επιτυχημένο νεοπαγές κόμμα στην Τσεχία από την εποχή των πρώτων ελεύθερων εκλογών (Havlík, 2018). Η επιτυχία του οφείλεται εν πολλοίς στην εντατική του προεκλογική εκστρατεία, καθώς η Agrofert (ιδιοκτησίας Μπάμπις) αγόρασε το 2013 δύο ημερήσιες εφημερίδες μαζί με τις ψηφιακές τους εκδοχές, δύο εβδομαδιαίες εφημερίδες και ένα ραδιοφωνικό σταθμό (Havlík, 2018).

Παρά ταύτα, το μεγαλύτερο ποσοστό των ψήφων στις εκλογές του 2013 το συγκέντρωσαν οι Σοσιαλδημοκράτες (ČSSD) οι οποίοι είχαν ταχθεί προεκλογικά υπέρ της μη αύξησης φόρων εκτός εάν η φορολόγηση αφορούσε μεγάλες επιχειρήσεις (Karo et al., 2017). Οι Σοσιαλδημοκράτες σχημάτισαν Κυβέρνηση συνεργασίας με το ANO 2011 και τους Χριστιανοδημοκράτες του KDU-ČSL με πρωθυπουργό τον Μπόχουσλαβ Σομπότκα (Havlík, 2018).

Παρά την επιφυλακτική στάση των προηγούμενων κυβερνήσεων απέναντι στην Ευρωζώνη και την περαιτέρω ενσωμάτωση στην ΕΕ, οι Σοσιαλδημοκράτες στήριξαν επίσης το Δημοσιονομικό Σύμφωνο το 2014, χωρίς όμως να προχωρήσουν σε πλήρη εφαρμογή του, με την Επιτροπή να επισημαίνει ότι το δημοσιονομικό κανονιστικό πλαίσιο της Τσεχίας είναι από τα πιο αδύναμα της ΕΕ (EC, 2016b; Karo et al., 2017).

Ο Μίλος Ζέμαν, ο οποίος ανήλθε στην Προεδρία της Τσεχίας το 2013, υποστήριξε την εισαγωγή του ευρώ το συντομότερο δυνατόν και η Κυβέρνηση Σομπότκα η οποία ανέλαβε καθήκοντα τον Ιανουάριο του 2014 ανήγγειλε στις προγραμματικές δηλώσεις της ότι θα προετοιμάσει την Τσεχία για να εισέλθει στην Ευρωζώνη (Li, 2016). Όμως, λόγω του μεγάλου ποσοστού Ευρωσκεπτικιστών ψηφοφόρων του Κυβερνώντος κόμματος, των υψηλών ποσοστών αρνητικής προδιάθεσης προς το ευρώ από το σύνολο της κοινής γνώμης, αλλά και της ελληνικής κρίσης, η Κυβέρνηση αποφάσισε να μην προβεί στην έναρξη της διαδικασίας ένταξης στην Ευρωζώνη (δηλαδή τη συμμετοχή στον ERM II, το μόνο κριτήριο σύγκλισης που δεν έχει τηρήσει) μέχρι και τη λήξη της θητείας της το 2018 (Li, 2016).

Η βασική ιδέα πίσω από το κριτήριο ERM II είναι ότι μία χώρα θα πρέπει να έχει επιδείξει την ικανότητα της να διατηρεί τη συναλλαγματική ισοτιμία της συνδεδεμένη με τα νομίσματα των μελλοντικών της εταίρων στη νομισματική ένωση (Baldwin & Wyplosz, 2016). Ωστόσο, ο ERM II που συμφωνήθηκε το 1993 δεν ήταν πολύ διαφορετικός από ένα καθεστώς κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών (Baldwin & Wyplosz, 2016), το οποίο ακολουθείται από την Τσεχία ήδη από το Μάιο του 1997 με τις παρεμβάσεις να περιορίζονται στις περιπτώσεις ακραίων διακυμάνσεων (Vámos & Novák, 2016). Από τα τέλη του 2013, η Česká národní banka (CNB) χρησιμοποιεί την συναλλαγματική ισοτιμία ως εργαλείο της νομισματικής πολιτικής και παρεμβαίνει για να διατηρείται η μονοδιάστατη δέσμευση της στην ισοτιμία - αυτή της αποφυγής ανατιμήσεων (Vámos & Novák, 2016).

Σε πολιτικό επίπεδο, η συνεργασία των Σοσιαλδημοκρατών με το ANO 2011 απεδείχθη προβληματική, κυρίως λόγω ζητημάτων που αφορούσαν την προέλευση και

τη διαχείριση της περιουσίας του Μπάμπις ο οποίος ήταν και ο Υπουργός Οικονομικών της Τσεχίας την περίοδο 2014 – 2017. Οι καταγγελίες και οι συνακόλουθες έρευνες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για κατάχρηση ενωσιακών πόρων από εταιρείες του Μπάμπις και η σύγκρουση συμφερόντων ένεκα της ταυτόχρονης διατήρησης πολιτικής και επιχειρηματικής ιδιότητας (Ondráčka, 2018) ενέτειναν το αρνητικό κλίμα στο κυβερνητικό σχήμα με τον Πρωθυπουργό Σομπότκα να απειλεί μέχρι και με παραίτηση της Κυβέρνησης του ένα εξάμηνο πριν από τις προγραμματισμένες εκλογές του 2017 (Muller & Lopatka, 2017).

Τελικά οι βουλευτικές εκλογές στην Τσεχία διεξήχθησαν κανονικά το Νοέμβριο 2017 με το ANO να τερματίζει πρώτο με ποσοστό 29,6% και 74 έδρες (από τις 200) στην Κάτω Βουλή. Παρά την έλλειψη καθαρής πλειοψηφίας, ο Πρόεδρος Ζέμαν διόρισε τον Αντρέι Μπάμπις Πρωθυπουργό σε Κυβέρνηση μειοψηφίας (Havlík, 2018). Ο πρωθυπουργός της Τσεχίας εξακολουθεί έως τη συγγραφή της παρούσας εργασίας να βρίσκεται στο επίκεντρο ερευνών σχετικά με ζητήματα σύγκρουσης συμφερόντων, ιδιαίτερα αναφορικά με την κατανομή ενωσιακών πόρων σε εταιρείες άμεσων οικονομικών συμφερόντων του (Ondráčka, 2018).

3.3.2 Ουγγαρία

Τα προβλήματα της ουγγρικής οικονομίας ήταν εμφανή ήδη από το 2006, οπότε και σημειώθηκε σοβαρή επιβράδυνση της (Sobják, 2013) με αποτέλεσμα να δεχθεί ιδιαίτερα βαρύ πλήγμα από την παγκόσμια κρίση του 2008. Όταν ασκήθηκαν κερδοσκοπικές πιέσεις στο φιορίνι το 2008, η Magyar Nemzeti Bank (MNB) αύξησε τα επιτόκια και παρενέβη στην αγορά συναλλάγματος ώστε να αντισταθμίσει τις πιέσεις (Walter, 2016). Όμως, η υποτίμηση επιταχύνθηκε με το φιορίνι να υποτιμάται σε ποσοστό 10% έναντι του ευρώ μόλις σταμάτησε η πιστωτική επέκταση το 2008 (Orenstein, 2013) και η χώρα προσέφυγε σε διεθνή βοήθεια, εν προκειμένω στο ΔΝΤ και την ΕΕ, καταλήγοντας στη λήψη πακέτου βοήθειας από το ΔΝΤ, την ΕΕ και άλλους τον Οκτώβριο του 2008 (Walter, 2016).

Σε αντάλλαγμα για τους ληφθέντες πόρους, η Ουγγαρία συμφώνησε να προχωρήσει σε δημοσιονομική εξυγίανση και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, τις οποίες ξεκίνησε εφαρμόζοντας ένα συνδυασμό εσωτερικής και εξωτερικής προσαρμογής πράγμα που κατέστησε επώδυνη την πορεία της εν μέσω κρίσης, καθώς η ανεργία και το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων αυξήθηκε, οι μισθοί μειώθηκαν και το πραγματικό ΑΕΠ μειώθηκε κατά 7% το 2009 (Walter, 2016). Επιπλέον, η Ουγγαρία βρισκόταν σε

διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος (ΣΣΑ) το χρονικό διάστημα 2004-2013 και το δημόσιο χρέος της υπερέβαινε το 80% του ΑΕΠ της από το 2009 (Karo et al., 2017).

Παρά την αρχική της συμμόρφωση με τους όρους του ΔΝΤ ως προς την αναδιάρθρωση του φορολογικού συστήματος και τις αλλαγές στο συνταξιοδοτικό, η Κυβέρνηση των Σοσιαλιστών απέφυγε να προτείνει ουσιώδεις περικοπές δημοσίων δαπανών (Walter, 2016). Το μίγμα πολιτικής της Κυβέρνησης Γκιουρσάνι, η υποτίμηση δηλαδή, το πρόγραμμα του ΔΝΤ και κάποιος βαθμός εσωτερικής προσαρμογής ήταν αντιδημοφιλή πράγμα που επέφερε την παραίτηση της Κυβέρνησης το Μάρτιο του 2009 εν μέσω διαμαρτυριών και απεργιών (Walter, 2016) υπέρ της τεχνοκρατικής Κυβέρνησης με επικεφαλής τον Υπουργό Εθνικής Ανάπτυξης και Οικονομίας Γκόρντον Μπάιναϊ (Johnson & Barnes, 2015).

Η τεχνοκρατική Κυβέρνηση Μπάιναϊ εφάρμοσε εκτενέστερες περικοπές δημοσίων δαπανών και βαθύτερες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις σε μία προσπάθεια άμβλυσης των πιέσεων που δεχόταν το φιορίνι, ενώ ταυτόχρονα δημιούργησε εργαλεία πολιτικής για την αρωγή των νοικοκυριών που είχαν χρέη σε ξένο νόμισμα (Walter, 2016). Ο Μπάιναϊ προώθησε την εφαρμογή των μέτρων λιτότητας που απαίτησαν το ΔΝΤ και η ΕΕ ως προϋπόθεση για το δάνειο διάσωσης της χώρας (Johnson & Barnes, 2015).

Παρόλο που κατάφερε να σταθεροποιήσει προσωρινά την οικονομική κατάσταση το 2011, η δεύτερη φάση της κρίσης έπληξε εκ νέου τη χώρα σε βαθμό που η πιστοληπτική της ικανότητα στις αρχές του 2012 υποβαθμίστηκε και από τους τρεις κυριότερους οίκους αξιολόγησης για λόγους που αφορούσαν σε εξωτερικό επίπεδο το διεθνή χρηματοπιστωτικό πανικό που δημιούργησε η περίπτωση της Ελλάδας και σε εσωτερικό επίπεδο τη σύγκρουση της Κεντρικής Τράπεζας ΜΝΒ με την Κυβέρνηση (Sobják, 2013).

Ο Βίκτορ Όρμπαν και το Κεντροδεξιό κόμμα του Fidesz κέρδισαν τις βουλευτικές εκλογές του 2010 με μία εθνικιστική-λαϊκιστική πλατφόρμα, υποσχόμενοι περικοπές φόρων, επαναφορά οικονομικής ανάπτυξης και στήριξης των τοπικών επιχειρήσεων, εκμεταλλευόμενοι το κλίμα λαϊκής αντίδρασης που έλαβε τη μορφή ψήφου διαμαρτυρίας ενάντια στην οικονομική πολιτική λιτότητας των Σοσιαλιστών (Johnson & Barnes, 2015). Το Fidesz από κοινού με το μικρό συμμαχικό του Χριστιανοδημοκρατικό κόμμα εξασφάλισαν αυτοδυναμία 2/3 στο Κοινοβούλιο, δηλαδή αρκετές έδρες για να θεσπίσουν συνταγματικές αλλαγές (Johnson και Barnes 2015).

Παρά την εξάρτηση της Κυβέρνησης Όρμπαν από την καλή διάθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για να εξασφαλίσει πακέτο διάσωσης από το ΔΝΤ και την ΕΕ, δεν παρατηρείται καμία διάθεση μετρασμού της ήπιας κατά τους Taggart και Szczerbiak (2013) Ευρωσκεπτικιστικής του ρητορικής. Η υπερπλειοψηφία στο Κοινοβούλιο, η οποία αρκούσε και για αναθεώρηση του Συντάγματος, του έδωσε μια αίσθηση ότι είναι υπεράνω των εξωτερικών πιέσεων και ότι δεν υπήρχε νόημα στην υπό ευρεία έννοια συμβατότητα της Ευρωπαϊκής πολιτικής με ορισμένους μακροπρόθεσμους εθνικούς στόχους που υπήρχαν ανεξάρτητα από το ποιο κόμμα κυβερνάει.

Η Κυβέρνηση Όρμπαν απέρριπτε το Ευρώ και αντιδρούσε στους όρους και στις υποδείξεις της ΕΕ, αλλά εκτιμούσε την ιδιότητα της Ουγγαρίας ως μέλος της ΕΕ ως αναγνώριση της Ουγγαρίας ως ευρωπαϊκού έθνους ίσου προς όλα τα άλλα (Johnson & Barnes, 2015). Το οικονομικό πρόγραμμα του Όρμπαν ήδη από τον Απρίλιο του 2010 έδινε έμφαση στις εθνικιστικού χαρακτήρα χρηματοοικονομικές πολιτικές και όχι στην επίτευξη μεγαλύτερης αυτονομίας στο εμπόριο και στην παραγωγή (Johnson & Barnes, 2015). Ακολουθώντας αυτή τη στρατηγική, ο Όρμπαν συστηματικά αγνοούσε το ΔΝΤ και την ΕΕ, κατήγγειλε δημοσίως το ΔΝΤ και τα προγράμματα δανεισμού του, υπονόμωσε την ανεξαρτησία της Ουγγρικής Κεντρικής Τράπεζας και αμφισβήτησε το ρόλο των ξένων τραπεζών και συναλλαγμάτων στην Ουγγαρία (Johnson & Barnes, 2015).

Παράδειγμα αυτή της τακτικής αποτέλεσε η νομοθετική πρωτοβουλία της Κυβέρνησης Όρμπαν το Σεπτέμβριο του 2011 που τροποποιούσε μονομερώς τους όρους και τις προϋποθέσεις όλων των δανείων σε ξένο συνάλλαγμα, το κόστος των οποίων έπρεπε να το επωμιστούν ολοσχερώς οι τράπεζες, ενώ το Δεκέμβριο του ίδιου έτους Κυβέρνηση και τράπεζες συμφώνησαν να μοιραστούν το κόστος περαιτέρω ρυθμίσεων (Kliber & Płuciennik, 2017). Τα δάνεια σε ξένο συνάλλαγμα, κυρίως ευρώ και ελβετικό φράγκο και η συνακόλουθη εξάρτηση της εξυπηρέτησης τους από τη συναλλαγματική ισοτιμία αποτελούσαν κρίσιμο ζήτημα σε Πολωνία και Ουγγαρία (Buszko & Krupa, 2015). Στην Ουγγαρία ειδικότερα, επρόκειτο κυρίως για μη εξυπηρετούμενα καταναλωτικά δάνεια, σε ποσοστό που απειλούσε ευθέως τη σταθερότητα του τραπεζικού τομέα (Buszko & Krupa, 2015).

Η Κυβέρνηση Όρμπαν γρήγορα εισήγαγε το δικό της ιδιαίτερο είδος χρηματοοικονομικού εθνικισμού, εκμεταλλευόμενη την ενισχυμένη πλειοψηφία τους στο Κοινοβούλιο για την υιοθέτηση αντισυμβατικών χρηματοπιστωτικών πολιτικών με στόχο την αύξηση της νομισματικής κυριαρχίας της Ουγγαρίας και την παροχή

προνομίων σε ημεδαπούς φορείς, ενώ ταυτόχρονα ασχολείτο και με τους συμβατικούς δημοσιονομικούς στόχους της μείωσης του ελλείμματος και του δημόσιου χρέους (Johnson & Barnes, 2015). Παράλληλα, προέβη σε μία σειρά αλλαγών στο δικαστικό σύστημα που «γέμισε» το Συνταγματικό Δικαστήριο με δικαστές διορισμένους από το Fidesz, εξαλείφοντας έτσι έναν συστημικό ελεγκτικό μηχανισμό (Johnson & Barnes, 2015; Orenstein, 2013).

Δύο διεθνείς παράγοντες κατά τους Johnson και Barnes (2015) επέτρεψαν στον Όρμπαν να πραγματοποιήσει τις χρηματοοικονομικά εθνικιστικές του ιδέες. Πρώτον, οι πολιτικές του ΔΝΤ και της ΕΕ προκάλεσαν έντονες αντιδράσεις στο εσωτερικό της Ουγγαρίας, πράγμα που συνέβαλλε στη σαρωτική εκλογική του νίκη. Έπειτα από την εκλογή του κατέστη δυσχερής η αντιμετώπιση του, λαμβανομένου υπόψη ότι ο δεύτερος βοηθητικός παράγοντας ήταν η ανεκτική συμπεριφορά των διεθνών αγορών. Πιο συγκεκριμένα, η θέληση και ικανότητα του Όρμπαν να χρησιμοποιεί αντισυμβατικές χρηματοοικονομικού εθνικισμού πολιτικές για να ελέγχει τα δημοσιονομικά ελλείμματα και το δημόσιο χρέος μείωσαν την επιρροή της ΕΕ και του ΔΝΤ στην Ουγγαρία και ενθάρρυναν τις αγορές ομολόγων να παραβλέπουν τις δυσάρεστες πολιτικές που παρήγαγαν αυτά τα (θετικά) νούμερα (Johnson & Barnes, 2015) .

Στις επόμενες εκλογές, τον Απρίλιο του 2014, ο Όρμπαν πέτυχε τη δεύτερη εκλογική του νίκη με κοινοβουλευτική υπερπλειοψηφία χάρη στην επιτυχία της καμπάνιας του οικονομικού του προγράμματος παρά το γεγονός ότι η ουγγρική οικονομία ήταν η πλέον εκτεθειμένη στην κρίση της Ευρωζώνης σε σύγκριση με τις υπόλοιπες 21 χώρες της περιοχής της που δεν είχαν ως νόμισμα τους το ευρώ (Johnson & Barnes, 2015). Τον Απρίλιο του 2018, ο Όρμπαν επανεξελέγη με κυβερνητική αυτοδυναμία έπειτα από μία εκστρατεία βασισμένη στην αντιμεταναστευτική πολιτική του, ενώ το ακροδεξιό Jobbik τερμάτισε δεύτερο (Walker, 2018).

3.3.3 Πολωνία

Από τα τέλη του 2007 η Πολωνία είχε κυβέρνηση συνεργασίας με κύριο εταίρο το κόμμα "Πλατφόρμα Πολιτών", το οποίο παραδοσιακά στηρίζει φιλελεύθερες οικονομικές πολιτικές (Markowski, 2006). Όσον αφορά την υιοθέτηση του Ευρώ, υπήρχαν αρκετά εσωτερικά προβλήματα που οδηγούσαν σε διαδοχικές καθυστερήσεις με κυριότερα την αντιπαράθεση μεταξύ της Ευρωακτιβιστικής Κυβέρνησης Τουσκ με την Narodowy Bank Polski (Ευρωσκεπτικιστής Διοικητής) και τον Ευρωσκεπτικιστή

Πολωνό Πρόεδρο Λεχ Κατζίτσκι, καθώς και μια σειρά διευθέτησης νομικών ζητημάτων ένταξης στο Ευρώ που απαιτούσαν συνταγματική αναθεώρηση (Dandashly & Verdun, 2009).

Όταν η περιοχή της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης άρχισε να επηρεάζεται από τη διεθνή οικονομική κρίση, η Κυβέρνηση Τουσκ προσπάθησε να αποστασιοποιηθεί από τις υπόλοιπες χώρες και διαπραγματεύτηκε με το ΔΝΤ την παροχή μιας ειδικής γραμμής ευέλικτης πίστωσης (flexible credit line) που προορίζεται για οικονομίες με ισχυρές επιδόσεις και την οποία εν τέλει δε χρησιμοποίησε (Walter, 2016). Υπογραμμίζεται ότι, η Πολωνία ήταν η μόνη χώρα μέλος της ΕΕ που δεν βυθίστηκε σε ύφεση κατά τη διάρκεια της κρίσης και ο Πρωθυπουργός Τουσκ έδινε έμφαση στο ότι η χώρα του παρέμεινε "ένα πράσινο νησί σε κόκκινο υπόβαθρο πτωτικών ΑΕΠ" (Naczyk, 2014).

Ως προς την πολιτική διαχείριση της κρίσης σε σχέση με τις ΧΚΑΕ, η Πολωνία διέφερε σε τρία σημεία κατά τους Myant, Drahoakoupil, και Lesay (2013). Πρώτον, μία μόνο Κυβέρνηση παρέμεινε στην εξουσία για αρκετά χρόνια μετά την έναρξη της κρίσης και αυτό προσέδωσε μεγαλύτερη σταθερότητα στη χάραξη πολιτικών. Δεύτερον, επρόκειτο για μία πραγματιστικά δεξιά κυβέρνηση, η οποία αφουγκραζόταν τα κοινωνικά συμφέροντα και επηρεαζόταν από τους φόβους για το κοινωνικό κόστος των πολιτικών της. Τρίτον, έθεσε ως προτεραιότητα της την αντιμετώπιση του δημοσιονομικού ελλείμματος και του αυξανόμενου δημοσίου χρέους.

Η επιτυχία της Πολωνίας στην αντιμετώπιση της παγκόσμιας κρίσης οφείλεται σε μια σειρά λόγων κατά την Sobják (2013). Αρχικά, ήδη η χώρα διέθετε σταθερή δημοσιονομική διάρθρωση και τραπεζικό τομέα. Το ζλότι, επίσης, όντας μη συνδεδεμένο στο ευρώ άφηνε περιθώρια ελιγμών εν μέσω της παγκόσμιας ύφεσης. Παράλληλα, το γεγονός ότι η πολωνική οικονομία δεν ήταν τόσο ανοιχτή (άρα και εκτεθειμένη) όσο άλλες γειτονικές της χώρες, καθώς και κάποια δομικά της χαρακτηριστικά, όπως και το μεγάλο της μέγεθος συνέβαλλαν στο να μην ελαττωθεί η εσωτερική ζήτηση και κατανάλωση.

Εκτός από τη σχετικά αδύναμη σχέση της πολωνικής οικονομίας με τις ξένες αγορές, σημαντικοί παράγοντες σταθεροποίησης της πολωνικής οικονομίας ήταν τόσο οι διαρθρωτικοί πόροι που εισέρρεαν από την ΕΕ, όσο και τα λεγόμενα «πλεονεκτήματα της υστέρησης» δηλαδή το υπανάπτυκτο τραπεζικό σύστημα, ο μικρός όγκος των καταναλωτικών και των επιχειρηματικών δανείων και τα μη προηγμένα τραπεζικά προϊόντα (οι τράπεζες είχαν αρκετά κέρδη και μόνο μέσω των παραδοσιακών προϊόντων) (Krajewski & Krajewska, 2011).

Άλλος ένας βοηθητικός παράγοντας είναι το ιδιαίτερο ρυθμιστικό πλαίσιο της Πολωνίας στον χρηματοπιστωτικό τομέα, καθώς εκτός των άλλων, ειδικός νόμος απαγορεύει τις ξένες τράπεζες από το να μεταφέρουν κεφάλαια τους από τις θυγατρικές τους στην Πολωνία σε άλλες χώρες για την κάλυψη ζημίας τους (Longhurst, 2013). Κατά συνέπεια, τη στιγμή που άλλα κράτη επλήγησαν από την έλλειψη πιστώσεων, η Πολωνία διέθετε δανειακά κεφάλαια για στεγαστικά δάνεια και επιχειρήσεις, με την οικονομία να καταφέρνει να διατηρεί τον έντονο ρυθμό της.

Επιπλέον, σημαντικός για την αποφυγή της ύφεσης ήταν και ο ρόλος των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, οι οποίες αφενός παρήγαγαν σχεδόν το 50% του ΑΕΠ της Πολωνίας κι αφετέρου παρουσίασαν μεγαλύτερη ευελιξία και προσαρμοστικότητα στις διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς (Longhurst, 2013). Τέλος, τόσο η Βαρσοβία όσο και άλλες μεγάλες πόλεις της Πολωνίας αποτελούν σταθερά ελκυστικούς προορισμούς για άμεσες ξένες επενδύσεις (Longhurst, 2013).

Πριν την έναρξη της προεκλογικής εκστρατείας για τις βουλευτικές εκλογές του 2011, ο Τουσκ τάχθηκε υπέρ του να μην επιστρέψει η χώρα σε στρατηγικές ανάπτυξης του παρελθόντος, αλλά να προωθηθεί ένα πιο φιλόδοξο πρόγραμμα με στόχο τη δημιουργία νέου ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος της Πολωνικής οικονομίας (Tusk, 2011). Ο βασικός του αντίπαλος (και μεταγενέστερος θριαμβευτής των εκλογών του 2015) και ηγέτης της αντιπολίτευσης Γιάροσλαβ Κατζίτσκι όντας θαυμαστής της Κυβέρνησης Όρμπαν της Ουγγαρίας υποστήριξε ότι ο «νέος οικονομικός πατριωτισμός» θα ήταν το πιο επωφελές εθνικό σχέδιο και για την Πολωνία. Έπειτα από την επανεκλογή της το 2011, η Κυβέρνηση Τουσκ παρόλο που εξακολουθούσε να προβάλλει την εικόνα της σταθερότητας, δεν απέφυγε την ανάμιξη μελών της σε πρακτικές διακριτικής μεταχείρισης ημεδαπών εταιρειών (Naczyk, 2014).

Παρά τη συνεχιζόμενη ανάπτυξη που παρουσίαζε η οικονομία της Πολωνίας μεσούσης της κρίσεως, οι συνέπειες της τελευταίας έγιναν αισθητές λόγω της μείωσης των φορολογικών εσόδων και της αusterοποίησης των δημοσιονομικών όρων, καθώς μεταξύ 2003 και 2007 το δημοσιονομικό έλλειμμα παρέμενε σε ποσοστό κάτω από 5% του ΑΕΠ, ενώ το 2009 και το 2010 ξεπέρασε το 7% (Karo et al., 2017). Η αντιμετώπιση που επελέγη ήταν η δημοσιονομική χαλάρωση στους τομείς της τοπικής αυτοδιοίκησης και της κοινωνικής ασφάλισης και όχι στον προϋπολογισμό της κεντρικής Κυβέρνησης (Karo et al., 2017). Με γνώμονα την αντιστάθμιση του αυξανόμενου ελλείμματος, η Κυβέρνηση έλαβε ορισμένα μέτρα αντιμετώπισης της κρίσης, όπως τον περιορισμό της αύξησης μισθών (Krajewski & Krajewska, 2011; Nagaj & Szkudlarek, 2013), ωστόσο η δημοσιονομική εξυγίανση προχώρησε ταχύτερα

αφότου το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εκκίνησε τη ΔΥΕ για την Πολωνία το 2009 (έληξε το 2015) (Karo et al., 2017).

Η μεταβολή της κυβερνητικής πολιτικής το 2011 ήταν απόρροια και του προβλήματος που αντιμετώπιζε η χώρα με το δημόσιο χρέος της. Η δημοσιονομική τόνωση ήταν εν μέρει εξωτερική, διότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κάλεσε την Κυβέρνηση να επανέλθει στο πρόγραμμα της για ένταξη στην Ευρωζώνη και εν μέρει εσωτερική, καθώς αφενός υπήρχε επιθυμία σύγκλισης με τους κανόνες της Ευρωζώνης κι αφετέρου μία προηγούμενη δεξιά Κυβέρνηση είχε αυστηροποιήσει το κανονιστικό πλαίσιο του δημοσίου χρέους σε βαθμό που αν έφτανε σε ποσοστό 55% ΑΕΠ, τότε η Κυβέρνηση θα έπρεπε να περικόψει δαπάνες και να παγώσει την τιμαριθμική αναπροσαρμογή των συντάξεων (Myant et al., 2013). Ταυτόχρονα, κατά το Σύνταγμα το ανώτερο επιτρεπτό επίπεδο του δημοσίου χρέους ορίζεται σε 60% επί του ΑΕΠ, το ίδιο επίπεδο δηλαδή με το αντίστοιχο κριτήριο του Μάαστριχτ και δεδομένου ότι τα έτη 2010 και 2011 το χρέος ανερχόταν σε 54,85% και 56,3% αντίστοιχα, η Κυβέρνηση προέβη στην εφαρμογή αλλαγών στις δαπάνες και στα έσοδα (Myant et al., 2013).

Από την πλευρά των δαπανών, τα κυριότερα μέτρα αφορούσαν το πάγωμα των μισθών του δημοσίου τομέα (κέρδος 0,46% ΑΕΠ το 2011) , μειώσεις συντάξεων μέσω περιορισμών στις πρόωρες συνταξιοδοτήσεις(κέρδος 0,30% ΑΕΠ το 2011) και περικοπές στα μέτρα θέσεων εργασίας (κέρδος 0,28% ΑΕΠ το 2011) (Myant et al., 2013). Από την πλευρά των εσόδων, οι μεγαλύτερες αλλαγές ήταν η αύξηση του ΦΠΑ (0,41% ΑΕΠ) και η αλλαγή στο σύστημα χρηματοδότησης των συντάξεων πράγμα που αύξησε τα έσοδα κατά 0,64% επί του ΑΕΠ. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι αυξήσεις φόρων, το πάγωμα μισθών στο δημόσιο τομέα και η συνταξιοδοτική μεταρρύθμιση αποτελούσαν συστάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου προς τις οποίες συμμορφώθηκε η Κυβέρνηση (Nagaj & Szkudlarek, 2013).

Έπειτα από τη λήψη των προαναφερθέντων μέτρων, το έλλειμμα μειώθηκε, το χρέος παρέμεινε σε επίπεδα κάτω του 60%, ενώ επήλθαν μεταστροφές και στις κινητήριες δυνάμεις της οικονομικής ανάπτυξης, καθώς το 2011 μισθοί και συντάξεις σε ιδιωτικό και δημόσιο τομέα έμειναν στάσιμοι ονομαστικά, αλλά μειώθηκαν σε πραγματικούς όρους και παρά τη συνέχιση των προγραμμάτων δημοσίων επενδύσεων, η πραγματική τόνωση του ρυθμού ανάπτυξης οφειλόταν στις αυξανόμενες εξαγωγές (Myant et al., 2013).

Μία σημαντική διαρθρωτική αλλαγή συντελέστηκε στο δημοσιονομικό κανονιστικό πλαίσιο της Πολωνίας το 2013 (σε ισχύ από το 2014), καθώς ο προσωρινός κανόνας πειθάρχησης των δημοσίων δαπανών και το όριο του 50% του ΑΕΠ για το δημόσιο

χρέος αντικαταστάθηκαν από ένα μόνιμο κανόνα σταθεροποίησης των δημοσίων δαπανών (Korniluk, 2016). Ο νέος δημοσιονομικός κανόνας σχεδιάστηκε με βασικές στοχεύσεις του τη μείωση του δημοσίου χρέους και τη σταθεροποίηση του σε επίπεδα κάτω του 43% του ΑΕΠ και τη σταθεροποίηση του μέσου ονομαστικού ισοζυγίου δημοσίων δαπανών κοντά στο μεσοπρόθεσμο κυβερνητικό στόχο. Ο κανόνας αυτός αναμένεται να καταστήσει την δημοσιονομική πολιτική αντικυκλική ως προς το ονομαστικό ισοζύγιο και μη κυκλική σε σχέση με τη δυναμική των δαπανών (Korniluk, 2016). Το όριο δαπανών, όπως υπολογίστηκε σύμφωνα με τον νέο κανόνα, καθορίστηκε έγκυρα για πρώτη φορά στο νόμο για τον προϋπολογισμό του 2015 (Korniluk, 2016).

Τον Οκτώβριο του 2015, η κατά τ' άλλα αναμενόμενη νίκη του Νόμος και Δικαιοσύνη του Κατζίνσκι σηματοδότησε μία στροφή για την πολιτική σκηνή της Πολωνίας, καθώς επρόκειτο για την πρώτη φορά από την καθιέρωση ελεύθερων και αξιοκρατικών δημοκρατικών εκλογών το 1991 που ένα κόμμα επετύγχανε απόλυτη πλειοψηφία (Guerra, 2016). Κόντρα στο παραδοσιακό χάσμα της φιλελεύθερης Δυτικής Πολωνίας και της Συντηρητικής Ανατολικής Πολωνίας, το PiS κέρδισε σε όλες σχεδόν τις επαρχίες, στις μεγάλες πόλεις (Βαρσοβία, Γκντανσκ) ακόμα και σε κάποια παραδοσιακά «εκλογικά κάστρα» της Πλατφόρμας Πολιτών (Guerra, 2016).

Τον Ιούνιο του 2015 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τερμάτισε τη ΔΥΕ για την Πολωνία ένα χρόνο νωρίτερα από το προβλεπόμενο χρονοδιάγραμμα. Η νεοεκλεγείσα Κυβέρνηση του PiS δεσμεύτηκε στο να διεξάγει την δημοσιονομική πολιτική σε αρμονία με εσωτερικούς και ευρωπαϊκούς κανόνες, να κρατήσει το δημοσιονομικό έλλειμμα κάτω από ποσοστό 3% του ΑΕΠ και ν' αυξήσει τις δημόσιες δαπάνες μόνο εάν υπάρξουν πρόσθετα δημόσια έσοδα (IMF, 2016).

Σε επιστολή τους προς το ΔΝΤ το Δεκέμβριο του 2015, ο νεοδιορισθείς Υπουργός Οικονομικών Pawel Szalamacha και ο Διοικητής της Narodowy Bank Polski (NBP), Marek Belka δήλωσαν ότι ο ρυθμός της εξυγίανσης θα καθορίζεται από τον αυτόματο μηχανισμό διόρθωσης που συνιστά ο κανόνας σταθεροποίησης των δαπανών. Ο κανόνας –όπως αναλύθηκε και ανωτέρω- απαιτεί μικρότερη δυναμική της τάξεως 1,5-2% από το μέσο ρυθμό ανάπτυξης του ΑΕΠ στις δαπάνες έως την επίτευξη των μεσοπρόθεσμων δημοσιονομικών στόχων και τη μείωση του δημοσίου χρέους σε ποσοστό μικρότερο του 43% επί του ΑΕΠ.

Συγχρόνως, η δημοσιονομική εξυγίανση θα υποστηριχθεί από μέτρα φιλικά προς την ανάπτυξη όπως βελτιώσεις στην είσπραξη των εσόδων (έμφαση στην καλύτερη φορολογική συμμόρφωση και τον περιορισμό της φοροδιαφυγής), μεγαλύτερη

προοδευτικότητα του φορολογικού συστήματος και στοχευμένη εκλογίκευση των δαπανών (IMF, 2016). Η νομισματική πολιτική θα συνεχίσει να διέπεται από τη στόχευση σε χαμηλό πληθωρισμό, υποστηριζόμενη από καθεστώς κυμαινόμενης συναλλαγματικής ισοτιμίας. Οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις θα επικεντρωθούν στην ενίσχυση της βιώσιμης παραγωγικότητας και στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας δια της αύξησης των ποσοστών πρόσβασης στην επαγγελματική εκπαίδευση, επενδύσεων σε υποδομές και υποστήριξης της καινοτομίας (IMF, 2016).

4. ΑΝΟΔΟΣ ΕΥΡΩΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΥ

Στην Κεντρική Ευρώπη μετά το 1989, οι αναφορές στα ευρωπαϊκά ζητήματα ως κομμάτι του εγχώριου πολιτικού ανταγωνισμού είχαν πολλαπλή σημασία κατά την Laure Neumayer (2008). Πρώτον, χρησίμευαν ως εργαλείο διαχωρισμού θέσεων από το πρότερο κομμουνιστικό καθεστώς και το «στίγμα» του κόμματος διαμαρτυρίας. Δεύτερον, αποτελούσαν έναν τρόπο για να διακριθούν οι πιο δημοφιλείς πολιτικοί τόσο σε διακομματικό, όσο και σε εσωκομματικό επίπεδο.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1990 το να δηλώνεις «Ναι, αλλά» στην ένταξη στην ΕΕ αποτελούσε έναν πρακτικό κανόνα του πολιτικού παιχνιδιού, αναφορικά με μια δέσμη κανόνων ήσσονος σημασίας που οι δρώντες μπορούσαν ελεύθερα να τους προσδιορίζουν χωρίς κίνδυνο στιγματισμού (Neumayer, 2008). Η χρήση της λέξης «Ευρωσκεπτικισμός» γίνεται με γνώμονα τη χρήση της ως εργαλείου πολιτικής ταξινόμησης και όχι ως αναλυτικής έννοιας, πράγμα που «φωτίζει» μια διαφορετική πτυχή της δυναμικής των κομματικών θέσεων σε Ευρωπαϊκά ζητήματα (Neumayer, 2008).

Ο Ευρωσκεπτικισμός ως όρος έχει δεχτεί κριτική κατά τη Laure Neumayer (2008) για τρεις βασικούς λόγους: πρώτον, διότι αποτελεί ταυτόχρονα τόσο έναν όρο-καραμέλα στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία, όσο και έναν όρο που επινόησαν οι πολιτικοί για εξυπηρέτηση πολιτικών σκοπών, δεύτερον διότι λόγω της κανονιστικής και πολεμικής του διάστασης, είναι δύσκολη η χρήση του ως αναλυτική έννοια και τέλος επειδή εμπεριέχει τον κίνδυνο εννοιολογικού «ξεχειλώματος», καθώς σμίγει κόμματα που

έχουν ποικίλες πολιτικές ταυτότητες και εκφράζουν εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις για το Ευρωπαϊκό σχέδιο.

Οι ακαδημαϊκοί έχουν προτείνει διαφορετικές συγκρουόμενες ερμηνείες για τα αίτια των Ευρωσκεπτικιστικών κομματικών θέσεων. Η υπάρχουσα βιβλιογραφία τονίζει ιδίως τις θεσμικές και ιδεολογικές προεκτάσεις του Ευρωσκεπτικισμού. Οι θεσμικές αναφέρονται στην περιθωριακή του θέση στο πολιτικό σύστημα, σε κόμματα αντιπολίτευσης, ενώ οι ιδεολογικές προεκτάσεις περιλαμβάνουν ρατσιστική ρητορική, ξενοφοβία και οικονομικό προστατευτισμό. Η Laure Neumayer (2008) στην ανάλυση της, αφήνει κατά μέρος την προσέγγιση ταξινόμησης του Ευρωσκεπτικισμού και επικεντρώνεται στο πως οι λέξεις Ευρωσκεπτικισμός και Ευρωρεαλισμός χρησιμοποιήθηκαν στον πολιτικό ανταγωνισμό στην Κεντρική Ευρώπη.

Οι Szczerbiak και Taggart (2003) στη μελέτη τους που υπήρξε ιδιαίτερα επιδραστική διακρίνουν δύο τύπους Ευρωσκεπτικισμού στις ΧΚΑΕ: το σκληρό Ευρωσκεπτικισμό, ήτοι την απόρριψη της υπερεθνικής ολοκλήρωσης αυτής καθεαυτής, δηλαδή αντίθεση επί της αρχής στο εγχείρημα της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, το οποίο στηρίζεται στην παραχώρηση ή μεταφορά εξουσιών στον υπερεθνικό φορέα της ΕΕ και τον ήπιο Ευρωσκεπτικισμό (ή και Ευρωρεαλισμό σύμφωνα με πολιτικούς των ΧΚΑΕ) που συνίσταται στην απόρριψη της ΕΕ ως συγκεκριμένου πολιτικού συστήματος με τις διαφωνίες να εντοπίζονται επί συγκεκριμένων πολιτικών και αρμοδιοτήτων - ιδιαίτερα στο σημείο που η ΕΕ επιδιώκει επέκταση των δικών της αρμοδιοτήτων (Neumayer 2008).

Σε εκλογικό επίπεδο, σύμφωνα με την έρευνα των Hobolt και de Vries (2016), στις Ευρωεκλογές του 2014 οι οικονομικές συνέπειες της κρίσης είχαν μεγαλύτερη επίδραση στη στήριξη των αριστερών Ευρωσκεπτικιστικών κομμάτων, ενώ η δυσαρέσκεια απέναντι στην ΕΕ ήταν σημαντικότερος παράγοντας διαμόρφωσης στήριξης για τα δεξιά Ευρωσκεπτικιστικά κόμματα. Οι ψηφοφόροι που αντιτίθεντο στις δημοσιονομικές μεταφορές προς άλλα μέλη της ΕΕ και σε φιλελεύθερες πολιτικές μετανάστευσης ήταν πιθανότερο να στηρίξουν τα δεξιά Ευρωσκεπτικιστικά κόμματα, τα οποία αποτελούν και τον κανόνα στις χώρες Βίζεγκραντ. Από τις υπό εξέταση χώρες, μόνο η Τσεχία διαθέτει Ευρωσκεπτικιστικό κόμμα στην αριστερή πλευρά του φάσματος και αυτό είναι το Κομμουνιστικό (Hobolt & de Vries, 2016).

Οι Wagner και Mayer (2017) από την άλλη, τόνισαν την συνολική μετατόπιση του κομματικού συστήματος προς τα δεξιά στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, πράγμα που

έκανε ακόμα πιο διακριτή τη ριζοσπαστική δεξιά. Η αιτία αυτής της γενικής μετατόπισης προς την αυταρχική δεξιά παραμένει ένα ανοιχτό ερώτημα. Εν μέρει αποτελεί απάντηση στις μεταβαλλόμενες εποχές, με τη μετανάστευση να γίνεται ένα πιο πολιτικοποιημένο θέμα στην Ευρώπη χάρη σε γεγονότα όπως η 11η Σεπτεμβρίου 2001 και οι προσφυγικές κρίσεις που προέκυψαν από τους πολέμους στα Βαλκάνια και τη Μέση Ανατολή. Ωστόσο, δεν πρέπει να υποτιμάται η δύναμη και η προθυμία των νεοπαγών μη παραδοσιακών κομμάτων στο να θέτουν νέα, προηγουμένως αποπολιτικοποιημένα ζητήματα στην ατζέντα -και να δημιουργούν νέες προκλήσεις για τα καθιερωμένα κόμματα (Wagner & Meyer, 2017).

Σε Ουγγαρία και Πολωνία, όπως προκύπτει και από τις κυβερνητικές αλλαγές την τελευταία δεκαετία, η δεξιά ριζοσπαστική ρητορική βρίσκει μεγαλύτερο έρεισμα λαμβάνοντας υπόψη ότι ο συντηρητισμός είναι μέρος της πολιτικής τους παράδοσης, ιδίως στην Πολωνία. Αντίθετα, στην Τσεχία ο συνδυασμός διαδοχικών οικονομικών κρίσεων με την μακροχρόνια πολιτική αστάθεια μετέβαλλαν ριζικά το κομματικό της σύστημα (Havlík, 2015a) με αποτέλεσμα να αποβάλλει την πρότερη του σταθερότητα και να μειωθεί δραματικά ο βαθμός δυσκολίας εισόδου νεοπαγών κομμάτων στη Βουλή και σε Κυβερνήσεις συνεργασίας.

Η Τσέχικη περίπτωση μας δείχνει ότι μία αμιγής ιδεολογία όπως ο αυτοχθονισμός, ο αγροτικισμός, ο αντι-καπιταλισμός δεν είναι απαραίτητη προϋπόθεση για μία επιτυχημένη άνοδο λαϊκισμού (Havlík & Voda, 2018). Σε μία κοινωνία γενικά απογοητευμένη από τις επιδόσεις των καθιερωμένων πολιτικών κομμάτων, ακόμα και μία πιο ήπια ιδεολογικά έκκληση μπορεί να γίνει η βάση της εκλογικής επιτυχίας των λαϊκιστών (Havlík & Voda, 2018).

Τα Νέα/Κεντρώα λαϊκιστικά κόμματα, όπως το κυβερνών κόμμα στην Τσεχία ANO 2011, δεν χαρακτηρίζονται από ριζοσπαστική ιδεολογία, αλλά προσπαθούν να παρακάμψουν κάθε είδους ιδεολογία και να υποστηρίξουν ότι αντιπροσωπεύουν μία εναλλακτική επιλογή σε σχέση με τα καθιερωμένα κόμματα, δίνοντας πολλές φορές έμφαση στη χαρισματική ηγεσία τους (Havlík & Voda, 2018; Pop-Eleches, 2010). Τα προγράμματα τους βασίζονται στον ισχυρισμό της καταπολέμησης της διαφθοράς και της προώθησης των λαϊκών συμφερόντων με την υπόσχεση βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου των πολιτών, αλλά και της αύξησης της συμμετοχής των πολιτών στη διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικών (Havlík & Voda, 2018).

4.1 Επιπτώσεις εσωτερικών πολιτικών αλλαγών στην εφαρμογή πολιτικών σύγκλισης

Οι ΧΚΑΕ μετά την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων, δέχθηκαν πολλαπλές επιρροές από υπερεθνικούς φορείς, όπως τα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, η ΕΕ και οι πολυεθνικές εταιρίες προερχόμενες από τη Δύση (Naczyk, 2014). Η αναδιοργάνωση και η αναπτυξιακή πορεία των ΧΚΑΕ βασίστηκε εν πολλοίς στις άμεσες ξένες επενδύσεις και η εξάρτησή τους, ιδίως των χωρών Βίετναμ, από τα ξένα κεφάλαια και τις (εισαγόμενες) τεχνολογίες οδήγησε ορισμένους μελετητές να τις χαρακτηρίσουν ως "εξαρτώμενες οικονομίες της αγοράς" με συγκριτικό πλεονέκτημα στη συναρμολόγηση αγαθών (Nölke & Vliegenthart, 2009).

Η μακροχρόνια εξάρτηση της ανάπτυξης των ΧΚΑΕ από τις εισροές ξένων κεφαλαίων και η δυσκολία επανεκκίνησης της αναπτυξιακής τους πορείας εν μέσω των διαδοχικών οικονομικών κρίσεων συνετέλεσε στην αυξανόμενη αμφισβήτηση των θεσμών της φιλελεύθερης δημοκρατίας, των αγορών και της ΕΕ (Orenstein, 2013), καθώς και στην αναζήτηση εναλλακτικών μοντέλων οικονομικής ανάπτυξης πέραν των νεοφιλελεύθερων πρακτικών. Η άνοδος στην εξουσία προσωποπαγών Κυβερνήσεων με λαϊκίστικο προφίλ και στις 3 χώρες έχει προκαλέσει μία σειρά αντιστροφής μεταρρυθμίσεων νεοφιλελεύθερου χαρακτήρα (πχ ενιαίοι φορολογικοί συντελεστές, ιδιωτικοποίηση συνταξιοδοτικού) με «πρωτοπόρο» την Ουγγαρία του Όρμπαν, αλλά και αυστηροποίησης των ρυθμιστικών πλαισίων (Orenstein, 2013) σε βαθμό υπονόμησης των ενωσιακών κανόνων του ανταγωνισμού.

Παρά την αρνητική τους στάση περί υιοθέτησης του Ευρώ, όλες οι ΧΚΑΕ ενδιαφέρονται για τη διατήρηση της Ευρωζώνης λόγω του ότι συνδέεται στενά με τις εθνικές εξαγωγές τους (Handl & Paterson, 2013). Ωστόσο, δεδομένου ότι τα Ευρωσκεπτικιστικά κόμματα των ΧΚΑΕ τείνουν να προβάλλουν τις αντιρρήσεις τους ως προς την θεσμική εξέλιξη της ΕΕ μέσω της στάσης τους απέναντι στη Γερμανική πολιτική και την ΕΕ (Handl & Paterson, 2013; Taggart & Szczerbiak, 2013) και λαμβάνοντας υπόψη τόσο τη σταδιακή υποβάθμιση των δημοκρατικών θεσμών που παρατηρείται και στις τρεις χώρες την τελευταία δεκαετία, όσο και την συνεχιζόμενη μεταναστευτική κρίση που πλήττει την Ευρώπη και προσφέρει ανεξάντλητα επιχειρήματα στις λαϊκιστικές κυβερνήσεις Όρμπαν, Μπάμπις και Μοραβιέτσι (πρωθυπουργός προερχόμενος από το PiS του Κατζίνσκι), η συμμόρφωση προς τα κριτήρια ένταξης στην Ευρωζώνη δε βρίσκεται ψηλά στην πολιτική τους ατζέντα. Χαρακτηριστικό αυτής της προσέγγισης είναι η αναφορά στο Πρόγραμμα Σύγκλισης

του 2018 της Πολωνίας ότι «η ένταξη της Πολωνίας στη ζώνη του ευρώ μπορεί να αποτελέσει πηγή αναταραχών στην οικονομία» (Macroeconomic Policy Department, 2018).

Οι τραπεζικοί τομείς της Τσεχίας και της Πολωνίας δεν επλήγησαν ιδιαίτερα από την παγκόσμια οικονομική κρίση και είναι οι πιο υγιείς στις ΧΚΑΕ. Συσσώρευσαν σχετικά λίγα μη εξυπηρετούμενα δάνεια και η κερδοφορία τους έχει παραμείνει σταθερά υψηλή. Και οι δύο Κυβερνήσεις (μέχρι το 2015) πιστεύουν ότι είναι απόρροια της υψηλού επιπέδου εγχώριας τραπεζικής πολιτικής και εποπτείας (Mero & Piroška, 2016)

Παρά την πρόσβαση και των δύο χωρών σε πόρους της ΕΕ (διαρθρωτικά ταμεία και ταμεία συνοχής), η αντιμετώπιση της κρίσης από τις κυβερνήσεις τους εμπίπτει στην κατηγορία γρήγορης εξωτερικής προσαρμογής με περιορισμένη προσφυγή σε χρηματοδότηση (Walter, 2016). Και στις δύο χώρες ο ισχυρός εξαγωγικός τομέας διευκόλυνε την εποπτεία της υποτίμησης των εθνικών νομισμάτων από τις κεντροδεξιές κυβερνήσεις. Επιπλέον, οι κυβερνήσεις συμπλήρωσαν την εξωτερική αυτή προσαρμογή με στοχευμένες πολιτικές προς ιδιαίτερα σημαντικές ομάδες ψηφοφόρων όπως οι επιχειρηματίες (Walter, 2016). Επί παραδείγματι, στην Πολωνία εφαρμόστηκαν νέες φορολογικές μειώσεις για τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, ενώ στην Τσεχία μειώθηκε τόσο η φορολογία των επιχειρήσεων όσο και οι ασφαλιστικές εισφορές (Myant et al., 2013).

Η παγκόσμια οικονομική κρίση και η δημοσιονομική κρίση της Ευρωζώνης που επακολούθησε προσέφεραν γόνιμο έδαφος στην Ευρώπη για αναζωπύρωση του χρηματοοικονομικού εθνικισμού (Johnson & Barnes, 2015). Πράγματι, πολλές Δυτικοευρωπαϊκές κυβερνήσεις κινήθηκαν γρήγορα προκειμένου να προστατεύσουν τα ημεδαπά χρηματοπιστωτικά τους ιδρύματα εις βάρος άλλων κρατών μελών της ΕΕ όταν ξέσπασε η κρίση (Dabrowski 2010). Ωστόσο, μόνο στην Ουγγαρία επί Όρμπαν παρατηρήθηκε ο χρηματοοικονομικός εθνικισμός σε ακραία και επίμονη μορφή (Johnson & Barnes, 2015). Η διερεύνηση του χρηματοοικονομικού εθνικισμού στην Ουγγαρία φανερώνει τους περίπλοκους τρόπους διάδρασης και κατά καιρούς αλληλοενίσχυσης μεταξύ εθνικισμού και παγκοσμιοποίησης (Johnson & Barnes, 2015).

Παρόλο που ο χρηματοοικονομικός εθνικισμός, ακριβώς όπως ο οικονομικός εθνικισμός μπορεί να δομηθεί με μία σειρά τρόπων, συνήθως εκδηλώνεται σε πέντε αλληλένδετες επιλογές πολιτικής: την αυτόνομη νομισματική πολιτική, την ελεγχόμενη διακύμανση της συναλλαγματικής ισοτιμίας, την υπονόμηση της ανεξαρτησίας της κεντρικής τράπεζας, τον τραπεζικό εθνικισμό και την εχθρική διάθεση απέναντι σε

διεθνείς θεσμούς (Johnson & Barnes, 2015; Mero & Piroška, 2016). Κατά τους Johnson και Barnes (2015), η Ουγγαρία υπό την ηγεσία του Όρμπαν ακολουθεί το δόγμα του χρηματοοικονομικού εθνικισμού (Mero και Piroška 2016).

Μία υποκατηγορία χρηματοοικονομικού εθνικισμού, ο τραπεζικός εθνικισμός παρατηρείται σε Τσεχία και Πολωνία. Ο τραπεζικός εθνικισμός είναι μία κρατική πολιτική που προωθεί τα εθνικά συμφέροντα σε όλα τα πεδία της τραπεζικής πολιτικής: ιδιοκτησία, ρυθμιστικό πλαίσιο και εποπτεία (Mero & Piroška, 2016). Στην πλειοψηφία τους οι τράπεζες στις ΧΚΑΕ είναι ξένης ιδιοκτησίας, επομένως ο τραπεζικός εθνικισμός ως πολιτική μέσω της επίκλησης του εθνικού συμφέροντος, αυξάνει το περιθώριο της κυβέρνησης για ελιγμούς στον τραπεζικό κλάδο. Παρόλο που το εθνικό συμφέρον προσλαμβάνει διαφορετικό περιεχόμενο σε Ουγγαρία, Τσεχία και Πολωνία, εντούτοις δικαιολογεί την τραπεζική πολιτική εχθρότητας σε ξένες τράπεζες και διεθνείς οργανισμούς. Το επιχείρημα των Mero και Piroška (2016) είναι ότι ο τραπεζικός εθνικισμός των ΧΚΑΕ συγκρούεται με τα ιδεώδη της Τραπεζικής Ένωσης και αυτός είναι ο λόγος που οι κυβερνήσεις τους αντιτίθενται σε αυτή.

4.1.1 Τσεχία

Παράδειγμα τραπεζικού εθνικισμού στην τσέχικη οικονομία αποτελεί η πολιτική περιχαράκωσης των αλλοδαπών κεφαλαίων, όπως λόγου χάρη η πρόωρη εισαγωγή αποθέματος ασφαλείας διατήρησης κεφαλαίου, η αύξηση των αντικυκλικών αποθεμάτων ασφαλείας από 0% σε 0,5% το 2015 και η εισαγωγή αποθέματος συστημικού κινδύνου για τις 4 μεγαλύτερες τράπεζες σε κλίμακα από 1 έως 3% το 2014 (Mero & Piroška, 2016).

Τα αποθέματα κεφαλαίων όντως αποτελούν υποχρέωση εκ των κανονισμών, ωστόσο στην Τσεχία το ποσοστό τους είναι υψηλό σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη και η βαθμονόμηση τους στοχεύει όχι μόνο στην αύξηση της σταθερότητας του τραπεζικού τομέα, αλλά και στην περιχαράκωση των ξένων κεφαλαίων που επενδύονται στις Τσέχικες θυγατρικές (Mero & Piroška, 2016). Παρόλο που η περιχαράκωση κεφαλαίων είναι δυνατή ακόμα και εντός της Τραπεζικής Ένωσης, το υψηλό επίπεδο χρήσης της από τους Τσέχους δημιουργεί ερωτηματικά στην ΕΚΤ, καθώς βρίσκεται στην αιχμή μεταξύ εθνικισμού και προστατευτισμού (Mero & Piroška, 2016).

Ως προς τη συνεργασία της Τσεχίας με τους θεσμούς της νέας οικονομικής διακυβέρνησης του Ευρώ και της ΕΕ γενικότερα, η κυβέρνηση μειοψηφίας του

Μπάμπις κινήθηκε μεν αποφασιστικά προς την κατεύθυνση της κύρωσης του Δημοσιονομικού Συμφώνου στην Κάτω Βουλή το Φεβρουάριο του 2018⁸ (συμπληρώνοντας την προγενέστερη προσπάθεια της Κυβέρνησης Σομπότκα που το 2014 το πέρασε από την Άνω Βουλή χωρίς να τα καταφέρει στην Κάτω), δηλώνοντας δε ότι η κυβέρνηση του αποδέχεται τους κανόνες δημοσιονομικής σταθερότητας, αλλά όχι τα σημεία εκείνα που συνδέονται με την προσχώρηση στην Ευρωζώνη, πράγμα που δεν το επιθυμεί (Muller, 2018).

4.1.2 Ουγγαρία

Το 2007 το Ουγγρικό Κοινοβούλιο νομοθέτησε υπέρ της κατάργησης των «χρυσών μετοχών» (ποσοστά συμμετοχής του Δημοσίου με ειδικά προνόμια ψήφων σε πρώην κρατικές εταιρίες που ιδιωτικοποιήθηκαν). Όμως, η βαθιά πολιτική και οικονομική κρίση που έπληττε την Ουγγαρία ήδη από το 2006 σήμαινε ότι οι ουγγρικές εταιρίες που ήταν εισηγμένες στο Χρηματιστήριο θα ήταν εύκολο «θύμα» εξαγοράς από αλλοδαπούς ανταγωνιστές (Naczyk, 2014). Στην Πολωνία, την ίδια περίοδο η Κυβέρνηση Τουσκ εξέταζε το αν θα ολοκλήρωνε τη διαδικασία ιδιωτικοποιήσεων. Στο πλαίσιο αυτό, το ζήτημα του ελέγχου των εγχώριων εταιριών απέκτησε νέα σημασία και για τις δύο χώρες, καθώς οι επιχειρηματικές ελίτ τους ένωσαν τις δυνάμεις τους με τους πολιτικούς της κάθε χώρας, ούτως ώστε να ισχυροποιηθεί η προστασία από εχθρικές εξαγορές των εγχώριων (και από άποψη ιδιοκτησίας) εισηγμένων εταιριών, αλλά και για να έχουν περισσότερη επιρροή στον εγχώριο τραπεζικό κλάδο (Naczyk, 2014).

Όταν ο Βίκτορ Όρμπαν ανήλθε στην εξουσία το 2010, όχι μόνο υποστήριξε τα προστατευτικά μέτρα κατά των εξαγορών, αλλά και έδρασε πιο επιθετικά, προσπαθώντας να επανακτήσει τον έλεγχο σε εταιρίες που είχαν ήδη ιδιωτικοποιηθεί (Naczyk 2014). Μέρος της στρατηγικής αυτής εφαρμόστηκε μέσω απευθείας αγοράς μετοχών από το κράτος με την έγκριση ωστόσο των διευθυνόντων των εταιριών. Επιπροσθέτως, έχοντας υιοθετήσει μια εμφανώς εθνικιστική ρητορική, ακολούθησε ανορθόδοξες πολιτικές που έβαλαν στο στόχαστρο κύρια στοιχεία του νεοφιλελεύθερου δόγματος, όπως η ανεξαρτησία της κεντρικής τράπεζας και η προσέλκυση ξένων επενδυτών (Bohle, 2014; Johnson & Barnes, 2015)

Στην περίπτωση της Ουγγαρίας ο οικονομικός εθνικισμός αναδείχθηκε ως το κυρίαρχο ιδεολογικό πλαίσιο σχεδιασμού χρηματοοικονομικών πολιτικών (Johnson & Barnes, 2015). Ο Όρμπαν ξεκαθάρισε ότι η Ουγγαρία θ' ανέβαλλε επ' αόριστον την είσοδο της

⁸ Το σχετικό νομοσχέδιο ψηφίστηκε τον Οκτώβριο του 2018 (Devdiscourse News Desk, 2018).

στην Ευρωζώνη, υπαινισσόμενος ότι η Ουγγαρία πλέον δεν υποχρεούταν να εισέλθει στην Ευρωζώνη παρά την αντίθετη δέσμευση της όταν προσχώρησε στην ΕΕ το 2004 (Sinico, 2012).

Οι τέσσερις κύριες εκδηλώσεις του χρηματοοικονομικού εθνικισμού του Όρμπαν είναι: η μείωση της επιρροής των τραπεζών αλλοδαπής ιδιοκτησίας και των ξένων νομισμάτων στην Ουγγαρία με στόχο την ενίσχυση της νομισματικής κυριαρχίας της Ουγγαρίας και την προνομιακή μεταχείριση ορισμένων εθνικών φορέων, η υπονόμηση της Κεντρικής Τράπεζας προς αύξηση του πολιτικού ελέγχου στη νομισματική πολιτική, η αποδοκιμασία και η απόρριψη της χρηματοδότησης και των προγραμμάτων του ΔΝΤ και η ισορρόπηση του προϋπολογισμού εις βάρος του ΔΝΤ, της τότε Διοίκησης της MNB και των εμπορικών τραπεζών αλλοδαπής ιδιοκτησίας με σκοπό την απόκτηση μεγαλύτερης χρηματοπιστωτικής αυτονομίας από υπερεθνικά όργανα όπως το ΔΝΤ και η ΕΕ (Johnson & Barnes, 2015).

Η Ουγγρική εμπειρία έχει προσφέρει δύο ανεπιθύμητα μαθήματα στην ΕΕ (Johnson & Barnes, 2015). Πρώτον, δείχνει ότι η ΕΕ είναι θεσμικά ανίκανη να επιβάλλει αποτελεσματικά κυρώσεις σε κράτη μέλη εκτός της Ευρωζώνης, τα οποία αντιστέκονται σε όλα πλην των βασικών πολιτικών και οικονομικών οδηγιών της ΕΕ. Δεύτερον, η θέση της Ουγγαρίας ως κράτος μέλος της ΕΕ εκτός της Ευρωζώνης της έδωσε την απαραίτητη δυνατότητα πολιτικής ευελιξίας και αυτονομίας για να λάβουν χώρα οι πολιτικές χρηματοοικονομικού εθνικισμού.

Η αντίθεση μεταξύ της ουγγρικής εμπειρίας στη μετά – κρίση εποχή και της εμπειρίας των περιφερειακών κρατών της Ευρωζώνης τα οποία δεν μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν τη νομισματική πολιτική για να προσαρμοστούν σε συνθήκες κρίσης και υπέστησαν την εφαρμογή επίπινων και εξωτερικά επιβαλλόμενων προγραμμάτων λιτότητας, καταδεικνύει τις δομικές αδυναμίες της Ευρωζώνης και επιβεβαιώνει την απόφαση της Ουγγαρίας και των άλλων κρατών εκτός Ευρωζώνης να καθυστερήσουν την ένταξη τους (Johnson & Barnes, 2015).

4.1.3 Πολωνία

Στον απόηχο της κρίσης του 2007 παρόλο που η χώρα και η ηγεσία της Κυβέρνησης Τουσκ παρουσιάστηκαν κατά τον Orenstein (2013) ως υπόδειγμα σταθερότητας και μη

εγκατάλειψης της νεοφιλελεύθερης αναπτυξιακής στρατηγικής, η Πολωνία εφάρμοσε στρατηγική οικονομικού πατριωτισμού (πολιτικές που εξασφαλίζουν πλεονεκτήματα σε εταιρίες συμφερόντων εγχώριων επενδυτών ή του κράτους) με την εισαγωγή μηχανισμών για την προστασία κάποιων Πολωνικών επιχειρήσεων από προσφορές εχθρικής εξαγοράς (Naczyk, 2014). Επιπρόσθετα, έγιναν προσπάθειες αύξησης του μεριδίου σε τράπεζες που ελέγχονται από το εγχώριο κεφάλαιο, ενώ εισήχθησαν και στοιχεία κρατικά συντονισμένης βιομηχανικής πολιτικής (Naczyk, 2014).

Ως προς τον τραπεζικό εθνικισμό, δείγμα του παρατηρήθηκε το 2011 όταν ορισμένοι φορείς χάραξης πολιτικής συμπεριλαμβανομένου και του Κεντρικού Τραπεζιτη ανακοίνωσαν ότι η «εσωτερικοποίηση» (domestication) του τραπεζικού συστήματος θα ενίσχυε την αποδοτικότητα και την ορθή λειτουργία του (Mero & Piroška, 2016). Παράδειγμα αυτής της πολιτικής αποτέλεσε η έγκριση υπό όρους της εξαγοράς ελληνικής τράπεζας το 2012 από τη Raiffeisen Bank το 2012, ενώ και η νεοεκλεγείσα Κυβέρνηση της Πολωνίας του 2015 έμεινε πιστή σε αυτή την κατεύθυνση, ενισχύοντας τη δέσμευση της προς την αύξηση της Πολωνέζικης ιδιοκτησίας στο τραπεζικό σύστημα (Mero & Piroška, 2016).

Εκτός από την οικονομικό τομέα, η Κυβέρνηση της Πολωνίας έχει κι άλλα ανοιχτά μέτωπα με την ΕΕ. Το κυβερνών κόμμα Νόμος και Δικαιοσύνη (PiS) έχει ήδη υποστηρίξει την ιδέα μιας χώρας πιο κοντά σε παραδοσιακές θρησκευτικές συντηρητικές αξίες, προχώρησε σε μεταρρυθμίσεις στο Συνταγματικό της Δικαστήριο που προκάλεσαν την αντίδραση των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων και έχει υιοθετήσει ατζέντα κατά των εκτρώσεων (Guerra, 2016).

Μετά από τη νίκη του στις βουλευτικές εκλογές του 2015, το PiS μπήκε σε μία τροχιά αλλαγών που το κατατάσσουν στο «ανελεύθερο στρατόπεδο» με πολλές από τις πρωτοβουλίες του να αντανakλούν την πορεία του Fidesz στην Ουγγαρία, ιδιαίτερα ως προς τις απόπειρες να ελέγξει το Συνταγματικό Δικαστήριο ώστε να δύναται να παραβιάζει κατά βούληση το Σύνταγμα της χώρας (Pech & Scheppele, 2017; Puddington, 2017). Το Δεκέμβριο του 2015 το PiS τροποποίησε το νόμο περί Συνταγματικού Δικαστηρίου, καθιστώντας δυσκολότερη τη διαδικασία αμφισβήτησης νέας νομοθεσίας. Ο νέος νόμος υποχρεώνει το Δικαστήριο να αποφαινεται για υποθέσεις με χρονολογική σειρά (από την παλαιότερη στην πιο πρόσφατη) αντί να αποφασίζει ως όργανο για την επίσπευση των πιο σημαντικών, με αποτέλεσμα η Κυβέρνηση να κερδίζει χρόνο, καθώς παρεμβάλλεται μεγάλο διάστημα μέχρι το Δικαστήριο να έχει την ευκαιρία αξιολόγησης της συνταγματικότητας των κυβερνητικών μέτρων (Gostyńska-Jakubowska, 2016).

Η δραστηριότητα του PiS προκάλεσε την ενεργοποίηση του πλαισίου για το κράτος δικαίου από την Επιτροπή τον Ιανουάριο του 2016. Το πλαίσιο αυτό συνιστά ένα εργαλείο που υιοθέτησε η Επιτροπή το 2014 προκειμένου να καλύψει το κενό μεταξύ διπλωματικής πίεσης, διαδικασίες παραβάσεων και του άρθρου 7 (Gostyńska-Jakubowska, 2016). Το πλαίσιο επιτρέπει στην Επιτροπή ν' αξιολογεί «συστημικές απειλές» στο κράτος δικαίου σε κράτη μέλη, οι οποίες εάν δεν αντιμετωπιστούν, θα θέσουν σε κίνδυνο τις δημοκρατικές αξίες της Ένωσης. Ο μηχανισμός βασίζεται στο διάλογο με το κράτος – μέλος, αλλά η Επιτροπή δύναται να προτείνει αλλαγές στις επίμαχες πολιτικές. Αν η Επιτροπή δεν μείνει ικανοποιημένη από το αποτέλεσμα του διαλόγου ή την εφαρμογή των συστάσεων της, τότε μπορεί να προτείνει την ενεργοποίηση του άρθρου 7 (Gostyńska-Jakubowska, 2016).

Έκτοτε, η κατάσταση έχει χειροτερέψει και οι συστάσεις της Επιτροπής σχετικά με τις παραβιάσεις του κράτους δικαίου έχουν ανοιχτά αγνοηθεί και απορριφθεί από τις Πολωνικές αρχές με τον *de facto* αρχηγό της Πολωνίας, τον πρόεδρο του PiS Γιάροσλαβ Κατζίνσκι να δηλώνει ότι τίποτα δεν παραβιάζει το κράτος δικαίου στη χώρα του και ότι η δραστηριότητα της Επιτροπής κόντρα στην Πολωνία έχει πολιτικό χαρακτήρα (Pech & Scheppele, 2017; Reuters 2017; Sobczak & Pawlak, 2016).

Κατά συνέπεια, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει πλέον εκκινήσει τη διαδικασία του άρθρου 7 της ΣΛΕΕ λόγω των σοβαρών παραβάσεων του Κράτους Δικαίου στην Πολωνία και ειδικότερα εξαιτίας ενός νόμου περί οργάνωσης των τακτικών πολωνικών δικαστηρίων, ο οποίος εμπεριέχει διατάξεις με περιεχόμενο αντίθετο στην αρχή του Κράτους Δικαίου και στην αρχή διάκρισης των κρατικών λειτουργιών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018).

4.2 Απροθυμία ένταξης στο Ευρώ και τάσεις απομονωτισμού

Η Ευρώπη αντιμετωπίζει ταυτόχρονα πολλαπλές κρίσεις τα τελευταία χρόνια με αποτέλεσμα οι εσωτερικές υποθέσεις μίας ή δύο «απείθαρχων» κυβερνήσεων (*rogue governments*) να φαίνονται λιγότερο απειλητικές για την ευημερία της ΕΕ από κρίσεις που επηρεάζουν ταυτόχρονα πολλά κράτη όπως η κρίση της Ευρωζώνης, η προσφυγική κρίση και οι επιπτώσεις από την επικείμενη έξοδο του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ (Pech & Scheppele, 2017).

Όμως, η ύπαρξη και διάδοση κυβερνήσεων που δεν ασπάζονται τις ευρωπαϊκές αξίες στο εσωτερικό της ΕΕ υπονομεύει την ίδια την ύπαρξη της ΕΕ και απειλεί ευθέως τη

λειτουργία του νομικού πλαισίου της ΕΕ που βασίζεται στην αρχή της αμοιβαιότητας (Pech & Scheppele, 2017). Η «κρίση αξιών» μπορεί να μην φαντάζει τόσο επείγουσα όσο οι προαναφερόμενες κρίσεις, ωστόσο οι συνέπειες της μακροπρόθεσμα είναι εκτενέστερες ως προς το μέλλον του Ευρωπαϊκού οικοδομήματος, διότι χωρίς κοινές αξίες εκλείπει ένας βασικός λόγος ύπαρξης του (Pech & Scheppele, 2017).

Η υπονόμηση του κράτους δικαίου επηρεάζει εκτός από τη χώρα στην οποία λαμβάνει χώρα, τους κατοίκους άλλων χωρών της ΕΕ που διαμένουν σε αυτή, καθώς και έμμεσα όλα τα όργανα της ΕΕ μέσω της συμμετοχής των καθεστώτων αυτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και στην υιοθέτηση νομικά δεσμευτικών κανόνων (Pech & Scheppele, 2017). Επηρεάζονται αρνητικά ακόμα και οι ίδιοι οι μηχανισμοί της Ένωσης που εγγυώνται τη συνέπεια όσον αφορά την ερμηνεία και την εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου στο εσωτερικό των κρατών μελών και που επιτρέπουν την εκτέλεση εθνικών δικαστικών αποφάσεων σε επίπεδο ΕΕ (Pech & Scheppele, 2017).

Παρόλο που έχουν παρατηρηθεί διαχρονικά προβλήματα ως προς το κράτος δικαίου σε αρκετές χώρες της ΕΕ με ιστορικό δικαστικής διαφθοράς ή εξαιτίας τεράστιων δημοσιονομικών περικοπών, οι περιπτώσεις της Πολωνίας και της Ουγγαρίας διαφέρουν διότι η υπονόμηση του κράτους δικαίου παρουσιάζει χαρακτηριστικά σκόπιμης στρατηγικής με στόχο την αποδυνάμωση του πλουραλισμού και τη δημιουργία ενός *de facto* μονοκομματικού κράτους, όπου η αλλαγή κυβέρνησης μέσω ελεύθερων και αξιοκρατικών εκλογών γίνεται αδύνατη εξαιτίας της «αιχμαλωσίας» της εκτελεστικής και νομοθετικής λειτουργίας, των ΜΜΕ, του δικαστικού σώματος, της κοινωνίας πολιτών, των οικονομικών ελίτ και των σωμάτων ασφαλείας (Pech & Scheppele, 2017; Puddington, 2017).

Ωστόσο αναφορικά με τις εξεταζόμενες χώρες, έχει υποστηριχθεί ότι ο κρίσιμος παράγοντας της ανόδου του οικονομικού πατριωτισμού μετά την οικονομική κρίση είναι η κινητοποίηση των εγχώριων επιχειρηματικών και τεχνοκρατικών ελίτ ανεξάρτητα από την εθνικιστική ρητορική των πολιτικών (Naczyk, 2014). Πράγματι, η εισαγωγή συγκεκριμένων προστατευτικών ρυθμίσεων δεν μπορεί να ιδωθεί τόσο ως ιδεολογική αντίδραση στο νεοφιλελεύθερο αναπτυξιακό πρόγραμμα, αλλά ως το σύμπτωμα του άρρηκτου δεσμού μεταξύ πολιτικών ιδεών και επιχειρηματικών συμφερόντων (Naczyk, 2014). Στην Ουγγαρία και στην Πολωνία οι συντονισμένες προσπάθειες πολιτικών και οικονομικών ελίτ είχαν ως κύριο στόχο την αύξηση της επιρροής σε εθνικό επίπεδο στους πιο εύρωστους τομείς της οικονομίας και στον τραπεζικό τομέα, ενώ στην Τσεχία ο άρρηκτος δεσμός απέκτησε ακόμα πιο κυριολεκτική σημασία με την ανάληψη του

πρωθυπουργικού αξιώματος από τον ισχυρότερο επιχειρηματία της χώρας Αντρέι Μπάμπις έπειτα από τη νίκη του στις βουλευτικές εκλογές του 2017.

Όσον αφορά τη διάσταση της οικονομικής και νομισματικής ολοκλήρωσης, η κρίση της Ευρωζώνης έχει επηρεάσει αρνητικά κάποιους σημαντικούς πόλους έλξης συμμετοχής στο Ευρώ, όπως η θετική πριμοδότηση των χωρών που το υιοθετούν αναφορικά με την αντίληψη των επενδυτών ως προς τον πιστωτικό κίνδυνο (IMF, 2015). Τα γεγονότα της περιόδου 2011-2013 δείχνουν ότι η Ευρωζώνη στην αρχική της σύλληψη βασίστηκε σε υπερεκτίμηση των υπερεθνικών δυνατοτήτων, καθώς το κοινό νόμισμα εκτός από οικονομικά ελαττώματα (ανάμεσα τους και το ότι δεν υιοθετούνταν σε άριστη νομισματική περιοχή), παρουσίαζε και συνταγματικού χαρακτήρα ελαττώματα, διότι εξέλιπε τόσο η δημοκρατική νομιμοποίηση του από τη βάση, όσο και ο απαραίτητος βαθμός αλληλεγγύης για τη στήριξη μιας αληθινής πολιτικής ένωσης (Lindseth, 2013).

Η μεγαλύτερη «θυσία» στην οποία υποβάλλονται όλα τα μέλη κάθε νομισματικής ένωσης είναι η απώλεια της αυτονομίας ως προς τη νομισματική πολιτική τους. Οι υπό μελέτη χώρες έχουν επιλέξει αυτονομία νομισματικής πολιτικής και έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι αυτό αποκλείει τη σταθερότητα συναλλαγματικής ισοτιμίας ή την ένταξη στην Ευρωζώνη (Baldwin & Wyplosz, 2016). Η αυτονομία της νομισματικής πολιτικής βοήθησε τις χώρες που την επέλεξαν στη διαχείριση των μακροοικονομικών ανισορροπιών, πράγμα που καθιστά έτι δυσκολότερη την εγκατάλειψη της (IMF, 2015). Η νομισματική σύσφιξη και η ανατίμηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας συνέβαλαν στη συγκράτηση των πιστωτικών κερδών στα μέσα της δεκαετίας του 2000.

Μετά την έκρηξη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης (2008-09), η χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής στήριξε την εγχώρια ζήτηση, ενώ αργότερα συνέβαλε και στην αντιστάθμιση των εισαγόμενων αποπληθωριστικών πιέσεων. Τα κύρια ζητήματα για τις χώρες Βίζεγκραντ ως προς τα αντισταθμίσιμα που συνδέονται με το Ευρώ είναι τόσο ο βαθμός στον οποίο η αυτονομία αυτή μπορεί να αντικατασταθεί από μέσα όπως τα μακρο-προληπτικά εργαλεία και η δημοσιονομική πολιτική, όσο και τα περιθώρια εσωτερικής προσαρμογής στη ζώνη του Ευρώ (IMF, 2015).

Κρίσιμο είναι και το ότι η αύξηση της εμπορικής ενσωμάτωσης εντός της Ευρωζώνης δε θεωρείται πλέον από μερίδα της θεωρίας ως σημαντικός λόγος ένταξης στην Ευρωζώνη (Mika & Zymek, 2018). Η έρευνα των Mika & Zymek (2018) συντάσσεται με αυξανόμενα στοιχεία που αποδεικνύουν ότι τα εμπορικά κέρδη από την ONE είναι μικρά σε σύγκριση με άλλες νομισματικές ενώσεις και γενικότερα, ότι οι νομισματικές ενώσεις τείνουν να προκαλούν ετερογενείς επιπτώσεις στις ροές εμπορίου. Επομένως,

δεδομένης της σημασίας των εξαγωγών για την οικονομική ανάπτυξη των ΧΚΑΕ, γίνεται αντιληπτό ότι εκλείπει ένας σημαντικός λόγος για τον οποίο ενδεχομένως θα θυσίαζαν την νομισματική τους αυτονομία.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Βασική στόχευση της παρούσας μελέτης ήταν η διαπίστωση εάν η άρνηση ένταξης συνδέεται αιτιολογικά με τη συμμαχία Βίζεγκραντ και την αλληλεγγύη που έχουν επιδείξει σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο ή εάν οι αντιδράσεις τους στις αλληπάλληλες κρίσεις που απειλούν το ευρωπαϊκό οικοδόμημα συνιστούν απλώς παράλληλες πορείες.

Παρατηρείται, επομένως, ότι οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης συνδέονται ως ομάδα και οι δεσμοί τους ισχυροποιούνται σε αντίδραση στην ελληνική κρίση (Kliber, 2014; Kliber & Pluciennik, 2017) και στην επακόλουθη κρίση χρέους της Ευρωζώνης. Η αντίδραση των χωρών αυτών στα πανευρωπαϊκά προβλήματα ήταν ίδια, όπως αποτυπώθηκε στην ενίσχυση της σύνδεσης τους. Η αυξανόμενη ανάμιξη των Ευρωπαϊκών θεσμών στις εθνικές οικονομικές πολιτικές κατά την περίοδο της κρίσης συνέβαλε στην περαιτέρω διάβρωση της αντίληψης των πολιτών τους σχετικά με την ευθύνη των εθνικών Κυβερνήσεων για τα οικονομικά αποτελέσματα και το φταίξιμο έχει μετατοπιστεί εν μέρει προς την ΕΕ (Hobolt & Tilley, 2014). Η εφαρμογή αυστηρών προγραμμάτων λιτότητας είχε αρνητικό αντίκτυπο στην αντίληψη της κοινής γνώμης σχετικά με το ρόλο και τη λειτουργία της ΕΕ και ευνόησε τη διάδοση και εκλογική επικράτηση λαϊκιστικών κομμάτων.

Η ένταξη στην ΕΕ αποτελούσε εθνικό στόχο για τις υπό εξέταση χώρες κατά τη διάρκεια της μετάβασης τους. Παρόλο που η συμμετοχή στην ΕΕ εξάλειψε κάποιες ασυμμετρίες ισχύος στις ΧΚΑΕ, την ίδια στιγμή θεσμοποίησε κάποιες άλλες, συμπεριλαμβανομένου και του οικονομικού πεδίου όπου αφενός το άνοιγμα των αγορών των ΧΚΑΕ κατ' εντολή της ΕΕ έχει οδηγήσει σε υψηλό βαθμό εξάρτησης των ανατολικών χωρών από τις δυτικές επενδύσεις (Erstein & Jacoby, 2014) κι αφετέρου η εξάρτηση των χωρών Βίζεγκραντ από τις εξαγωγές τους εντός της ΕΕ τις έκανε ευάλωτες στη μετάδοση των διαδοχικών οικονομικών κρίσεων στο εσωτερικό τους.

Ωστόσο, παρά τις εξωτερικές ομοιότητες και τα κοινά σημεία στην πολιτική κυρίως κατεύθυνση τους, διαφορετικής υφής κοινωνικές και οικονομικές ζυμώσεις επέφεραν

την Ευρωσκεπτικιστική μεταστροφή τους, διότι όπως αναλύθηκε ανωτέρω οι οικονομίες τους ακόμα και εν μέσω κρίσης παρουσίαζαν διαφορετικές δυναμικές ανάπτυξης. Η πρόθεση τους για ένταξη στην Ευρωζώνη αν και ισχυρή κατά τα πρώτα χρόνια τους ως μέλη της ΕΕ, μεταβλήθηκε στον απόηχο των οικονομικών κρίσεων και των διαπιστωμένων δομικών αδυναμιών της Ευρωζώνης, ενώ προκειμένου να διατηρήσουν ή να επανέλθουν στους πρότερους ρυθμούς ανάπτυξης που τις χαρακτήριζαν επέλεξαν το δρόμο του οικονομικού πατριωτισμού, πρακτική που επηρεάζει αρνητικά θεμελιώδεις αξίες της ΕΕ όπως το κράτος δικαίου και ο ανόθευτος ανταγωνισμός.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- ΕΕΤ. (2018). Ελληνική Ένωση Τραπεζών / Ευρωπαϊκή Τραπεζική Ένωση. Retrieved November 7, 2018, from <https://www.hba.gr/EuropeanAssociation>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2018). Δελτίο Τύπου: Κράτος δικαίου: Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παραπέμπει την Πολωνία στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για να προστατεύσει την ανεξαρτησία του πολωνικού Ανώτατου Δικαστηρίου. Retrieved November 6, 2018, from http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-5830_el.htm
- Κότιος, Α., Γαλανός, Γ., & Ρουκανάς, Σ. (2012). *Η Ελληνική Κρίση και η Κρίση του Συστήματος Διακυβέρνησης της Ευρωζώνης* (Vol. 18).
- Λιαργκόβας, Π., Καζάκος, Π., & Μήτση, Δ. (2014). *Η ΝΕΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΣΤΗ ΖΩΝΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ Οι μηχανισμοί εποπτείας και αλληλεγγύης υπό όρους μετά το Μνημόνιο*. Αθήνα.
- Μούσης, Ν. Σ. (2011). *Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική* (13η). Αθήνα: Παπαζήσης. Retrieved from <http://www.europedia.moussis.eu/about/?book=B0001>
- Åslund, A. (2010). *The last shall be the first : the East European financial crisis, 2008-10*. Washington, DC: Peterson Institute for International Economics. Retrieved from <https://piie.com/bookstore/last-shall-be-first-east-european-financial-crisis>
- Baldwin, R., & Wyplosz, C. (2016). *Τα Οικονομικά της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης* (5η έκδοση). Εκδόσεις Τζιόλα.
- Bickerton, C. J., Hodson, D., & Puetter, U. (2015). The New Intergovernmentalism: European Integration in the Post-Maastricht Era. *Journal of Common Market Studies*, 53(4), 703–722. <https://doi.org/10.1111/jcms.12212>
- Bohle, D. (2014). Post-socialist housing meets transnational finance: Foreign banks, mortgage lending, and the privatization of welfare in Hungary and Estonia. *Review of International Political Economy*, 21(4), 913–948. <https://doi.org/10.1080/09692290.2013.801022>
- Buszko, M., & Krupa, D. (2015). Foreign Currency Loans in Poland and Hungary – A Comparative Analysis. *Procedia Economics and Finance*, 30(15), 124–136. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)01261-7](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)01261-7)

- Connolly, R. (2012). The Determinants of the Economic Crisis in Post-Socialist Europe. *Europe - Asia Studies*, 64(1), 35–67.
<https://doi.org/10.1080/09668136.2012.635474>
- Cordero, J. A. (2009). The IMF's Stand-by Arrangements and the Economic Downturn in Eastern Europe, (September), 1–30. Retrieved from www.cepr.net
- Dabrowski, Marek. (2010). The global financial crisis: Lessons for European integration. *Economic Systems*, 34(1), 38–54. Retrieved from <https://ideas.repec.org/a/eee/ecosys/v34y2010i1p38-54.html>
- Dandashly, A., & Verdun, A. (2009). The Domestic Politics of Euro Adoption in the Czech Republic , The Domestic Politics of Euro Adoption in the Czech Republic , Hungary and Poland.
- De Grauwe, P., & Ji, Y. (2014). The Future of the Eurozone. *The Manchester School*, 82, 15–34. <https://doi.org/10.1111/manc.12077>
- De Grauwe, P., & Ji, Y. (2015). Has the Eurozone Become Less Fragile ? Some Empirical Tests. *Journal of Policy Modeling*, 37(3), 404–414.
- De Grauwe, P., Ji, Y., & Steinbach, A. (2016). The EU debt crisis : Testing and revisiting conventional legal doctrine, (108).
- Dean, J. W. (2004). Adopting the Euro: Tradeoffs and challenges facing the new EU-ten. *Journal of Policy Modeling*, 26(7 SPEC.ISS.), 759–767.
<https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2004.08.002>
- Devdiscourse News Desk, (2018, November 1). Czech Republic moves forward to accepting European Union's fiscal compact. *Devdiscourse*. Retrieved from <https://www.devdiscourse.com/Article/headlines/239209-czech-republic-moves-forward-to-accepting-european-unions-fiscal-compact>
- EC. (2016a). *Council Recommendation of 12 July 2016 on the 2016 National Reform Programme of Poland and delivering a Council opinion on the 2016 Convergence Programme of Poland*. Brussels. Retrieved from [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016H0818\(04\)&from=EL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016H0818(04)&from=EL)
- EC. (2016b). Council Recommendation of 12 July 2016 on the 2016 National Reform Programme of the Czech Republic and delivering a Council Opinion on the 2016 Convergence Programme of the Czech Republic. Retrieved October 18, 2018,

- from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2016.299.01.0023.01.ENG
- EC. (2019). Πώς λειτουργεί το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο. Retrieved January 31, 2019, from <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/european-semester/how-european-semester-works/>
- ECB. (2018). Glossary. Retrieved November 6, 2018, from <https://www.ecb.europa.eu/home/glossary/html/glosss.en.html>
- Epstein, R. A., & Jacoby, W. (2014). Eastern Enlargement Ten Years On: Transcending the East-West Divide? *Journal of Common Market Studies*, 52(1), 1–16. <https://doi.org/10.1111/jcms.12089>
- EurActiv. (2007). Budeme s eurem poslední? Retrieved October 29, 2018, from <https://euractiv.cz/section/ekonomika-a-euro/news/budeme-s-eurem-posledni/>
- European Central Bank. (2010). The Impact of the Financial Crisis on the Central and Eastern European Countries. *Monthly Bulletin*, 28(3), 85–96. <https://doi.org/10.1080/17486831.2012.736354>
- European Commission. (2009). *Five years of an enlarged EU: Economic achievements and challenges*. Brussels. <https://doi.org/10.2765/11656>
- Farkas, B. (2011). The Central and Eastern European model of capitalism. *Post-Communist Economies*, 23(1), 15–34. <https://doi.org/10.1080/14631377.2011.546972>
- Fawn, R. (2013). Visegrad: Fit for purpose? *Communist and Post-Communist Studies*, 46(3), 339–349. <https://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2013.06.004>
- Gostyńska-Jakubowska, A. (2016, January 22). Poland: Europe's new enfant terrible? *CER Bulletin Article*. Retrieved from <https://www.cer.eu/publications/archive/bulletin-article/2016/poland-europes-new-enfant-terrible>
- Guerra, S. (2016). Distrust unbound: What next after joining the EU. *Communist and Post-Communist Studies*, 49(3), 233–241. <https://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2016.06.007>
- Hallerberg, M. (2011). Fiscal federalism reforms in the European Union and the Greek crisis. *European Union Politics*, 12(1), 127–142.

<https://doi.org/10.1177/1465116510387652>

Handl, V., & Paterson, W. E. (2013). The continuing relevance of Germany's engine for CEE and the EU. *Communist and Post-Communist Studies*, 46(3), 327–337. <https://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2013.06.007>

Havlík, V. (2012). Populist Political Parties in the Czech Republic. In V. Havlík & A. Pinková (Eds.), *Populist Political Parties in East-Central Europe* (pp. 97–134). Brno: MuniPress. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/298739164_Populist_Political_Parties_in_the_Czech_Republic

Havlík, V. (2015a). Stable or Not? Patterns of Party System Dynamics and the Rise of the New Political Parties in the Czech Republic. *Romanian Journal of Political Science*, 15(1), 180–202. Retrieved from <https://www.questia.com/library/journal/1G1-434223848/stable-or-not-patterns-of-party-system-dynamics-and>

Havlík, V. (2015b). The Economic Crisis in the Shadow of Political Crisis: The Rise of Party Populism in the Czech Republic. In H. Kriesi & T. S. Pappas (Eds.), *European Populism in the Shadow of the Great Recession* (pp. 199–216). Colchester: ECPR Press. Retrieved from www.veciverejne.cz,

Havlík, V. (2018). Technocratic populism and illiberalism in Central Europe : the case of ANO in the Czech Republic. In *76th Midwest Political Science Annual Conference*. Chicago.

Havlík, V., & Voda, P. (2018). Cleavages, Protest or Voting for Hope? The Rise of Centrist Populist Parties in the Czech Republic. *Swiss Political Science Review*, 24(2), 161–186. <https://doi.org/10.1111/spsr.12299>

Hobolt, S. B., & de Vries, C. (2016). Turning against the Union? The impact of the crisis on the Eurosceptic vote in the 2014 European Parliament elections. *Electoral Studies*, 44, 504–514. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2016.05.006>

Hobolt, S. B., & Tilley, J. (2014). *Blaming Europe? Responsibility without accountability in the European Union*. Oxford: Oxford University Press.

Horáček, F. (2015). Proti přijetí eura je 69 procent Čechů. Odpůrců ubývá, ukázal průzkum - iDNES.cz. Retrieved January 28, 2019, from <https://www.idnes.cz/ekonomika/zahranicni/proti-prijeti-eura-je-69-procent->

cechu.A150512_165621_eko_euro_fih

- IMF. (2015). *Central and Eastern Europe: New Member States (NMS) Policy Forum, 2014*. Washington D.C. Retrieved from <http://www.imf.org>
- IMF. (2016). *Republic of Poland: Review under the Flexible Credit Line Arrangement*. Washington, D.C. Retrieved from <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2016/cr1612.pdf>
- Janikowski, L. (2018). What Is the Quality of the Fiscal Policy in Poland? Retrieved October 12, 2018, from <https://medium.com/@CASEresearch/what-is-the-quality-of-the-fiscal-policy-in-poland-ed3a44b5e975>
- Jędrzejowicz, T., & Koziński, W. (2012). *A framework for fiscal vulnerability assessment and its application to Poland* (BIS Papers No. 67). Retrieved from <https://www.bis.org/publ/bppdf/bispap67t.pdf>
- Johnson, J., & Barnes, A. (2015). Financial nationalism and its international enablers: The Hungarian experience. *Review of International Political Economy*, 22(3), 535–569. <https://doi.org/10.1080/09692290.2014.919336>
- Karo, E., Kattel, R., & Raudla, R. (2017). Searching for Exits from the Great Recession: Coordination of Fiscal Consolidation and Growth Enhancing Innovation Policies in Central and Eastern Europe. *Europe - Asia Studies*, 69(7), 1009–1026. <https://doi.org/10.1080/09668136.2017.1376183>
- Kliber, A. (2014). The dynamics of sovereign credit default swaps and the evolution of the financial crisis in selected central European economies. *Finance a Uver - Czech Journal of Economics and Finance*, 64(4), 330–350.
- Kliber, A., & Płuciennik, P. (2017). Euro or not? Vulnerability of Czech and Slovak economies to regional and international turmoil. *Economic Modelling*, 60(September 2016), 313–323. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2016.09.019>
- Korniluk, D. (2016). The Stabilizing Expenditure Rule in Poland—Simulations for 2014–2040. *Eastern European Economics*, 54(4), 351–375. <https://doi.org/10.1080/00128775.2016.1180252>
- Krajewski, S., & Krajewska, A. (2011). Fiscal Policy in Poland in the Times of Crisis - Origins and Consequences. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*, 14(2), 79–100.

- Lewis, J. (2010). How Has the Financial Crisis Affected the Eurozone Accession Outlook in Central and Eastern Europe? *SSRN Electronic Journal*.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.1948520>
- Li, J. (2016). Analysis of the Czech and Slovak different strategic choices towards the Eurozone. *Romanian Journal of European Affairs*, 16(1), 72–87.
- Lindseth, P. L. (2013). The Eurozone Crisis, Institutional Change, and “Political Union.” In F. Allan, E. Carletti, & J. Gray (Eds.), *Political, Fiscal, And Banking Union In The Eurozone?* FIC Press. Retrieved from
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2495818
- Linek, L., & Lacina, T. (2010). Czech Republic. *European Journal of Political Research*, 49(7–8), 939–946. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2010.01948.x>
- Longhurst, K. (2013). Where from, where to? New and old configurations in Poland’s foreign and security policy priorities. *Communist and Post-Communist Studies*, 46(3), 363–372. <https://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2013.06.005>
- Macroeconomic Policy Department. (2018). *Convergence Programme 2018 Update*. Warsaw. Retrieved from
http://www.mf.gov.pl/en/c/document_library/get_file?uuid=752526a7-1ded-4ff0-a372-6b8273c67424&groupId=764034
- Markowski, R. (2006). The polish elections of 2005: Pure chaos or a restructuring of the party system? *West European Politics*, 29(4), 814–832.
<https://doi.org/10.1080/01402380600842452>
- Mero, K., & Piroška, D. (2016). Banking Union and banking nationalism - Explaining opt-out choices of Hungary, Poland and the Czech Republic. *Policy and Society*, 35(3), 215–226. <https://doi.org/10.1016/j.polsoc.2016.10.001>
- Mező, J., & Bagi, Á. (2012). Crisis management in the Baltic States. In *Crisis Aftermath: Economic policy changes in the EU and its Member States* (pp. 426–439). Szeged. Retrieved from <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/40366/>
- Mika, A., & Zymek, R. (2018). Friends without benefits? New EMU members and the “Euro Effect” on trade. *Journal of International Money and Finance*, 83, 75–92.
<https://doi.org/10.1016/j.jimonfin.2018.02.001>
- Mody, A., Chopra, A., Darvas, Z., Eichengreen, B., Fatas, A., Hall, P., ... Whelan, K.

- (2015). *Living (Dangerously) Without a Fiscal Union* (Bruegel Working Paper No. 3). Brussels. Retrieved from http://bruegel.org/wp-content/uploads/imported/publications/WP_2015_03.pdf
- Muller, R. (2018, February 14). Czech government moves to ratify EU fiscal compact. *Reuters*. Retrieved from <https://www.kitco.com/news/2018-02-14/Czech-government-moves-to-ratify-EU-fiscal-compact.html>
- Muller, R., & Lopatka, J. (2017, May 4). Czech prime minister delays resignation as parties seek way forward. *Reuters*. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-czech-government/czech-prime-minister-delays-resignation-as-parties-seek-way-forward-idUSKBN1800SW>
- Mundell, R. A. (1961). A Theory of Optimum Currency Areas. *American Economic Review*, 51(4), 657–665. <https://doi.org/10.2307/1812792>
- Myant, M. (2013). The impact of the economic crisis on collective bargaining in the Czech Republic. *Transfer: European Review of Labour and Research*, 19(2), 185–194. <https://doi.org/10.1177/1024258913480605>
- Myant, M., Drahokoupil, J., & Lesay, I. (2013). The Political Economy of Crisis Management in East-Central European Countries. *Europe - Asia Studies*, 65(3), 383–410.
- Naczyk, M. (2014). Budapest in Warsaw: Central European Business Elites and the Rise of Economic Patriotism since the Crisis. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2550496>
- Nagaj, R., & Szkudlarek, P. (2013). Fiscal stabilisation in the light of crisis - The cases of Lithuania and Poland. *Public Policy and Administration*, 12(2), 171–189.
- Neumayer, L. (2008). Euroscepticism as a political label: The use of European Union issues in political competition in the new member states. *European Journal of Political Research*, 47(2), 135–160. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2007.00721.x>
- Nölke, A., & Vliegenthart, A. (2009). Enlarging the Varieties of Capitalism: The Emergence of Dependent Market Economies in East Central Europe. *World Politics*, 61(4), 670–702. <https://doi.org/10.1017/S0043887109990098>
- Ondráčka, D. (2018). *Letter to the European Commission on Potential Conflict of*

- Interests of Prime Minister of the Czech Republic Mr. Andrej Babiš*. Prague. Retrieved from www.transparency.org
- Orenstein, M. A. (2013). Reassessing the neo-liberal development model in Central and Eastern Europe. In V. A. Schmidt & M. Thatcher (Eds.), *Resilient Liberalism in Europe's Political Economy* (pp. 374–400). Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139857086.017>
- Pech, L., & Scheppele, K. L. (2017). Illiberalism Within: Rule of Law Backsliding in the EU. *SSRN Electronic Journal*, 39. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3009280>
- Pop-Eleches, G. (2010). Throwing out the Bums: Protest Voting and Unorthodox Parties after Communism. *World Politics*, 62(2), 221–260. <https://doi.org/10.1017/s0043887110000043>
- Pronobis, M. (2014). Is Monetary Policy of ECB the Right Response to the Eurozone Crisis? *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 156(April), 398–403. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.11.210>
- Puddington, A. (2017). *Breaking Down Democracy: Goals, Strategies, and Methods of Modern Authoritarians*. Retrieved from www.freedomhouse.org
- Reichlin, L. (2013). Monetary policy and banks in the euro area: the tale of two crises. In *The crisis in the Euro area* (p. 36). Athens: Bank of Greece. Retrieved from www.bankofgreece.gr
- Reuters, (2017), Poland's Kaczynski says EU's call to halt court reforms "political.", July 19, Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-poland-politics-judiciary-kaczynski/polands-kaczynski-says-eus-call-to-halt-court-reforms-political-idUSKBN1A428S>
- Saka, O., Fuertes, A. M., & Kalotychou, E. (2015). ECB policy and Eurozone fragility: Was de grauwe right? *Journal of International Money and Finance*, 54, 168–185. <https://doi.org/10.1016/j.jimonfin.2015.03.002>
- Shambaugh, J. C. (2012). The Euro's Three Crises. *Brookings Papers on Economic Activity*, 43(1), 157–231. <https://doi.org/10.1353/eca.2012.0006>
- Sinico, S. (2012). In Berlin, Orban discusses Hungary's role in Europe. *Deutsche Welle*. Retrieved from <https://www.dw.com/en/in-berlin-orban-discusses-hungarys-role-in-europe/a-16299445>

- Šlosarčík, I. (2011). The Czech Republic – impacts of and experience with EU membership. *Easter Journal of European Studies*, 2(2), 21–30.
- Sobczak, P., & Pawlak, J. (2016, December 22). Poland's Kaczynski calls EU democracy inquiry an absolute comedy. *Reuters*. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-poland-politics-kaczynski-democracy-idUSKBN14B1U5>
- Sobják, A. (2013). *From the Periphery to the Core? Central Europe and the Economic Crisis*, The Polish Institute of International Affairs , Policy Paper Vol. 7 (55).
- Stanley, B. (2016). Confrontation by default and confrontation by design: strategic and institutional responses to Poland's populist coalition government. *Democratization*, 23(2), 263–282. <https://doi.org/10.1080/13510347.2015.1058782>
- Szczerbiak, A. (2011). *Poland within the European Union : new awkward partner or new heart of Europe?* Routledge. Retrieved from <http://sro.sussex.ac.uk/22761/>
- Taggart, P., & Szczerbiak, A. (2013). Coming in from the Cold? Euroscepticism, Government Participation and Party Positions on Europe. *Journal of Common Market Studies*, 51(1), 17–37. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2012.02298.x>
- Tusk, D. (2011, March 19). Plan premiera dla Polski: Trzecia fala nowoczesności (PM's Plan for Poland: The third wave of modernization). *Gazeta Wyborcza*. Retrieved from http://wyborcza.pl/1,76842,9282508,Plan_premiera_dla_Polski__Trzecia_fala_nowoczesnosci.html?disableRedirects=true
- Vámos, I., & Novák, Z. (2016). Four Currencies Outside the Eurozone. *International Journal of Business and Economic Sciences Applied Research*, 8(3), 97–108. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2740004
- Várnagy, R. (2010). Hungary. *European Journal of Political Research*, 49(7–8), 1001–1008. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2010.01955.x>
- Verdun, A. (2015). A historical institutionalist explanation of the EU's responses to the euro area financial crisis. *Journal of European Public Policy*, 22(2), 219–237. <https://doi.org/10.1080/13501763.2014.994023>
- Wagner, M., & Meyer, T. M. (2017). The Radical Right as Niche Parties? The Ideological Landscape of Party Systems in Western Europe, 1980-2014. *Political*

Studies, 65(1S), 84–107. <https://doi.org/10.1177/0032321716639065>

Walker, S. (2018, April 8). Hungary's Viktor Orbán secures another term with resounding win. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/world/2018/apr/08/hungarys-viktor-orban-secures-another-term-with-resounding-win>

Walter, S. (2016). Crisis Politics in Europe: Why Austerity Is Easier To Implement in Some Countries Than in Others. *Comparative Political Studies*, 49(7), 841–873. <https://doi.org/10.1177/0010414015617967>

Wolf, M. (2012). *Why the Eurozone Crisis Is Not Over | Event | PIIE*. Washington DC: Peterson Institute for International Economics. Retrieved from <https://piie.com/events/why-eurozone-crisis-not-over?EventID=225>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Κριτήρια Μάαστριχτ και Πορεία των Βίζεγκραντ 3 (2016)

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ	ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΤΣΕΧΙΑ	ΟΥΓΓΑΡΙΑ	ΠΟΛΩΝΙΑ
Σταθερότητα τιμών (επιθυμητή τιμή αναφοράς για περίοδο 04/15-04/16 το 0,7%)	2006-2016	2,1% (0,4% την περίοδο 04/15-04/16)	3,8% (0,4% την περίοδο 04/15-04/16)	2,3% (0,5% την περίοδο 04/15-04/16)
Δημοσιονομικό έλλειμμα (<3% του ΑΕΠ) και δημόσιο χρέος (<60% του ΑΕΠ)	2015	Συμμόρφωση και των 2 μεγεθών με τα κριτήρια σύγκλισης	<ul style="list-style-type: none"> • Συμμόρφωση δημοσιονομικού ελλείμματος με κριτήρια σύγκλισης • Το δημόσιο χρέος υπερβαίνει την τιμή αναφοράς 	Συμμόρφωση και των 2 μεγεθών με τα κριτήρια σύγκλισης
Συμμετοχή στον ERM II	19/05/2014-18/05/2016	ΔΕΝ ΣΥΜΜΕΤΕΧΕΙ	ΔΕΝ ΣΥΜΜΕΤΕΧΕΙ	ΔΕΝ ΣΥΜΜΕΤΕΧΕΙ
Επιτόκια (4.0% η τιμή αναφοράς)	Μάιος 2015-Απρίλιος 2016	0,6%	3,4%	2,9%
Λοιπά νομικά κριτήρια σύγκλισης (αφορούν το εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών)	2015 – Ιούνιος 2016	Το Τσέχικο Δίκαιο δεν συμμορφώνεται προς τις απαιτήσεις για ανεξαρτησία Κεντρικής Τράπεζας, την απαγόρευση νομισματικής χρηματοδότησης και τη νομική ενσωμάτωση στο Ευρωσύστημα.	Το Ουγγρικό Δίκαιο δεν συμμορφώνεται προς τις απαιτήσεις για ανεξαρτησία της Κεντρικής Τράπεζας, την απαγόρευση νομισματικής χρηματοδότησης, την ενιαία ορθογραφία του Ευρώ και τη νομική ενσωμάτωση στο Ευρωσύστημα.	Το Πολωνικό Δίκαιο δεν συμμορφώνεται προς τις απαιτήσεις για ανεξαρτησία Κεντρικής Τράπεζας, εμπιστευτικότητα, την απαγόρευση νομισματικής χρηματοδότησης και τη νομική ενσωμάτωση στο Ευρωσύστημα.

Πηγή: Έκθεση ΕΚΤ για τη σύγκλιση Ιούνιος 2016

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Κριτήρια Μάαστριχτ και Πορεία των Βίζεγκραντ 3 (2018)

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ	ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΤΣΕΧΙΑ	ΟΥΓΓΑΡΙΑ	ΠΟΛΩΝΙΑ
Σταθερότητα τιμών (τιμή αναφοράς 1,9%)	2017-Μάρτιος 2018	2,2%	2,2%	1,4%
Δημοσιονομικό έλλειμμα (<3% του ΑΕΠ) και δημόσιο χρέος (<60% του ΑΕΠ)	2017	Συμμόρφωση και των 2 μεγεθών με τα κριτήρια σύγκλισης	<ul style="list-style-type: none"> Συμμόρφωση δημοσιονομικού ελλείματος με κριτήρια σύγκλισης Το δημόσιο χρέος υπερβαίνει την τιμή αναφοράς 	Συμμόρφωση και των 2 μεγεθών με τα κριτήρια σύγκλισης
Συμμετοχή στον ERM II	05/2016-05/2018	ΔΕΝ ΣΥΜΜΕΤΕΧΕΙ	ΔΕΝ ΣΥΜΜΕΤΕΧΕΙ	ΔΕΝ ΣΥΜΜΕΤΕΧΕΙ
Επιτόκια (3,2% η τιμή αναφοράς)	Απρίλιος 2017 – Μάρτιος 2018	1,3%	2,7%	3,3%
Λοιπά νομικά κριτήρια σύγκλισης (αφορούν το εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών)	2017-05/2018	Η νομοθεσία δεν συμμορφώνεται προς τις απαιτήσεις για ανεξαρτησία Κεντρικής Τράπεζας, την απαγόρευση νομισματικής χρηματοδότησης και τη νομική ενσωμάτωση στο Ευρωσύστημα.	Η νομοθεσία δεν συμμορφώνεται προς τις απαιτήσεις για ανεξαρτησία της Κεντρικής Τράπεζας, την απαγόρευση νομισματικής χρηματοδότησης, τον ενιαίο τρόπο γραφής του Ευρώ και τη νομική ενσωμάτωση στο Ευρωσύστημα.	Η νομοθεσία δεν συμμορφώνεται προς τις απαιτήσεις για ανεξαρτησία Κεντρικής Τράπεζας, εμπιστευτικότητα, την απαγόρευση νομισματικής χρηματοδότησης και τη νομική ενσωμάτωση στο Ευρωσύστημα

Πηγή: Έκθεση ΕΚΤ για τη σύγκλιση Μάιος 2018

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. ΤΣΕΧΙΑ: Κυβερνητικές αλλαγές και σχέση με ΕΕ και Ευρωζώνη 2007-2018

ΕΙΔΟΣ ΕΚΛΟΓΩΝ	ΕΤΟΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ	ΝΙΚΗΤΗΣ	ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ	ΘΗΤΕΙΑ	ΣΤΑΣΗ ΓΙΑ ΕΕ	ΣΤΑΣΗ ΓΙΑ ΕΥΡΩΖΩΝΗ
Προεδρικές	2003	Βάτσαλαβ Κλάους	Φιλελεύθερο συντηρητικό ODS	2003-2008	Ευρωσκεπτικιστής – Υπογραφή Συνθήκης Λισαβόνας με εξαίρεση της Τσεχίας από το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ	Κατά του €
Βουλευτικές	2006	Κυβέρνηση συνεργασίας ODS, KDU–ČSL κ Πρασίνων με ΠΘ τον Μίρεκ Τοπολάνεκ μετά από την παραίτηση του Γίρι Πάρουμπεκ	Φιλελεύθερο συντηρητικό ODS, Χριστιανοδημοκρατικό KDU–ČSL	2006-2009	Υπέρ της ενιαίας αγοράς, αλλά επικριτική ως προς την πολιτική ολοκλήρωση.	Συνεχής μετάθεση του έτους – στόχου για ένταξη
Προεδρικές	2008	Βάτσαλαβ Κλάους	Φιλελεύθερο συντηρητικό ODS	2008-2013	Ευρωσκεπτικιστής – Δεν προσχώρησε στο Δημοσιονομικό Σύμφωνο το 2012	Κατά του €
Βουλευτικές	2010	Κυβέρνηση συνεργασίας ODS, TOP09 και Κόμματος «Δημόσια Ζητήματα» (VV) με ΠΘ τον Πετρ Νέτσας. Το 2012 “έσπασε” η συνεργασία λόγω σκανδάλων που αφορούσαν το VV και δημιουργήθηκε εκ νέου κυβερνητικό σχήμα με τρίτο εταίρο το κόμμα «LIDEM» που προέκυψε από τη διάσπαση του VV	Φιλελεύθερο συντηρητικό ODS, Φιλελεύθερο συντηρητικό TOP09, Συντηρητικό κεντροδεξιό VV, Συντηρητικό δεξιό LIDEM	2010-2013	Δισταγμοί ODS ως προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, Φιλευρωπαϊκό το TOP09 – Πραγματιστική στάση απέναντι στην ΕΕ με «διαλείμματα» Ευρωσκεπτικισμού	Κατά του καθορισμού ημερομηνίας ένταξης, κυρίως λόγω των αλλαγών στην Ευρωζώνη ένεκα της ελληνικής κρίσης.
Προεδρικές	2013	Μίλος Ζέμαν	Σοσιαδημοκρατικό SPO	2013-2017	Εξελέγη με φιλοευρωπαϊκή πλατφόρμα έναντι πιο συντηρητικού αντιπάλου	Υπέρ της εισαγωγής του €
Βουλευτικές	2013	Κυβέρνηση συνεργασίας ČSSD, ANO 2011 και KDU–ČSL με ΠΘ τον Μποχουσλάβ Σομπότκα	Σοσιαδημοκρατικό ČSSD, Κεντροδεξιό ANO 2011, Χριστιανοδημοκρατικό KDU–ČSL	2013 - 2017	Λιγότερο Ευρωσκεπτικιστές από ODS, αλλά παρά τη στήριξη στο Δημοσιονομικό Σύμφωνο, καθυστερούν στην εφαρμογή θεσμικών μεταρρυθμίσεων	Υπέρ του € καταρχήν, αλλά λόγω κοινωνικών αντιδράσεων δεν προχωράει στην ένταξη στον ERM II.
Βουλευτικές	2017	Κυβέρνηση μειοψηφίας ANO 2011 με ΠΘ τον Άντρεϊ Μπάμπις	Κεντροδεξιό ANO 2011	2017 - σήμερα	Δηλώνει λιγότερο Ευρωσκεπτικιστής από την αντιπολίτευση, αλλά υπέρ της Ευρώπης πολλών ταχυτήτων	Κατά του €
Προεδρικές	2018	Μίλος Ζέμαν	Σοσιαδημοκρατικό SPO	2018 - σήμερα	Ευρωσκεπτικιστής λόγω μεταναστευτικού και κυρώσεων σε Ρωσία	

Πηγή: Το κεφάλαιο των βιβλιογραφικών αναφορών της παρούσας εργασίας

ΠΙΝΑΚΑΣ 4. ΟΥΓΓΑΡΙΑ: Κυβερνητικές αλλαγές και σχέση με ΕΕ και Ευρωζώνη 2007-2018

ΕΙΔΟΣ ΕΚΛΟΓΩΝ	ΕΤΟΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ	ΝΙΚΗΤΗΣ	ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ	ΘΗΤΕΙΑ	ΣΤΑΣΗ ΓΙΑ ΕΕ	ΣΤΑΣΗ ΓΙΑ ΕΥΡΩΖΩΝΗ
Βουλευτικές	2006	Κυβέρνηση συνεργασίας MSZP και SZDSZ με ΠΘ τον Φέρεντς Γκιουρτσάνι έως την παραίτηση του το 2009, οπότε κ νέος ΠΘ ο Γκόρντον Μπράινσκι	Σοσιαδημοκρατικό Κεντροαριστερό MSZP, Φιλελεύθερο SZDSZ	2006-2010	Υπέρ της ΕΕ λόγω ανάγκης οικονομικής ενίσχυσης της Ουγγαρίας	Υπέρ του € μόνο για ψηφοθηρικούς λόγους. Εγκατάλειψη Χρονοδιαγράμματος ένταξης το 2007
Βουλευτικές	2010	Αυτοδύναμη Κυβέρνηση Fidesz με ΠΘ τον Βίκτορ Όρμπαν	Εθνικιστικό Συντηρητικό Δεξιό Fidesz	2010-2014	Ευρωσκεπτικισμός . Τεταμένες σχέσεις με ΕΕ ιδίως ως προς τη διαχείριση του προσφυγικού και το Κράτος Δικαίου.	Κατά της υιοθέτησης του ευρώ στο άμεσο μέλλον
Βουλευτικές	2014	Αυτοδύναμη Κυβέρνηση Fidesz με ΠΘ τον Βίκτορ Όρμπαν	Εθνικιστικό Συντηρητικό Δεξιό Fidesz	2014 - 2018	Ευρωσκεπτικισμός . Τεταμένες σχέσεις με ΕΕ ιδίως ως προς τη διαχείριση του προσφυγικού και το Κράτος Δικαίου.	Κατά του ευρώ –δεν έχει οριστεί έτος ένταξης.
Βουλευτικές	2018	Αυτοδύναμη Κυβέρνηση Fidesz με ΠΘ τον Βίκτορ Όρμπαν	Εθνικιστικό Συντηρητικό Δεξιό Fidesz	2018 - σήμερα	Ευρωσκεπτικισμός . Τεταμένες σχέσεις με ΕΕ ιδίως ως προς τη διαχείριση του προσφυγικού και το Κράτος Δικαίου.	Κατά του ευρώ – δεν έχει οριστεί έτος ένταξης.

Πηγή: Το κεφάλαιο των βιβλιογραφικών αναφορών της παρούσας εργασίας

ΠΙΝΑΚΑΣ 5. ΠΟΛΩΝΙΑ: Κυβερνητικές αλλαγές και σχέση με ΕΕ και Ευρωζώνη 2007-2018

ΕΙΔΟΣ ΕΚΛΟΓΩΝ	ΕΤΟΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ	ΝΙΚΗΤΗΣ	ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ	ΘΗΤΕΙΑ	ΣΤΑΣΗ ΓΙΑ ΕΕ	ΣΤΑΣΗ ΓΙΑ ΕΥΡΩΖΩΝΗ
Βουλευτικές	2005	Κυβέρνηση συνεργασίας PiS Samoobrona και LPR με ΠΘ από 31/5/2005 έως 14/7/2006 τον Καζίμιρ Μαρτσινκιέβιτς και από 14/7/2006 έως 16/11/2007 τον Γιαροσλάβ Κατζίνσκι	Συντηρητικό δεξιό PiS, Αγροτικό Samoobrona και ακροδεξιό LPR	2005-2007	Διπλή στρατηγική Ευρωσκεπτικισμού στο εσωτερικό ακροατήριο και στήριξη ενωσιακών προϋπολογισμών και ολοκλήρωσης σε εξωτερικό επίπεδο	Η ένταξη στο € δεν ήταν άμεσος στόχος.
Προεδρικές	2005	Λεχ Κατζίνσκι	Συντηρητικό δεξιό PiS	2005-2010	Ευρωσκεπτικιστής	Αρχικά υπέρ του σχεδίου γρήγορης ένταξης, μετά άλλαξε γνώμη.
Βουλευτικές	2007	Κυβέρνηση συνεργασίας PO και PSL με ΠΘ τον Ντόναλντ Τουσκ	Φιλελεύθερο κεντροδεξιό το PO, κεντρώο και αγροτικό το PSL	2007-2011	Ευρωπαϊσμός	Ένταξη στο € έως το 2012
Προεδρικές	2010	Μπρονίσλαφ Κομορόφσκι	Φιλελεύθερο κεντροδεξιό PO	2010-2015	Ευρωπαϊσμός	
Βουλευτικές	2011	Κυβέρνηση συνεργασίας PO και PSL με ΠΘ τον Ντόναλντ Τουσκ έως 22/09/2014 και την Εύα Κόπατς από 22/09/2014 έως 16/11/2015	Φιλελεύθερο κεντροδεξιό το PO, κεντρώο και αγροτικό το PSL	2011-2015	Ευρωπαϊσμός	Απαισιοδοξία ως προς την ένταξη λόγω της κρίσης χρέους της Ευρωζώνης.
Προεδρικές	05/2015	Αντρέι Ντούντα	Συντηρητικό δεξιό PiS	2015 - σήμερα	Ευρωσκεπτικιστής	Αρνητικός στην υιοθέτηση € στο άμεσο μέλλον
Βουλευτικές	2015	PiS με ΠΘ την Μπεάτα Σιντλό (2015-2017) και νέο ΠΘ από 11/12/2017 τον Ματέους Μοραβιέτσκι	Συντηρητικό δεξιό PiS	2015 - σήμερα	Ευρωσκεπτικισμός. Τεταμένες σχέσεις με ΕΕ ιδίως ως προς τη διαχείριση του προσφυγικού και το Κράτος Δικαίου.	Η ένταξη στο € δεν είναι άμεσος στόχος λόγω της αστάθειας της Ευρωζώνης και των θεσμικών αλλαγών που απαιτούνται από την Πολωνία

Πηγή: Το κεφάλαιο των βιβλιογραφικών αναφορών της παρούσας εργασίας